ВИДАВНИЦТВО
ТзОВ АСТОН

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО

9

Галина Кізілова, Лариса Гринишина

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Тернопіль
Астон
2026

УДК 7.01(075.2)
К38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною навчальною програмою «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» (авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова, Л. М. Гринишина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар)

Кізілова Г. О., Гринишина Л. М.

К38 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 9 класу закладів загальної середньої освіти / Г. О. Кізілова, Л. М. Гринишина. — Тернопіль : Астон, 2026. — 176 с. : іл.

ISBN 978-966-308-999-7

У підручнику подано навчальний матеріал за модельною навчальною програмою «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» (авт.: О. М. Івасюк, О. А. Комаровська, В. Г. Власова, Л. М. Гринишина, Г. О. Кізілова, О. В. Лобова, Л. Й. Назар).

Видання містить навчальний матеріал, розвивальні завдання, спрямовані на досягнення очікуваних результатів навчання за змістовими лініями мистецької освітньої галузі. Матеріал підручника дібрано з метою формування і розвитку загальнокультурної компетентності та предметних компетентностей з музичного й образотворчого мистецтва.

УДК 7.01(075.2)

Інтерактивний електронний додаток можна переглянути за покликанням https://cutt.ly/DrGunVuW або QR-кодом.

ISBN 978-966-308-999-7

© Кізілова Г. О., Гринишина Л. М., 2026
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2026

Зміст

1–2. У передчутті змін 8,12
3. Модерн: сутність і національні прояви. Модерн в українській архітектурі 16
4. «Злам шаблонів» 20

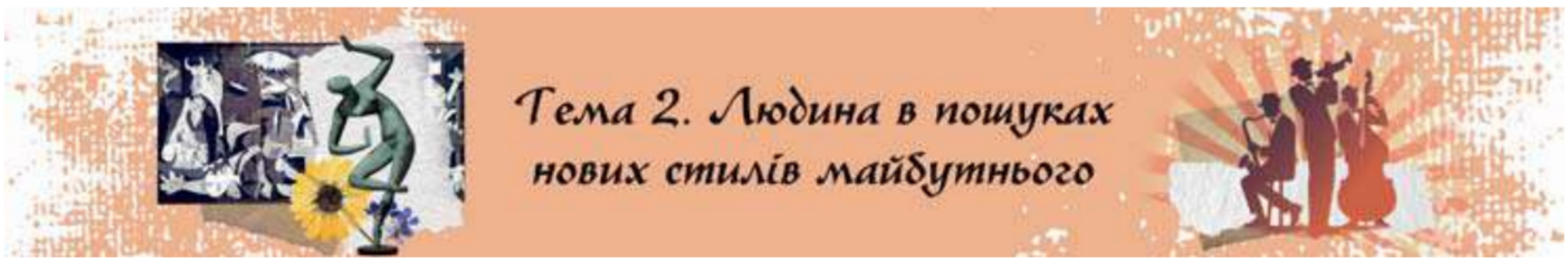

5. Новий тип освоєння культурного простору. Футуризм. Кубізм. Кубофутуризм 25
6. Новий тип освоєння культурного простору. Конструктивізм. Конструктивізм в українській сценографії 29
7. Ідеї урбанізму в музиці 33
8. Місто як сцена: нові форми традиційної культури 37

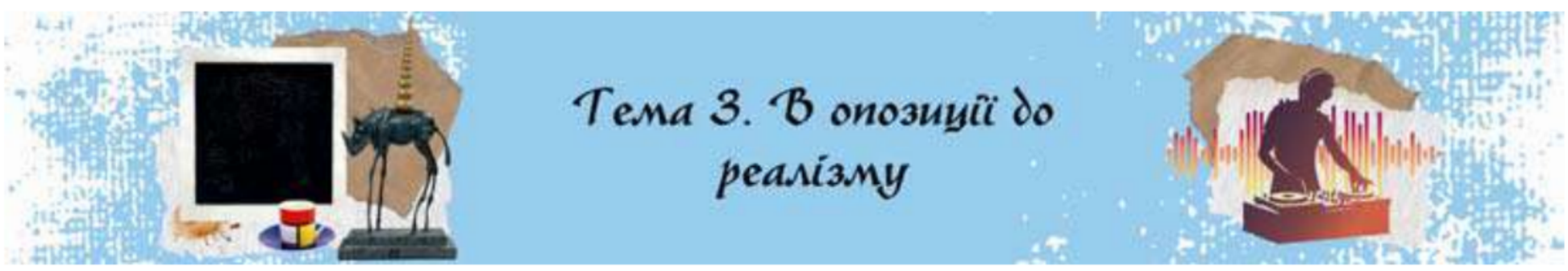

9. Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Абстракціонізм. Супрематизм 42
10. Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Сюрреалізм 46
11. Ілюзії і підсвідомі образи в музиці 50
12. Звук як простір: природа, техніка й експеримент у сучасній музиці 54

13. Трагедійність світосприйняття експресіоністів 59
14. Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм у живописі та графіці 63
15. Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм у скульптурі та архітектурі 67
16. Документалістика в різних видах мистецтв традиційної культури 71
Пригадаймо найцікавіше 75

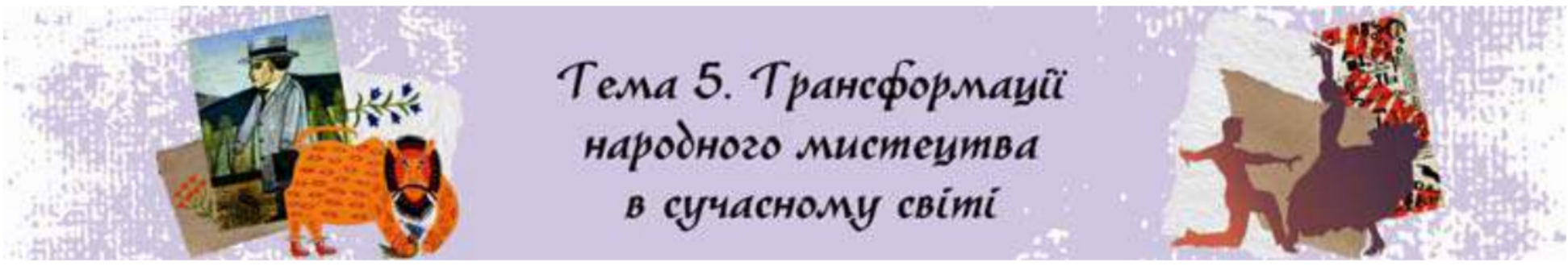

17. Народне мистецтво крізь призму світовідчуття сучасної людини..... 79
18. Творчі пошуки XX століття. Фовізм. Орфізм. Дадаїзм. Ар-деко..... 83
19. Народне підґрунтя творчих пошуків XX століття.
Бойчукізм. Наївне мистецтво..... 87

20. Натхнення минулим: новий погляд на «старі» стилі..... 92
21. Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі.
Неовізантизм. Неоготика..... 96
22. Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі.
Неокласицизм. Неоренесанс. Неомавританський стиль..... 100
23. Духовні жанри в українській музиці: національна
традиція від візантизму до XXI століття..... 104

24. Кінематограф — відкриття, що змінило світ.
Види і жанри кіномистецтва 109
25. Кінематограф — відкриття, що змінило світ.
Складові кінематографу 113
26. Виразність кіно: від німого до звукового 117
27. Внесок українців у розвиток світового кіно 121

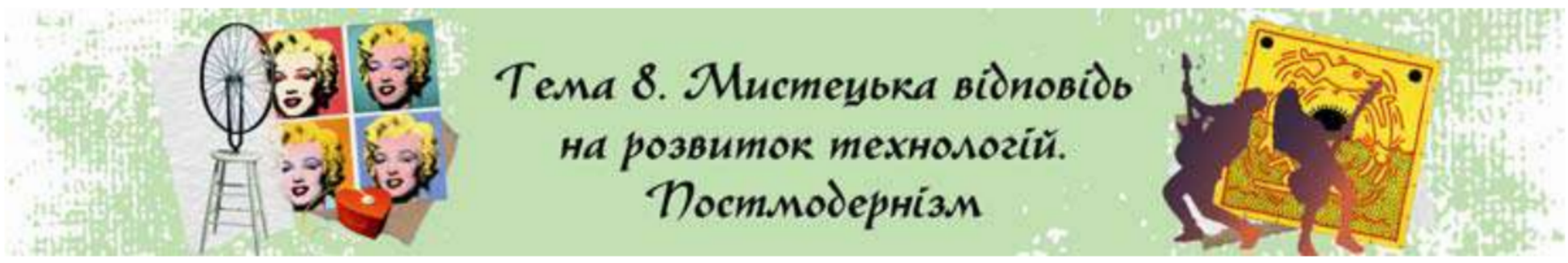

28. Полістилістика постмодернізму 126
29. Іронічність та пародійність постмодернізму.
Кінетичне мистецтво. Попарт 130
30. Поза межами авангардизму: гіперреалізм, концептуалізм,
мінімалізм. Фотомистецтво 134
31. Полістилістика постмодернізму. Рок-музика. Медіамистецтво 138

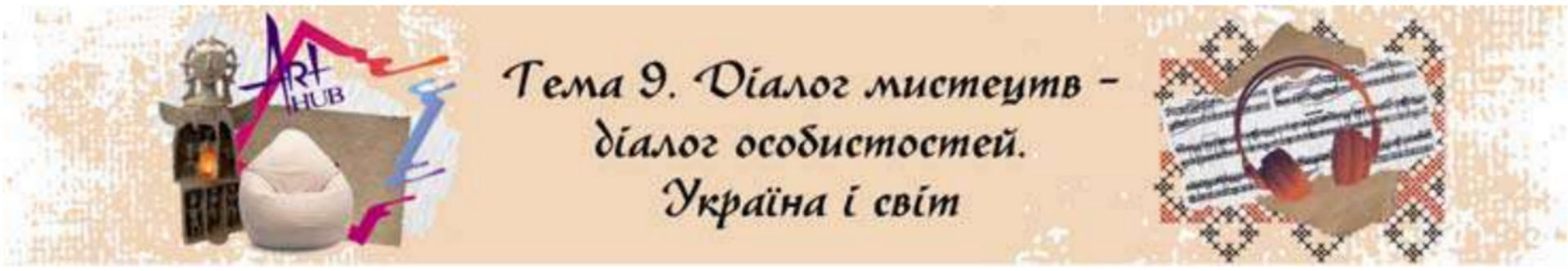

32. Мистецтво змінює уявлення про Україну і світ 143
33. Динаміка та різноплановість сучасного мистецтва 147
34. Сучасне мистецтво та цифровізація мистецьких здобутків 151
35. Україна на мистецьких просторах світу 155

Пригадаймо найцікавіше 159
Додатки 163
Словник мистецьких термінів 169

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Поміркуй

Сприймаємо, аналізуємо

Проєктна діяльність

Перевір себе

Твоя творчість

Дізнайся більше

Питання для обговорення

КОЛЬОРИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РІВНІВ:

Початковий Середній Достатній Високий

Відповідні кольори запитань на підсумкових уроках позначають рівень опанування матеріалу.

До дев'ятикласників та дев'ятикласниць!

Ти зростаєш і разом з тобою зростає твоє бачення прекрасного. Мистецтво стає частиною твого життя, і з кожним днем ти все більше помічаєш його присутність у всіх сферах людської діяльності. Цей посібник стане твоїм помічником на шляху до світу натхнення, він допоможе тобі осягнути розвиток мистецтва протягом XX століття. Ти здивуєшся багатогранності його проявів і зрозумієш його силу у відображенні людської особистості. Зростай у мистецтві!

Стелла Чен. «Відкрий себе»

«Природа — храм живий, де символів слова
Лунають, наче відлуння лісів і дібров».

Шарль Бодлер

«Я чую вітер нових днів».

Григорій Чупринка

Тема 1. Строкатість художніх облич сучасного мистецтва

1 У передчутті змін

Мистецтво — це не лише картини в музеях чи музика на сцені. Це те, що живе поряд, надихає нас та сприяє нашому духовному зростанню. Мистецтво нас радує та бентежить, воно дає нам розуміння прекрасного, яке ми сприймаємо індивідуально. Як важливо навчитися його не просто бачити чи чути, а розуміти його мову: кольори, форми, символи, рух!

Пригадай, які види мистецтва ти знаєш. З якими видами мистецтва в тебе асоціюються дані зображення? Які зображення можна підібрати іншим видам мистецтв?

Ми підійшли до буремного XX століття, коли людство пережило дві світових війни, розвиток технологій, урбанізацію й появу нових ідеологій. Все це глибоко вплинуло на свідомість митців. Стрімкий розвиток суспільства сприяв зародженню великої кількості різноманітних мистецьких напрямків та шкіл, які кардинально відрізнялися від попередників. Замість спокійної краси класицизму чи емоційної глибини романтизму художники почали шукати нові форми вираження. Відомий художник XX ст. Пабло Пікассо говорив: «Мистецтво — це не відображення реальності, а засіб бачити її інакше».

Саме в цю епоху мистецтво стає сміливим, провокаційним, передовим. Так, наприкінці XIX – на початку XX століття в Європі зароджується новий стиль — **модернізм** (з італійської «осучаснений»). Він є своєрідним «бунтом» проти правил академізму, реалізму та класичних форм.

Особливостями модернізму стають:

❖ розрив із традиціями: відмова від традиційного зображення світу — нові способи бачення життя;

❖ індивідуалізм: головним є внутрішній стан митця;

❖ свідоме мистецтво: мистецтво має виходити за межі практичного, бо воно формує духовні та естетичні цінності;

❖ ускладнення форми: форма важливіша за зміст;

❖ пошук нового: постійні експерименти з технікою, кольорами, простором;

❖ урбанізація та техніка: художники звертаються до тем міста, машин, нової епохи.

Джакомо Балла. «Швидкість автомобіля»

Жорж Брак. «Музичні інструменти»

Передвісником модернізму стає імпресіонізм, який можна вважати раннім модернізмом.

Пригадай особливості імпресіонізму, вибери ті, які б відповідали модернізму, за покликанням https://cutt.ly/vrWgggt0 або QR-кодом.

Модернізм — це не один стиль, а велика течія, яка включає такі напрямки:

✓ **символізм** — передачу митцем не події, а сенсу, емоції, уявлення про світ через символи;

✓ **модерн** (ар-нуво) — пошук краси і стилю в усьому: у лінії, орнаменті, архітектурі, речах повсякдення;

✓ **експресіонізм** — емоційне, іноді драматичне зображення реальності через спотворені форми;

✓ **кубізм** — розбиття об'єктів на геометричні форми;

✓ **футуризм** — захоплення рухом, технікою, енергією міста;

✓ **дадаїзм** — радикальну відмову від сенсу, логіки, структури, естетики;

✓ **супрематизм** — абстрактна форма, що базується на геометричних фігурах;

✓ **сюрреалізм** — фантазії, сни, підсвідомість;

✓ **абстракціонізм** — повну відмову від фігуративного зображення.

Швидкоплинність життя XX століття призводила до швидких змін поглядів і в мистецтві. Так, місточком між імпресіонізмом та модерном стає символізм. Цей мистецький напрямок зародився у 80-ті рр. XIX століття в літературі. Його основною ідеєю стали пошуки митцями глибинних смислів, асоціацій щодо значень предметів, явищ, почуттів.

Символ — таємна ідея, прихована в довколишньому світі, речах, природі, а також у потойбічних сферах, які передаються лише мовою мистецтва. Так, яскравим прикладом такої взаємодії може слугувати творчість литовського митця початку XX століття Міколаюса Чюрльоніса, з якою ми знайомилися у восьмому класі.

Пригадай, яку ідею поєднання різних мистецтв використовував Чюрльоніс у своїй творчості. Обери ті твори, автором яких він є, за покликанням https://cutt.ly/1rWgzswX або QR-кодом.

Американський композитор Чарлз Айвз створив чимало композицій символістичного характеру, що відрізняються космізмом. У своїх творах він використав різноманітні просторові ефекти. Так, у камерній композиції, яку згодом почали називати «Космічний пейзаж» — «Запитання без відповіді» для струнних, дерев'яних духових і соло труби (1908), він створює звучання тиші. Сам автор зазначав у партитурі: «Струнні грають весь час ppp (три піано) без зміни темпу. Вони повинні відтворити «мовчання друїдів, котрі нічого не знають, не бачать і не говорять». Труба інтонує «вічне запитання буття» і промовляє його тим самим тоном щоразу».

Чарлз Айвз (1874–1954)

Прослухай твір **Чарлза Айвза «Запитання без відповіді («Космічний пейзаж»)»** за покликанням https://cutt.ly/hrWgc1Ye або QR-кодом.
Вислови власні враження.

В українській культурі багато митців сприйняли символізм та застосували його у своїх творах. Серед українських композиторів-символістів (риси символізму можна зустріти в пізній творчості М. Лисенка, В. Барвінського та С. Людкевича) особливе місце належить братам Якименкам. Ім'я старшого брата, Федора Якименка (Теодор Акіменко), лише зараз повертається в український музичний простір. У своїх творах він поєднує кришталево-делікатні виразові засоби з новими модерними елементами та українськими фольклорними мелодіями.

Федір Якименко (1876–1945)

Ознайомся із життєвим і творчим шляхом Федора Якименка за покликанням https://cutt.ly/srWgmhyV або QR-кодом.

Прослухай **«Три п'єси на українські теми» Федора Якименка.** https://cutt.ly/0rWgWuZ4

Вислови власні враження від творів.
Які образи ти уявляєш, коли слухаєш цей твір? Які засоби виразності використовує композитор для створення образів? Чи відповідають дані образи народним мелодіям, які лежать в основі п'єс?
Які ознаки символізму ти вирізняєш у даному творі? Підбери візуальні символи до даних образів (на бажання).

Яків Степовий (1883–1921)

Молодший брат Якименко взяв псевдонім Яків Степовий, від вірша «Степ» Миколи Чернявського. Його твори насичені патріотичною тематикою, що є ознакою саме українського символізму. Одним з найвідоміших його творів є фортепіанна мініатюра «Прелюд пам'яті Шевченка», в якій автор створює символ-образ Кобзаря. У вокальній творчості Яків Степовий обирає переважно тексти українських поетів, які наповнені глибокими душевними переживаннями, яскравими образно-символістичними настроями. У найбільш відомому драматичному солоспіві «Степ» постають символи «мертвого степу» і «бажаного грому», що асоціюються з безкрайньою тугою, глибокими внутрішніми переживаннями, з народними вольностями та просторами України. У ньому також помітна ідея **національної пам'яті**, що перегукується із символікою козацького минулого.

Ознайомся із життєвим і творчим шляхом Якова Степового за покликанням https://cutt.ly/UrWgRzLA або QR-кодом.

Прослухай твори Якова Степового.
«Прелюд пам'яті Шевченка».
https://cutt.ly/erWgAuZ8
Романс на слова Миколи Чернявського «Степ».
https://cutt.ly/drWgAI2U
Романс на слова Тараса Шевченка «Ой три шляхи широкії».
https://cutt.ly/SrWgA0Q7

Вислови власні враження від прослуханих творів.
Які образи ти уявляєш, коли слухаєш ці твори? Якими засобами виразності розкриваються ці образи?
Які символи створено композитором у даних творах? Чи є вони патріотичними і чому? Підбери відповідні візуальні символи до образів (на бажання).

Модернізм залишив глибокий слід у мистецтві, вплинувши на подальший розвиток різних видів мистецтва та свідомість людей.

2 У передчутті змін

Вивчаючи мистецтво у 8 класі, ти встиг / встигла зануритися в його історію та дізнатись, яким цікавим був процес культурного розвитку людства від моменту його зародження і до початку бурхливого та яскравого XX століття. Для того щоб продовжити вивчення мистецьких процесів, важливо відновити в пам'яті найважливіші аспекти вивчених у 8 класі історичних мистецьких стилів.

Зістав назву стилю із відповідним визначним твором мистецтва. Назви стилі у хронологічному порядку. Які стилі не названо?

Мистецтво Давнього Єгипту | *Античне мистецтво* | *Первісне мистецтво* | *Мистецтво бароко*

Три гранітних статуї фараона Сенусерта III

Стоунхендж

Скульптура цієї цивілізації мала суворі _____. Головними об'єктами зображень були царі та цариці.

Ці _____ споруди були першими проявами архітектури, слугували для здійснення обрядів і спостереження за небесними тілами.

Зразок фресок Помпеї

Пітер-Пауль Рубенс. «Святий Георгій та дракон»

Досягненням давньоримського монументального живопису були _____, на яких можна знайти майже всі відомі жанри живопису.

Для живопису цієї доби характерні бурхливий _____ та зображення пристрастей, схвильовані рухи тіл.

Добери пропущені в описах слова: канони, мегалітичні, пафос, фрески.

Сьогодні поговоримо про **символи і символізм** в образотворчому мистецтві.

Мистецтво завжди було мовою символів. Від стародавніх наскальних малюнків до сучасних інсталяцій художники та художниці використовують символічні образи для передачі ідей, емоцій та цінностей. Ці приховані значення перетворюють простий об'єкт або фігуру на щось глибоке, запрошуючи глядачів долучитися до глибших роздумів.

Дізнайся про символічне значення знайомих тобі об'єктів у творах живопису за покликанням https://cutt.ly/grWgMDku або QR-кодом.

Символізм в образотворчому мистецтві — це стиль та напрямок, де художники використовують приховані знаки, алегорії та символи для передачі глибоких, часто філософських або містичних, ідей. Бачимо часте звернення авторів до міфологічних та біблійних сюжетів, почуттів любові та страждання, а також містики, що додавало їхнім творам загадковості.

Основними рисами символізму в образотворчому мистецтві є:

- ❖ перевага передачі власних емоцій, переживань та світогляду, а не реального світу;
- ❖ загадковість та таємничість, що примушувало глядача замислитися над їхнім змістом;
- ❖ натхнення у міфологічних та біблійних історіях, переосмислених через призму символізму;
- ❖ емоційність та ірраціональність.

Гюстав Моро. «Едіп і Сфінкс»

Звернися до словника мистецьких термінів і пригадай значення понять: «алегорія», «містика», «ірраціональність».

Розгляньмо окремі приклади використання символів. Природа (дерева, квіти, небо) слугувала засобом передачі певних емоцій або ідей, наприклад, осінь як символ старості або смерті.

Вільям Тернер. «Снігова буря. Ганнібал та його армія перетинають Альпи»

Схарактеризуй емоції, які викликає в тебе образ неба у творі. З якою метою, на твою думку, автор надав йому стільки місця в композиції?

П'єр Пюві де Шаванн. «Пісня пастуха»

Вільям Блейк. «Великий архітектор»

Жіночі образи часто символізували щось таємниче, як-от любов, смерть або саму природу; міфологічні істоти (ангели, демони) були покликані передавати містичні або духовні ідеї, так само як і зображення снів чи магічних ритуалів.

Значення об'єктів у творах символістів може змінюватися залежно від культурного та історичного контексту. Один і той самий символ може мати різні інтерпретації залежно від походження художника, переконань аудиторії або епохи, в яку було створено твір мистецтва.

Роздивися твори однієї з ключових фігур символізму в живописі — Гюстава Моро за покликанням https://cutt.ly/urEYZ3cq або QR-кодом.

Яскравим представником символізму в Україні є Юхим Михайлів, який створював живописні пейзажі, натюрморти, символічно-філософські композиції, тематичні картини, книжкові ілюстрації, афіші. Для його творчості притаманні багатозначність художньої мови та філософсько-поетичний алегоризм.

Дай власне тлумачення образам, які ти бачиш на даних нижче зразках.

Юхим Михайлів.
«За завісою життя»

Юхим Михайлів.
«Заковане мистецтво»

Елементи символізму присутні також у творчості таких українських митців: Михайла Жука, Миколи Бурачека, Анатоля Петрицького, Олекси Новаківського, раннього Павла Ковжуна, Роберта Лісовського, Льва Ґеца, Осипа Сорохтея.

Символізм в образотворчому мистецтві вплинув на подальший розвиток мистецтва, зокрема на появу таких напрямків, як експресіонізм, абстрактний експресіонізм та супрематизм, які також використовували символіку, але у більш абстрактній формі.

Подискутуйте в групах і складіть перелік об'єктів, які вважають символами в українській культурі. Які символи інших культур вам відомі?

Створи пейзаж або натюрморт із використанням символів. Презентуй свій задум.

Варіант виконання: обери твір символізму, інтерпретуй закладену в ньому ідею та порівняй власну інтерпретацію з версією однокласника / однокласниці.

Як тільки ти почнеш помічати символічні деталі у творах, ти побачиш, як багато історій можна розповісти за допомогою мазків пензля.

3 Модерн: сутність і національні прояви. Модерн в українській архітектурі

Кожне нове покоління митців та мисткинь прагне змінити існуючі канони і додати в мистецтво щось нове та сучасне. Так, в Європі та Північній Америці між 1890 та 1910 роками виник стиль, назва якого буквально перекладається як «сучасний». Мова про **модерн** (ар-нуво) — один з найяскравіших стилів у світовому мистецтві. Його основними ознаками стали вишуканість жіночих образів, витонченість вигинів та звивистих ліній, природні мотиви (рослини, язики полум'я, птахи і тварини) та звернення до ремесел.

Роздивися зразки творів модерну й опиши в них зазначені вище ознаки стилю.

Віктор Орта.
«Особняк Тасселя»

Обрі Берклслі. «Ілюстрація твору «Трістан та Ізольда»

Багатоликий модерн мав національні прояви та назви. Так, у Франції його називали **ар-нуво** («нове мистецтво»), в Австрії, Чехії, Польщі, Україні та Словаччині — **сецесією**, в Британії — **модерн**, у Сполучених Штахах — **тіффані** (за прізвищем найвідомішого представника Чарльза Льюїса Тіффані), в Німеччині — **югендстилем**. У різних країнах спільними ознаками архітектури модерну стати умисно примхливі форми, принципи асиметрії та вільного планування. Видатними архітекторами модерну вважають Віктора Орта і Анрі ван де Вельде в (Бельгія), Ектора Гімара (Франція), Чарльза Макінтоша (Шотландія), Антоніо Гауді (Іспанія), Отто Вагнера, Йозефа Ольбріха та Йозефа Гофмана (Австрія), Ернесто Базіле (Італія). Їх творчості сприяли нові технології та матеріали промислового виробництва.

З поняттям «модерн» асоціюються імена Антоніо Гауді, Густава Клімта і Альфонса Мухи, чия творчість є знаною у всьому світі і продовжує викликати незмінний інтерес у поціновувачів мистецтва.

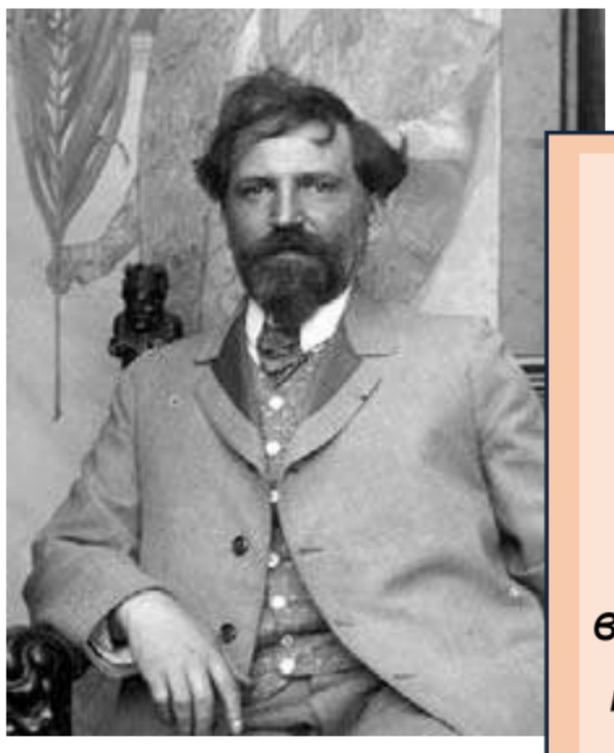

Альфонс Муха

Чеський живописець, театральний художник-декоратор, книжковий ілюстратор і майстер плаката. Центром композиції його неповторних робіт, як правило, є молода вродлива жінка у вільному одязі, з розкішною короною волосся, що потопає в морі квітів.

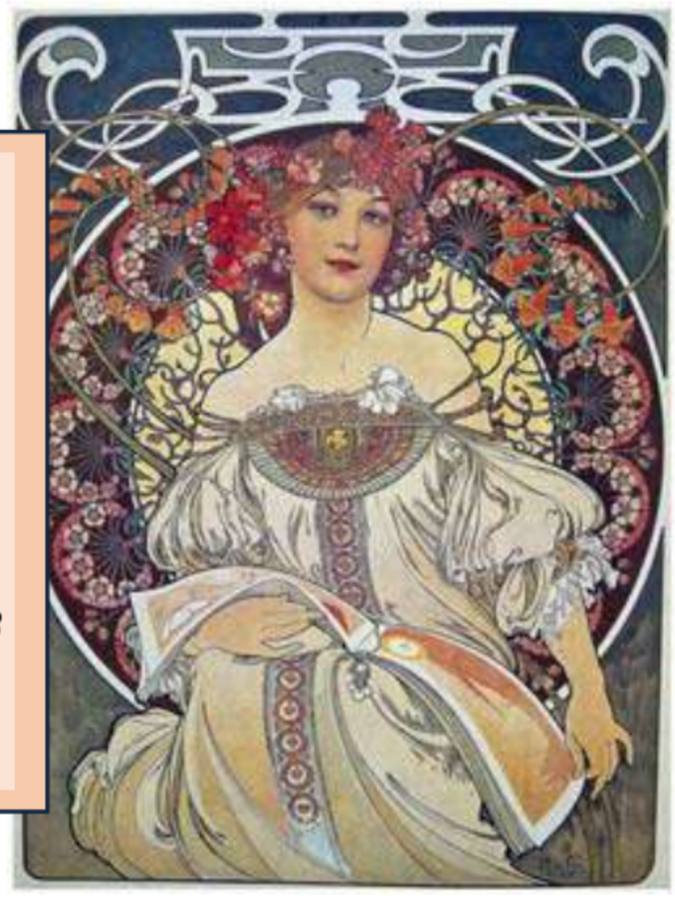

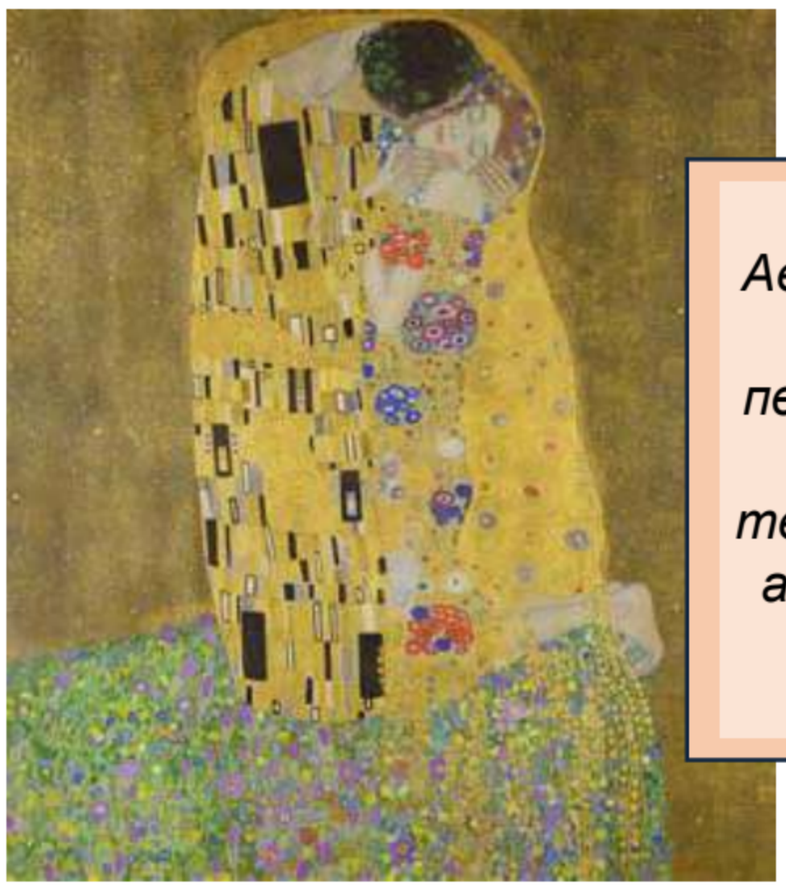

Густав Клімт

Австрійський художник і графік. Його жіночі портрети та пейзажі виконані у витонченому стилі та орнаменті. Його творам властиві символічність, алегоричність, використання яскравих кольорів, дрібного візерунка і золота.

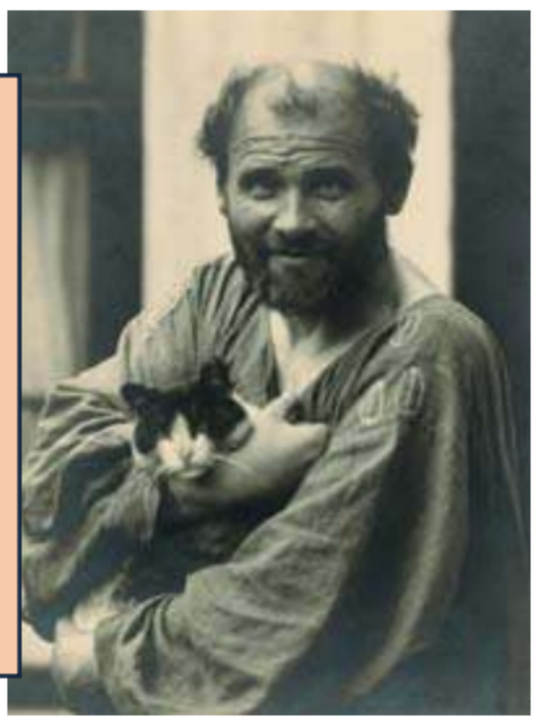

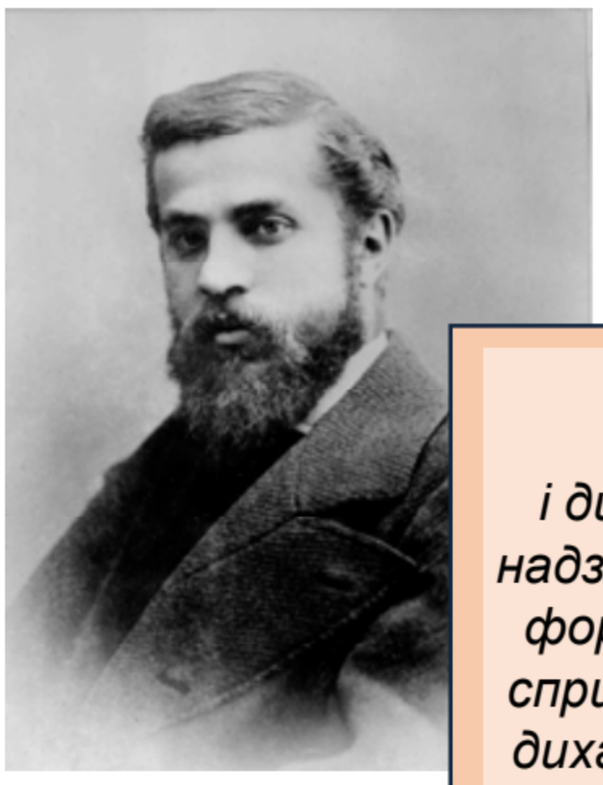

Антоніо Гауді

Іспанський архітектор і дизайнер. Його роботи — це надзвичайно витончений розгляд форми, функції та сюжету. Він сприймає кожну будівлю як живу, дихаючу істоту, яка взаємодіє з людьми, що входять до неї, та навколишнім світом.

Дізнайся більше про твори та життєвий шлях цих геніальних митців за покликанням https://cutt.ly/yrWg4l7p, https://cutt.ly/arWg5oxU, https://cutt.ly/BrWhoTRR або QR-кодом.

Неоціненний внесок у розвиток фотографії і становлення її як окремого напрямку в мистецтві у модерну зробив американський фотограф Альфред Стігліц, який у 1902 році відкрив салон «Маленька галерея фотосецесії».

Альфред Стігліц. «Термінал»

Український модерн знайшов свій прояв у малярстві (живописі), у книжковій ілюстрації, в архітектурі, скульптурі та декоративно-ужитковому мистецтві. Йому були властиві орнаментальність, символізм, пластичність, декоративність, а також вплив стилю бароко. З'явилося поняття **українського архітектурного модерну**, який відрізнявся від європейського модерну використанням природних кольорів (синього, зеленого, білого, червоного), українських народних мотивів та елементів, поєднанням прямокутника з трапецією у формі будівель. Ключовими фігурами українського архітектурного модерну стали Владислав Городецький, Ігор Левинський та Василь Кричевський.

Будинок Полтавського губернського земства

Серед творінь архітектури модерну в Україні є будинок Полтавського губернського земства (1903), спроєктований Василем Кричевським.

Зразком модерну є також Харківська державна академія дизайну та мистецтв. Натхненний українською спадщиною, архітектор Костянтин Жуков створив вдалий образ будинку, який увібрав у себе експресивні мотиви Західної України в поєднанні з європейським модерном.

Харківська державна академія дизайну та мистецтв

Обговоріть у групах причини всесвітньої популярності стилю модерн. Дослідіть ареал поширення та особливості розвитку стилю на території України.

Олекса Новаківський.
«Сучасна Леда»

Звернімося до українського модерну в живописі, який представлений іменами Всеволода Максимовича, Олекси Новаківського, Абрама Маневича та Михайла Жука. Живописцям модерну, українського зокрема, притаманний «культ прекрасного заради прекрасного», іноді вишукано красива форма стає набагато важливішою за зміст.

Перлиною українського модерну вважають монументальну роботу Михайла Жука «Біле і чорне», яку пронизують сила та могутність, неймовірний символізм та напруга. Варто згадати також ім'я Віктора Зарецького — представника української неосецесії.

Віктор Зарецький.
«Ой, кум до куми залицявся»

Михайло Жук. «Біле і чорне»

Чому, на твою думку, Віктора Зарецького називали «українським Клімтом»? Які ознаки вказують на приналежність його творів до стилю модерн?

Дізнайся більше про творчість і життєвий шлях Михайла Жука та Віктора Зарецького за покликанням https://cutt.ly/qrW2fxoT, https://cutt.ly/2rW2hTv3 або QR-кодом.

Виконай ескіз театральної афіші у стилі Альфонса Мухи.
Варіант завдання: виконай графічну ілюстрацію до вірша на вибір у стилі Обрі Берклі.

Стиль модерн існував недовго, розвивався дуже стрімко і продовжує надихати нові покоління творчих людей.

4 «Злам шаблонів»

Саме в кінці XIX – на початку XX ст. в США та Німеччині зароджується новий вид хореографії, який назвали «танцем модерн». Його поява мала різні варіанти назв: вільний танець, дункан, танець босоніжок, ритмопластичний танець, виразний, експресіоністський, новий художній. Але в США стали використовувати термін «танець модерн» для позначення сценічної хореографії, яка заперечила традиційні балетні форми. Загальним для представників цього танцювального напрямку, незалежно від того, коли вони з'являлися, був намір створити нову хореографію, яка відповідала б запитам XX століття. Основні його принципи: відмова від канонів, втілення нових тем та сюжетів оригінальними танцювально-пластичними засобами.

Але яким би не було великим бажання повного відходу від балету, представники танцю модерн прийшли, зрештою, до прийняття окремих технічних застосунків.

Як же все почалося?

Уявіть, що танець перестає бути тільки виступом і стає мовою душі. Саме це — модерн: танець, де кожен рух передає емоцію, відчуття, думку. Цю ідею передбачив відомий французький педагог і теоретик сценічного руху Франсуа Дельсарт, який стверджував, що тільки жест, звільнений від умовності і стилізації (в тому числі музичної), здатний правдиво передавати всі нюанси людських переживань. Вперше це було реалізовано двома американськими танцівницями.

Айседора Дункан, 1896

Однією із засновниць цього хореографічного напрямку стала Айседора Дункан, саме вона вважала, що танець має бути вільним, як природа, в стилі античної Греції. Її мистецтво не мало спільних рис з будь-якою хореографією. Техніка не була складною, але невеликою кількістю рухів та позицій танцівниця передавала найтонші відтінки емоцій, створюючи неповторні образи. Дункан не створила закінченої школи. Але вона ввела в хореографію імпровізацію, танець босоніж, відмову від традиційного балетного костюма, звернення до симфонічної та камерної музики. Цей танець отримав назву дунканізм.

Ознайомся із жттєвим та творчий шляхом Айседори Дункан за покликанням https://cutt.ly/rrWgFv1p або QR-кодом.

Переглянь танцювальну композицію у виконанні Айседори Дункан за покликанням https://cutt.ly/YrWgGbfE або QR-кодом.
Вислови своє враження.

Ще одною новаторкою в мистецтві хореографії стала Лої Фуллер, яка виступала в 1892 році в Парижі з танцем «Серпантин», який будувався на ефектному поєднанні вільних рухів тіла, що відповідали розвитку музики, та костюма — величезних, освітлених різноколірними прожекторами, ковдр.

Танець «Серпантин» Лої Фуллер

Переглянь кінофрагмент танцю **«Серпантин» у виконанні Лої Фуллер**. Запис 1902 р.
https://cutt.ly/erWgHABc

Вислови власні враження від переглянутого.
Чи є серед сучасної хореографії щось подібне? Чи є щось спільного з сучасною художньою гімнастикою?
Порівняй танець із балетною хореографією. Чи є щось спільне між танцями Дункан та Фуллер? Які з цих рухів ти б використав / використала для власного самовираження в танці?

Ще одним джерелом появи нової хореографії стає ритмопластичний танець, в основі якого лежала система ритміки швейцарського композитора Еміля Жака-Далькроза, яка поєднує рух, музику і відчуття ритму, з метою розвивати в людини музичність, координацію та глибоке емоційне сприйняття звуку. Грета Пан, учениця Далькроза, інтегрувала дану систему в танцювальні школи. У постановках цієї хореографії музика панувала над танцем. У Німеччині та Швейцарії школи Далькроза стали осередками підготовки танцівників модерну, зокрема пов'язаних із рухом експресіонізму.

Еміль Жак-Далькроз (1865–1950)

Провідним теоретиком танцю модерн виступив австрійський хореограф Рудольф фон Лабан, який виклав свою концепцію у праці «Кінетографія» (1928). Його часто називають батьком сучасної хореографії та першопрохідцем танцювального аналізу, і саме він заклав фундамент для того, як ми сьогодні розуміємо рух у танці, театрі, педагогіці, а навіть у фізичній терапії. У 1920–30-х роках він організовував величезні масові рухові перформанси в Німеччині, де

рух був формою соціального та художнього вираження. Найбільш повну реалізацію ідеї Лабана отримали в його постановці «Мерехтливі ритми» (без музичного супроводу, 1925). Продовжили удосконалювати та розвивати хореографію в Німеччині послідовники та учні Лабана Курт Йосса, Мері Вігман та інші.

Рудольф фон Лабан (1879–1958)

Переглянь фрагменти з танцювальної драми **Рудольфа фон Лабана «Живий ідол»**. Вислови своє враження.
https://cutt.ly/CrWgLyqJ,
https://cutt.ly/grWgZoHA

Так, Мері Вігман втілила у своїй Дрезденській школі танцю ідею танцю як мистецтва душі. Її хореографія відрізнялася експресивністю, містичністю, для цього вона використовувала грим, маски, нестандартні ритми, перкусію. Курт Йосс поєднав виразний танець і театральну драматургію, наповнивши хореографію символами, костюмами, алегоричними образами.

До різновидів танцю модерн належать **контемпорарі (contemporary)** — сучасна гілка модерну з елементами йоги, акробатики та **постмодерн** — ще вільніший: іноді навіть схожий на перформанс.

Танцю модерн уже понад століття, але його роль у сучасному мистецтві й суспільстві залишається надзвичайно актуальною, гнучкою та живою. Він не просто вижив — він еволюціонував і зараз є ключовою формою художнього самовираження в усьому світі, зокрема й в Україні.

Переглянь зразки сучасного контемпорарі та порівняй із танцем модерн.
Олафур Арнальдс. Композиція «Це місце було притулком». https://cutt.ly/irWgX0Yx
Періс Кавана. «Об'єднані в горі».
https://cutt.ly/orWgVrrU

У багатьох країнах танець модерн використовують у реабілітаційних програмах, арттерапії, соціальних проєктах (з переселенцями, ветеранами та іншими).

Досліди важливість використання цього танцю для твого місця проживання. Опиши такий проєкт.
Обери для себе:
- контемпорарі на моїй малій батьківщині;
- контемпорарі як арттерапія.

І ще декілька понять у мистецтві XX століття. Модернізм і авангардизм — це не просто модні «ізми», а дві важливі, але різні культурні сили, які іноді перетинаються, іноді — розходяться. Будемо розбиратися!

Якщо говорити про модернізм, то ти вже знаєш, що це велика історико-культурна епоха в мистецтві, що тривала з кінця XIX до середини XX століття, що відрізняється пошуком нових форм мистецтва, відмовою від традицій.

Якщо говорити про авангардизм, то він є частиною модернізму, яка відрізняється радикальністю та експериментальністю.

Авангардизм (від французького avant-garde — «передовий загін») — це узагальнювальний термін для різних течій мистецтва, що виникли наприкінці XIX та на початку XX століття. Ці течії відрізняються від традиційних художніх форм та прагнуть до новаторства, руйнування встановлених правил та пошуку нових способів вираження. І хоча ця течія є складовою модернізму, але вона іноді кидає виклик і йому.

У цілому, митці-модерністи, починаючи з 1880-х років і по 1950–1960-ті роки, прагнули осмислити нову реальність через нову естетику. Так, не дивлячись на появу нових стилів, мистецькі засоби виразності залишалися ті самі: динаміка, мелодичні лінії, форми імпресіонізму, символізму модерну та інші. Митці часто через філософське осмислення прекрасного критично, але з пошаною, ставилися до традиційного в мистецтві.

Френсіс Пікабіа. «Танці біля джерела»

Пік розквіту авангардизму припадає на 1910–1930-ті, коли в мистецтві прагнули зруйнувати «старе» та створити принципово «нове» — шокуюче та провокативне, настільки далеке від «прекрасного», що пересічний глядач не може зрозуміти його і сьогодні (кубізм, футуризм, дадаїзм, супрематизм, конструктивізм). Тому напрямки авангарду в основі мали політичні та ідеологічні маніфести, наукові пояснення, наприклад: «Знищимо старе! Створимо з нуля!».

І про це ти дізнаєшся далі.

Якщо говорити мовою символів, то модернізм — це великий корабель змін, а авангардизм — ракета, яка вириває́ться вперед і пробиває межі дозволеного.

«Я палко кохаю життя міста —
залізні ритми і гуркіт заводів».

Михайль Семенко

«Ми оспівуємо шум моторів і ритм машин —
нову музику світу».

Філіппо Томмазо Марінетті

5 Новий тип освоєння культурного простору. Футуризм. Кубізм. Кубофутуризм

«Майбутнє вже тут!», — стверджували футуристи, які разом з представниками кубізму, кубофутуризму та конструктивізму поспішали змінити мистецтво на початку XX століття. Давай познайомимося з їхніми ідеями та творчістю ближче.

Роздивися твори засновників футуризму. В якій з робіт можна відзначити більший динамізм? В якій з робіт бачимо декілька площин, які накладаються та взаємодіють? У чому виразилася сміливість авторів?

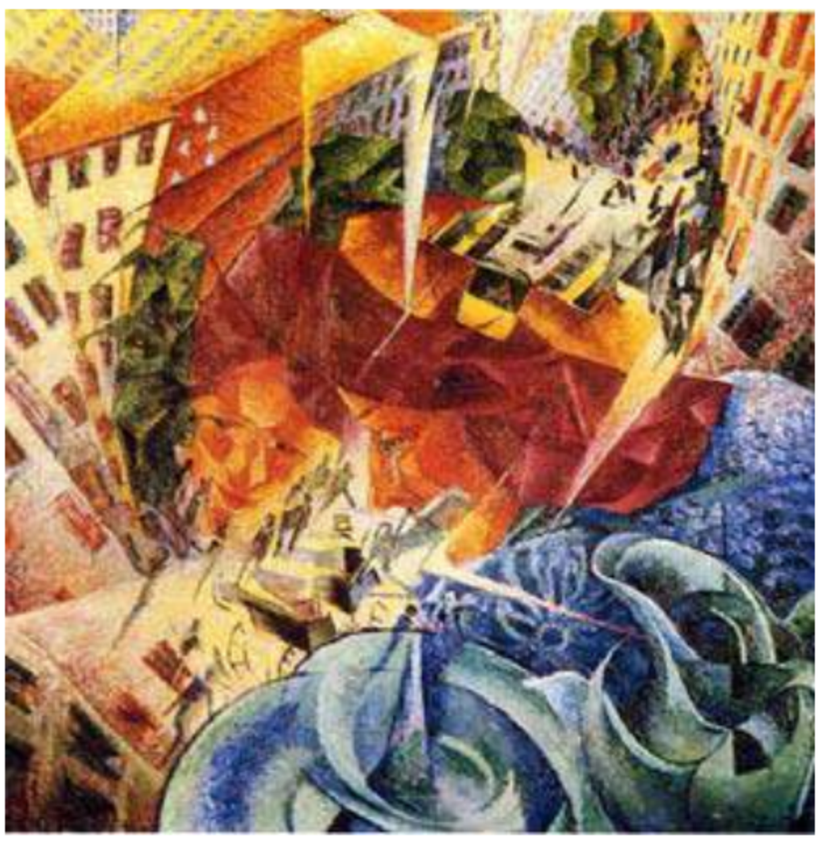

Умберто Боччоні.
«Одночасні бачення»

Карло Карра.
«Похорон анархіста Галлі»

Футуризм — це авангардний напрямок у мистецтві, який виник на початку XX століття в Італії та охопив літературу, образотворче мистецтво, музику та інші види мистецтва. Характерними ознаками напрямку стали:

- ✓ оспівування технологій, швидкості та індустріалізації;
- ✓ використання сміливих, яскравих кольорів;
- ✓ динамічні лінії та форми, що створюють відчуття руху й енергії;
- ✓ зображення машин, автомобілів та інших символів сучасності;
- ✓ значення теперішнього моменту та майбутнього;
- ✓ експериментування з нетрадиційними матеріалами, як-от метал і скло;
- ✓ відмова від традиційних мистецьких норм і технік, зокрема правил перспективи, створення нових способів представлення простору;

- ✓ використання абстрактних і геометричних форм для відображення сучасного світу;
- ✓ використання тексту й типографіки для передавання ідей сучасності та прогресу;
- ✓ крайній формалізм, де форма та структура твору стають більш важливими, ніж зміст.

Познайомся з творами Умберто Боччоні, знайди серед них ті, які відповідають описаним вище ознакам, за покликанням https://cutt.ly/urW21ziQ або QR-кодом.

Знаковою фігурою футуризму був епатажний український художник Давид Бурлюк, нащадок запорозьких козаків. Одержимий новими ідеями в художньому світі, він був у центрі уваги в Російській імперії, в радянській Росії, у Сполучених Штатах. А от в Україні митець зі світовим іменем досі залишається маловідомим.

Давид Бурлюк. «Час»

Давид Бурлюк. «Козак Мамай»

Здивуйся широті таланту та оригінальності творчості Давида Бурлюка за покликанням https://cutt.ly/6rW2Q0Xa або QR-кодом.

Знайдіть у словнику мистецьких термінів поняття «епатаж». Обговоріть у групах і презентуйте приклади епатажу в мистецтві. Чому, на вашу думку, епатаж часто є властивим творчим людям?

Давида Бурлюка варто розглядати як ключову постать в історії українського авангарду та світового мистецтва XX століття. Його творчість охоплює широкий спектр стилів і технік, від імпресіонізму до кубізму та футуризму, поєднуючи експерименти з яскравим українським колоритом і національним підґрунтям. Він був не лише художником, але й активним організатором мистецького життя, що сприяло поширенню нових ідей та стилів.

Прагнучи ще більше відірвати мистецтво від дійсності, митці та мисткині продовжили експерименти з формою та ракурсом. Шляхом розкладання всіх предметів і форм на прості геометричні фігури та їх перекомбінування відповідно до задуму вони прагнули прийти до створення інтелектуального й аналітичного живопису. Так виник мистецький напрямок **кубізм.**

Заглибся в історію та ідейну основу кубізму за покликанням https://cutt.ly/nrERQekz або QR-кодом.

У картинах у стилі кубізму не діють правила світлотіні та перспективи: зображення складається з переплетення геометричних форм. Натюрморти та портрети в стилі кубізму нераціональні та роздроблені. Створюється враження, що картина — це пазл, який потрібно скласти подумки. Конструктивні устремління кубізму, шукання в області простору й об'єму знайшли своє продовження в ряду течій у сучасній архітектурі і дизайні.

Жорж Брак. «Мандоліна»

Роздивися твір Жоржа Брака. Чи можна вважати зображення мандоліни невпізнаваним, спотвореним? Опиши свої враження від споглядання цього твору. Які емоції викликає в тебе його кольорова гама?

Одним із найвидатніших митців XX є іспанський і французький художник, один із засновників кубізму **Па́бло Ру́їс Піка́ссо.** Він буквально змінив обличчя сучасного мистецтва, його життя лягло в основу фільмів та багатьох мистецьких досліджень. У своїх творчих пошуках він пройшов декілька періодів, серед яких, зокрема, є «блакитний» (період злиднів і депресії) та «рожевий» (життєрадісний та оптимістичний).

Пабло Пікассо. «Арлекін»

Не втрать можливість познайомитися з творчістю Пабло Пікассо за покликанням https://cutt.ly/krW9qVb1 або QR-кодом.

Наслідком поєднання італійського футуризму і французького кубізму стала поява **кубофутуризму.** Саме українські авангардні живописці об'єдналися в цій мистецькій течії. Зокрема, гордістю українського авангардного мистецтва є всесвітньо відомий скульптор-кубофутурист, живописець, графік Олександр Архипенко. Серед представників цього напрямку є також ім'я Олександра Богомазова.

Олександр Архипенко. «Боксери»

Безумовної уваги в цій темі заслуговує також Олександра Екстер — українська художниця греко-єврейського походження. Вона була ілюстраторкою, дизайнеркою, сценографкою та педагогинею.

Олександра Екстер. Кубофутуристична композиція (гавань)

Олександра Екстер. Натюрморт

Дізнайся більше про творчість Олександри Екстер, Олександра Архипенка та Олександра Богомазова за покликанням https://cutt.ly/ArW2Ohhc, https://cutt.ly/UrW2GrFL, https://cutt.ly/FrERO5B2 або QR-кодом.

Створи кубістичне зображення предмета на вибір.
Варіант завдання: виконай пластичний образ у стилі кубізму.

Футуризм, кубізм та кубофутуризм стали справжнім викликом у мистецтві і показали його силу у прагненні до експерименту та сміливих пошуків творчості майбутнього.

6 Новий тип освоєння культурного простору. Конструктивізм. Конструктивізм в українській сценографії

У період індустріалізації творча та інженерна думки були спрямовані на те, щоб отримати продукти, яким були би характерні простота, зручність та економічність. Тож не дивно, що велика увага приділялася вдосконаленню конструкцій як основи майбутнього промислового продукту чи мистецького твору. Виникає стиль, який проявився перш за все в архітектурі, — **конструктивізм.**

Час познайомитися з Луїсом Генрі Саллівaном — американським архітектором, першопроходцем раціоналізму, батьком американського модернізму. Його вважають творцем хмарочосів і концепції органічної архітектури. Його бачення нової архітектури буквально змінило обличчя тогочасної Америки. Саме йому належать слова про те, що «форма йде слідом за функцією».

Центр Саллівана

Як ти розумієш слова Луїса Саллівана? Чи актуальні вони сьогодні?

Технічною основою будівництва хмарочосів у середині 1880-х років стало масове виробництво сталі. Архітектори та будівельники могли створювати високі, стрункі будівлі з міцним і відносно легким сталевим каркасом. Решта будівельних елементів — стіни, підлоги, стелі та вікна — підвішувалися до каркаса, який ніс вагу. Це дозволило не тільки будувати вищі будівлі, але й дозволило робити набагато більші вікна, що означало, що більше денного світла потрапляло у внутрішні простори. Внутрішні стіни стали тоншими, що створило більше корисної і придатної для оренди площі.

Будинок Вейнрайт

Здивуйся, наскільки по-інакшому виглядали перші хмарочоси ззовні та зсередини, яка увага приділялася їх орнаментації, за покликанням https://cutt.ly/urERH4XW або QR-кодом.

В Україні прикладом будівлі у стилі конструктивізму є будівля Держпрому в Харкові, перший радянський 13-поверховий хмарочос, збудований упродовж 1925–1928 років.

Чи доводилося тобі бачити подібні споруди в інших містах? Яким, як правило, є цільове призначення таких споруд?

Будинок Держпрому в Харкові

Яскравою особистістю, яка змінила архітектурне обличчя Києва, був Флоріан Юр'єв. Його ідеї про синтез мистецтв і музики та кольору втілилися в архітектурі у вигляді його найвідомішої споруди — Інституту інформації («Тарілки на Либідській»). У співавторстві з Левом Новиковим у 1971 році Флоріан Юр'єв розробив проєкт будівлі Інституту науково-технічної інформації, в якому була передбачена спеціальна концертна зала з ідеальною акустикою. Інноваційна зала зовні нагадувала гігантську літаючу тарілку, завдяки чому швидко стала пам'яткою Києва.

Інститут інформації

Дізнайся більше про грані таланту Флоріана Юр'єва за покликанням https://cutt.ly/IrERLKKW або QR-кодом.

Конструктивізм не міг не торкнутися ще одного виду мистецтва — театру, адже конструкції сцени та декорацій є важливими складовими цілісної картини сприйняття театрального дійства. Спалах інтелектуальної і творчої енергії на початку двадцятих років XX століття в Україні призвів до великого піднесення в літературі та породив досі неперевершений театр «Березіль» Леся Курбаса. Творчий тандем Леся Курбаса, Вадима Меллера, Анатоля Петрицького забезпечив «Березолю» славу прогресивного європейського театру.

Лесь Курбас

Вадим Меллер

Анатоль Петрицький

Познайомся з новаторськими ідеями театру «Березіль» за покликанням https://cutt.ly/0rERCs3D або QR-кодом.

Роздивися декорації до вистав театру «Березіль». Пригадай, у чому полягає особливість декорацій-конструкцій. Які можливості вони відкривають для режисера-постановника та акторів?

Сцена з постановки «Березіль». Майка Йогансена, Миколи Хвильового, Остапа Вишні «Алло на хвилі 477 у театрі»

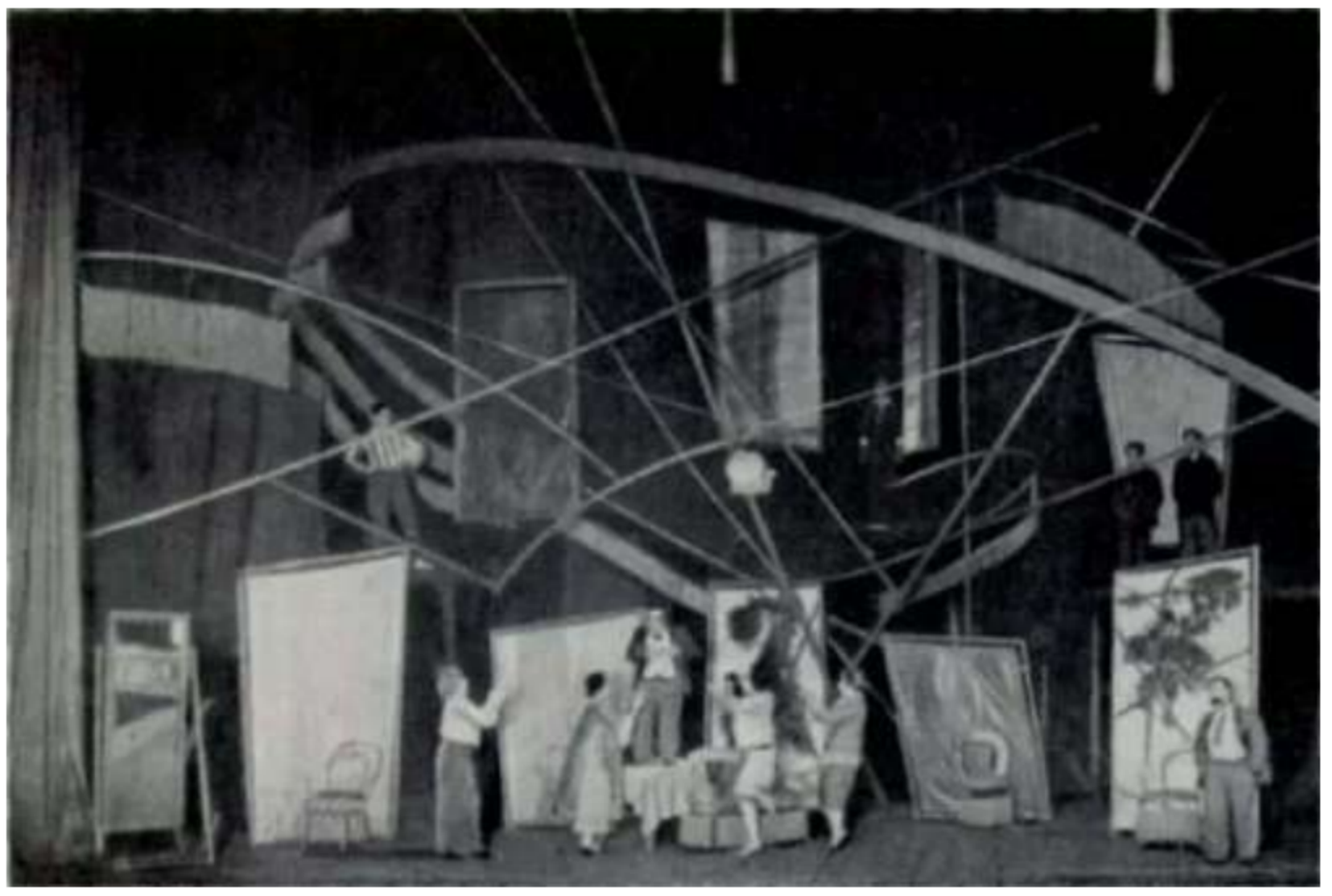

Сцена з постановки Леся Курбаса «Мина Мазайло» Миколи Куліша в театрі «Березіль»

Засновником театру був **Лесь** (Олександр) **Курбас** — режисер і драматург, який розпочав одну з найславетніших сторінок в історії української культури.

Вадим Меллер — геніальний театральний художник, сценограф-новатор. Він першим в українському театрі застосував принципи конструктивізму для організації сценічного простору. Він максимально сильно використовував знак, символ у костюмах та сценографії, лаконізм і функціоналізм його декорацій перегукувався з найновішими європейськими тенденціями.

Анатоль (Анатолій Галактіонович) **Петрицький** — головний художник Молодого театру Леся Курбаса. Оформив більшість вистав театру, зокрема «Осінь», «Кандіда», «Затоплений дзвін», «Різдвяний вертеп» тощо.

Вадим Меллер. «Маска» Ф. Шопена. Ескіз костюма до балету

Вадим Меллер. «Весілля Фігаро», П. Бомарше. Ескіз костюма Графа Альмавіви до вистави

Познайомся з особистістю Леся Курбаса ближче та роздивися ескіз декорації Вадима Меллера за покликанням https://cutt.ly/ZrERB4Cx, https://cutt.ly/wrER1PVH або QR-кодом.

Виконай ескіз костюма до вистави «Один день з життя мого класу».
Варіант завдання: Створи кольорові образи літер у стилі Флоріана Юр'єва.

Мистецтво завжди йде в ногу з часом, конструктивізм став відображенням раціонального мислення людини початку XX століття.

7 Ідеї урбанізму в музиці

Початок XX ст. відзначився шаленим переміщенням сільського населення в міста та ростом останніх, масовою індустріалізацією, електрифікацією, появою автомобілів, фабрик, метро, літаків. Все це є свідченням швидкого наукового та промислового прогресу та зміни суспільних стосунків. Людина опиняється в новому середовищі: місто — гучне, ритмічне, механічне, анонімне.

Звичайно, це все мало великий вплив на розвиток музичного мистецтва. Нові способи створення звуку, засоби виразності, зміст та використання мистецьких творів сприяли появі нових способів створення музичних творів. Іноді це є прогресивним явищем, але багато мистецтвознавців відносять даний напрямок до низової міської культури. Нові звучання міста — трамваїв, машин, потягів, фабрик і заводів, а також міського побуту — музика цирку, розваг, кафе, танцювальних майданчиків — представляють музичний урбанізм. Цей напрямок став найбільш радикальним у просторі модернових течій.

Луїджі Руссоло. «Музика», 1911–1912

В урбаністичній музиці головним засобом виразності є не мелодія, а шум. Саме в цей період композитори починають використовувати шум як елемент музичної мови. Так, у Маніфесті шумової музики, 1913, Луїджі Руссоло (1885–1947), який був відомим і як художник-футурист, говориться про те, що «в містах звучить нова музика (ембієнт) — шуми двигунів, фабрик, сирен». Він запропонував включати шуми в музику як повноправні звуки, а також вперше створив електронний генератор шумів — інтонаруморі.

Дізнайся більше про особливості звучання інтонаруморі за покликанням https://cutt.ly/PrEIQeW3 або QR-кодом.

Одним із пропагандистів урбаністичної музики вважають французького композитора Еріка Саті (1866-1942), який заперечував музичний символізм та імпресіонізм, воліючи, щоб музика була «простою і доступною, як табуретка на кухні», «непомітною, як шпалери на стінах, та зручною, як меблі». Його вважають батьком фонової — «меблевої» музики, яка передавала образи буденного життя, тому і в ній переважали назви: «Залізний килимок для зустрічі гостей», «Шпалери в кабінеті префекта», «Звукова підлога»,

«Фіранка без вікна», «Три п'єси у формі груші» тощо. Усі ці твори будувалися з легкозасвоюваних коротеньких мелодичних зворотів та нескладних ритмів. Працюючи тапером у німому кіно, Саті створив чимало опусів кіномузики.

Прослухай твір Еріка Саті. Які ознаки «меблевої» музики присутні в ній?
Ерік Саті. Гімнопедія № 1. https://cutt.ly/srEIEVxS

Навколо ідеї Еріка Саті виникає гурток композиторів-авангардистів із шести осіб (Артюр Онеґґер, Даріус Мійо, Франсіс Пуленк, Жорж Орік, Луї Дюрей, Жермена Тайєфер), який називали «Шістка» (Les Six). Саме вони сповідували ідеї урбанізму, практичної (утилітарної) музики («хліба замість ананасів!»).

Група проіснувала недовго, але встигла внести радикальні ідеї в музичну культуру, які надалі мали великий вплив на творчість кожного з учасників.

Так, Артюр Онеґґер у своїх експериментах прагнув створити звук руху. Серед його робіт композиція «Регбі», що передавала хід спортивних подій, культова симфонічна картина «Pacific 231», яка відтворювала рух локомотива, що чітко відображало індустріальну добу. У 1949 році був знятий короткометражний фільм «Pacific 231» (режисер Жан Мітрі), який синхронізував музику Онеґґера з кадрами руху паровоза.

Фернан Леже. «Ballet» (літографія, 1946)

У творчості Джорджа Антгайля машина стає головним героєм. Одним з найвідоміших творів цього композитора є балет «Механічний балет» (1924), який був написаний для фільму французького художника Фернана Леже разом із режисером Дадлі Мерфі, в якому «танцюють» механізми: молоти, пропелери, зубчасті передачі і навіть побутові предмети, які втілюють автоматизацію XX століття.

Переглянь фрагменти фільмів, в основі яких лежать музичні твори.
«Pacific 231» за однойменним симфонічним етюдом Артюра Онеґґера. https://cutt.ly/1rEIYzpv
«Механічний балет» за однойменним твором Джорджа Антгайля. https://cutt.ly/jrEIII5f

Вислови власні враження від творів.
Які образи розгортаються у твоїй уяві? Якими засобами виразності вони створюються?
Що спільного в цих творах? Які риси авангардизму присутні в цих творах?
Чи присутній тут урбанізм? У чому він виражається?

Серед учасників «Шістки» був і композитор, твори якого відрізнялися «м'яким авангардизмом». Мова йде про Франсіса Пуленка (1899–1963), який руйнував межі між високим мистецтвом і легкою музикою. Використовував попкультуру, кабаре, рекламу. У нього можна зустріти нестандартні форми, а саме: оперу на одну виконавицю, пародії на месу тощо.

Франсіс Пуленк

Пауль Хіндеміт

Німецький композитор, альтист, диригент і музичний теоретик Пауль Хіндеміт (1895–1963) вводить поняття «музики для використання» — «Gebrauchsmusik». Його творчість відрізняється строгою поліфонією.

Риси авангардизму зустрічаються і в творчості українських композиторів. Одне з імен, яке замовчувалося в радянський період, — Всеволод Задерацький (1891–1953), композитор, піаніст, педагог, представник модернової музичної мови, в якій яскраво поєднано поліфонію, гнучкі тональні зрушення та велику експресію.

Всеволод Задерацький

Костянтин Данькевич

Характерні риси музики урбанізму ми спостерігаємо і в неоромантичній музиці Костянтина Данькевича (1905–1984), який поєднує академічний стиль із елементами масової культури (пісні, марші, хори) та своїми творами служить соціальним та ідеологічним цілям.

Прослухай зразки музики епохи урбанізму.
Хор Франсіса Пуленка на слова Гійома Аполлінера «Білий сніг».
https://cutt.ly/brEIOOpx
1 частина «Концерт ангелів» із симфонії «Художник Матіс» Пауля Хіндеміта. https://cutt.ly/nrEIP7VI
Валентин Задерацький. Прелюдія та фуга №2 ля-мінор для фортепіано. https://cutt.ly/0rEISkam
Увертюра до опери «Богдан Хмельницький» Костянтина Данькевича. https://cutt.ly/LrEID24y

Вислови власні враження від творів.
Для якого виконавського складу вони написані? Які засоби виразності переважають у музичній мові цих творів?
Які риси урбаністичної музики присутні в цих творах?

Одним із напрямків урбаністичної музики є джаз, який народився в містах, передусім у Новому Орлеані, Чикаго, Нью-Йорку. Саме місто, з його шумом, ритмом, транспортом і натовпом, стало музичною «палітрою» джазу, який зароджується на початку XX століття в США, серед афроамериканської спільноти. Він поєднує в собі імпровізацію, емоційність, ритмічну складність і впливи різних культурних традицій (африканської, європейської, американської).

Спочатку джаз був музикою вулиць, барів, клубів, але поступово він виходить на велику сцену та проникає в класичну музику. Так, американський композитор, батьки якого емігрували з України, Джордж Гершвін (1898–1937) створює новий напрямок, який об'єднує академічну та джазову музику, — симфоджаз, зокрема, його «Голуба рапсодія» або «Рапсодія в стилі блюз» для фортепіано з оркестром отримує величезну популярність. Він є автором цілого ряду сценічних жанрів, у яких прослідковуються українські мотиви. Так, в опереті «Пісня полум'я» є «Козацька любовна пісня» (на мотив пісні «Їхав козак за Дунай»), в опері «Поргі і Бесс» — «Колискова Клари», яка споріднена з українською колисковою.

Програма бродвейського мюзиклу «Girl Crazy», 1930

Джаз швидко поширився Європою. В Україні біля його витоків стояли Леонід Утьосов (Одеса), Юлій Мейтус (Харків), Дол Даубер (Чернівці). У 30-х роках у Галичині розквітнув польський джаз (Генрик Варс, Генрик Ґолд та інші), функціонував хор Дана, джаз-бенд «Ябцьо-джаз» (Львів).

Прослухайте зразки джазової музики.
Джордж Гершвін. Рапсодія в блюзових тонах.
https://cutt.ly/3rEIHQ85
Джордж Гершвін. «I Got Rhythm», пісня з мюзиклу «Girl Crazy». https://cutt.ly/UrEIKSVc
Дол Даубер. Джазова симфонія.
https://cutt.ly/trEHTewV
Леонід Утьосов. «Українська рапсодія».
https://cutt.ly/jrEHOTBG

Вислови власні враження від творів.
Які виконавські склади в цих творах? Які музичні образи передають дані твори? Якими засобами музичної мови вони створюються?
Якими джазовими особливостями відрізняються дані твори?

Урбанізм у музиці XX століття — це новий спосіб бачити світ, у якому шум, ритм, фрагментарність, техніка стали частиною естетики.

8 Місто як сцена: нові форми традиційної культури

Місто сприяло зародженню популярної музично-хореографічної та пісенної творчості, яка розвивається в тісному зв'язку з побутом, дозвіллям і масовою культурою. Основними її рисами є синтез пісні та танцю. Ця творчість залежала від впливу моди, технології, популярної культури, орієнтувалася на широкі верстви населення. І хоча на початку головною функцією була розважальність, з популярністю значення цих танців зростало, вони давали можливість і самовиражатися, а іноді і через них висловлювався протест проти існуючих моралей та суспільних відносин.

На межі XIX–XX століть місто та хореографія танцю-модерну сприяла зародженню нових форматів шоу: мюзиклу, ревю, кабаре, вар'єте. На сцені з'являються нові жанри хореографії. Так, у США на вулицях та в салонах на перше місце виходять швидкі, імпровізаційні танці з афроамериканським корінням — рагтайм і чарлстон. Поступово завойовує серця митців аргентинське танго. Крім нього, на європейських танцювальних вечорах звучать фокстроти, вальси. Відбувається зародження мюзиклу із танцювальних шоу зі співаючими артистами на Бродвеї. У Франції відкриваються кабаре та вар'єте, нового значення набуває шансон. У Російській імперії популярним стає міський романс.

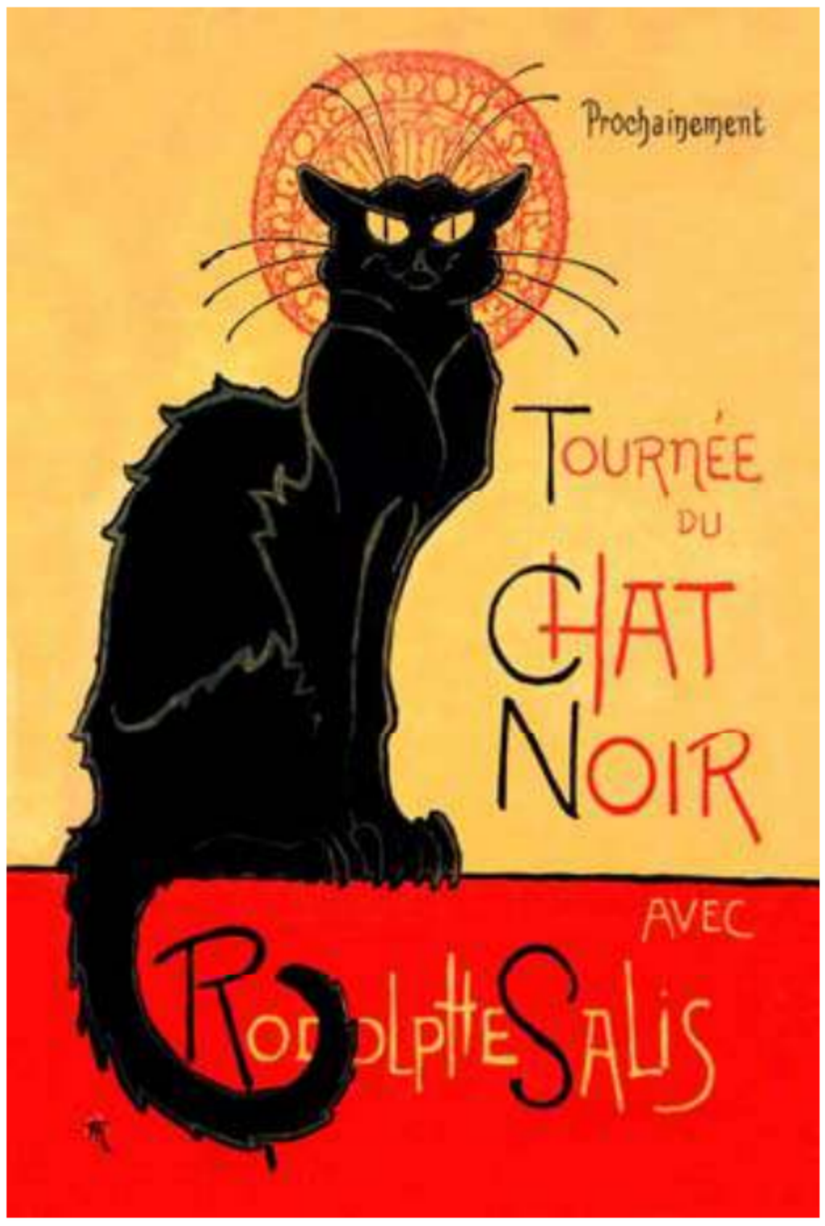

Афіша кабаре Le Chat Noir у Парижі

Нові жанри розважальних шоу початку XX століття. Перейди за покликанням https://cutt.ly/vrEHSOQz або QR-кодом.
Жанрове різноманіття танцювальної музики початку XX століття. Перейди за покликанням https://cutt.ly/erEHDkos або QR-кодом.

Познайомся з музично-хореографічними тенденціями початку XX століття.
Чарльстон. Пікаділлійський танцювальний оркестр Майкла Лоу з дівчатами Гетсбі. https://cutt.ly/frEHCxy7
Огляд фокстроту в епоху джазу (1920–1930-ті роки). https://cutt.ly/OrEHVUfT

Скот Джоплін. «Артист естради».
https://cutt.ly/XrEHB9bb
Астор П'яццолла, «Лібертанго».
https://cutt.ly/JrEHM45e

Вислови власні враження від переглянутого.
Які з танців відомі тобі? Де використовують сьогодні цю хореографію? Чи є щось спільне між цими танцями та сучасною художньою гімнастикою? Який зв'язок між цими танцювальними напрямками та джазом? Які з цих танців ти міг / могла б виконати?

Ще одним явищем міської культури, багате на розваги та шоу, стає цирк. Початком сучасного цирку був перший кінний цирк у 1768 році, започаткований англійцем Філіпом Астлі. Його вистави включали кінні трюки, клоунаду, акробатику. На межі XIX–XX ст. цей колектив досяг вершини популярності та став схожим на те, що ми сьогодні вважаємо класичним цирком. Саме в цей час популярності набуває цирк-шапіто — тимчасовий цирк, який може бути розташований у різноманітних місцях, наприклад, у наметах або під відкритим небом. Шапіто — це легка театральна або циркова споруда у вигляді розбірної конструкції з брезентовою чи парусиновою покрівлею для пересувних вистав. Його перевагою була висока мобільність, він легко встановлювався не лише на площах, полях, навіть у невеликих містах. До того ж, величезний тент створює казкову атмосферу, ніби окремий світ, що доповнює циркову магію на колесах — справжній мандрівний театр. Уперше великі тенти почали використовуватися в Європі та США у 1800-х роках.

Цирк Кобзов. Київ

Видовища в цирку-шапіто включають різні циркові номери, такі як акробатика, жонглерство, еквілібристика, ілюзії та інші.

Цирк-шапіто може супроводжуватися живим музичним оркестром або музичними номерами, що підкреслюють виступи артистів.

У цирку-шапіто працюють різні циркові артисти, такі як силачі, акробати, повітряні гімнасти, жонглери, еквілібристи, ілюзіоністи, фокусники та інші.

За яскравими номерами стоїть **величезна команда професіоналів** — не тільки артистів, а й техніків, дресирувальників, музикантів та інших спеціалістів.

Кого з циркових артистів ти впізнаєш на зображеннях?

ХХ століття вважається «золотою ерою» шапіто. Саме в Америці з'явилися перші **величезні цирки-шапіто**, з декількома аренами і цілими «цирковими поїздами», що перевозили артистів, тварин і обладнання.

Цирк початку ХХ ст. об'єднував кілька традиційних напрямків:

- ❖ жонглерство — віртуозне маніпулювання предметами;
- ❖ акробатику — повітряну гімнастику, балансування, піраміди;
- ❖ верхову їзду — трюки на конях;
- ❖ дресуру — виступи з дикими тваринами: левами, тиграми, слонами;
- ❖ клоунаду — гумористичні інтермедії з масками й гротеском.

У ті часи клоуни були чи не найвідомішими зірками — як-от легендарний французький Грок (Grock) або англієць Джо Грін. Так, цирки-шапіто, як Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus у США, стали іконами розваг. Перший з'явився у 1907 році, коли цирк сім'ї Ringling купує свого конкурента — Barnum & Bailey Circus, який був найбільшим цирком світу на той момент (а це той самий цирк, заснований ще Фініасом Тейлором Барнумом, знаменитим шоуменом із лозунгом «The Greatest Show on Earth»). У 1919 році на основі цих двох цирків з'являється Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus — «The Greatest Show on Earth» (Найвеличніше шоу на Землі). Саме цей цирк-шапіто мандрував поїздом. Цирковий поїзд — це одна з найфантастичніших частин цирку братів Ринглінгів, справжній мандрівний мегаполіс на рейках, у якому годували, перевозили, розважали і навіть навчали учасників шоу.

Фініас Тейлор Барнум (1810–1891)

Дізнайся більше про відомі цирки XX століття за покликанням https://cutt.ly/NrEH061p, https://cutt.ly/jrEH9gnX або QR-кодом.

Цирки стали інтернаціональним мистецтвом — трупи гастролювали по всьому світу, а найуспішніші навіть створювали мобільні циркові імперії, до яких увійшли Barnum & Bailey (США) — «Найвеличніше шоу на Землі», цирк братів Ринглінгів, цирк Ренц (Німеччина).

Музей цирку Ringling Bros. and Barnum & Bailey Circus

Саме останній є легендарною цирковою династією Німеччини. Його засновник, Ернст Якоб Ренц, був майстром школи верхової їзди, тому його цирк славився вишуканими кінними номерами. У 1867 році Ренц збудував величезну стаціонарну циркову арену в самому центрі Берліна. Це було справжнє досягнення архітектури й культури на той час. Будівля з'явилася на базі ринкової зали (Markthalle), спорудженої 1865–1867 рр. за проєктом архітектора Фрідріха Хіцінґа, — металева конструкція з широким центральним тунелем і боковими галереями, в якій у 1879 р. здійснено повний ремонт інтер'єру та добудову купола, що дозволило встановлювати великий цирковий шатер у центрі і збільшити кількість глядачів до ~5 600 осіб. Тепер фасад був прикрашений арками, колонами і скляними вставками з вітражами, що додають вигляду грандіозності. Нижня частина будівлі використовувалася також як тунель для вагонів з цирковим реквізитом. Ця будівля стала символом перелому через поєднання індустріальної архітектури з розважальною організацією та входила до числа найбільших циркових споруд Європи.

Стаціонарний цирк у Берліні, 1898

Обери для себе:
В епоху урбанізму розвивалися і пісенні жанри, досліди їх особливості: «Французький шансон початку XX ст. Визначні композитори та виконавці», «Міський романс в Україні початку XX століття».

На початку XX століття місто перетворилося на сцену, де музика, танець і цирк стали мовою урбаністичного серця епохи.

«Мистецтво повинно звільняти від ілюзії, щоб показати чисту реальність».

Піт Мондріан

«Колір — це клавіша. Око — молоток. Душа — багатострунне піаніно».

Василь Кандинський

Тема 3. В опозиції до реалізму

9 Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Абстракціонізм. Супрематизм

Ось і настав час поговорити про вже знайоме тобі з попереднього курсу уроків **абстрактне** мистецтво.

Пригадай, які синоніми вживають до терміна «абстрактне мистецтво». Що є головними виражальними засобами в цьому напрямку мистецтва? Як ти сприймаєш твори абстрактного мистецтва?

Абстрактне мистецтво відкидає реалістичне зображення на користь схематизованих або спрощених форм, зосереджуючись на кольорі, лініях, композиції та формах, щоб викликати емоції. Філософія абстрактного мистецтва спирається на подібність між мистецтвом і музикою: подібно до того, як музика складається зі звукових зразків-елементів, мистецтво також має бути композицією чистих зразків кольору та форми.

Появу цього напрямку пов'язують з творами Василя Кандинського, написаними під враженням концертів Вагнера та Шенберга в 1910 році.

Василь Кандинський.
«Великий синтез (Композиція VII)».
Твір є ключовим у його творчості та в історії абстрактного мистецтва в цілому. Кольори в ньому мають символічне значення та асоціюються з різними емоціями та звуками.

Василь Кандинський.
«Великі ворота Києва».
Твір був створений як ескіз в 1928 році в місті Дессау для театральної постановки в Баугаузі. У ньому художник хотів проілюструвати єдність музики та малярства.

Дізнайся більше про творчий доробок та значення діяльності Василя Кандинського за покликанням https://cutt.ly/PrEYNuLt, https://cutt.ly/orEY8uzG або QR-кодом.

Залежно від особливостей зображення фігур виділяють **ліричний** та **геометричний** абстрактний живопис. У першому випадку автор / авторка використовує плавні форми і лінії, а в другому — геометричні фігури чіткої конфігурації.

Поміркуй, до якого типу абстракції можна віднести твори Василя Кандинського. Як могли би звучати мелодії до цих творів? Який загальний настрій вони викликають у тебе?

Вираженням духовного засобами кольору та абстрактних форм цікавився у своїй творчості Піт Мондріан, нідерландський художник. Його абстрактні твори складалися з ліній та фігур, і він протиставляв їх один одному за допомогою динаміки та статики, вертикалей та горизонталей. Твір «Композиція з червоним, синім та жовтим» є символом загальної асоціації зі стилем Мондріана. Чорні лінії-рамки, що перетинаються під прямим кутом, базові кольори, багато білого — усі геометричні елементи на картині не обведені по периметру чорною лінією. Є відчуття, що вони продовжуються далі у просторі, а ми їх просто не бачимо.

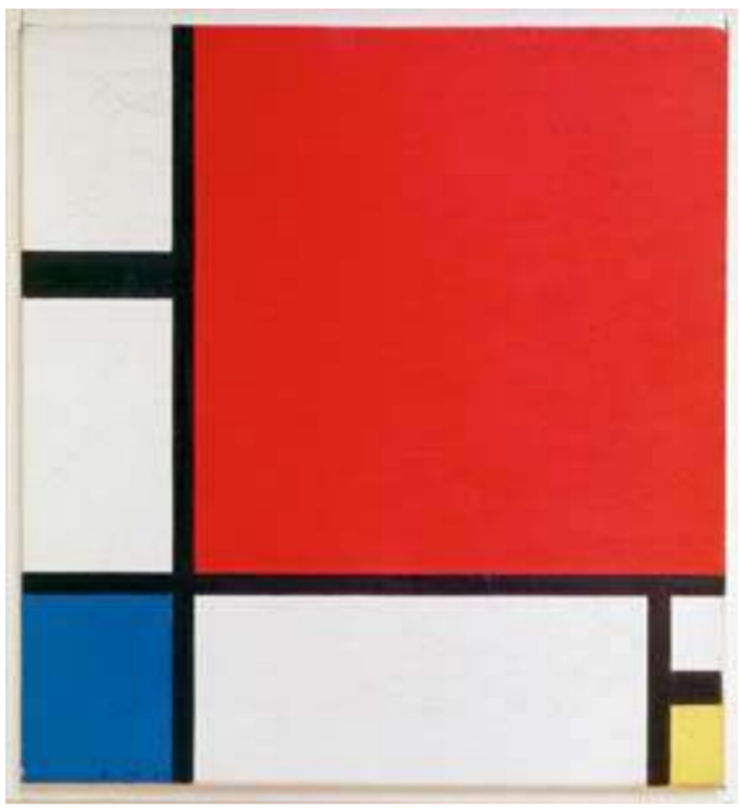

Піт Мондріан. «Композиція з червоним, синім та жовтим», 1930

Його твори є зразками геометричної абстракції, сам автор увів поняття «неопластицизм» для позначення творів «чистої» геометризованої форми. Зразком неопластицизму є його полотно «Перемога бугі-вугі».

Мондріан вважав, що ця спрощена форма, заснована на фундаментальних геометричних елементах та кольорах, відображає універсальні закони світобудови та гармонію.

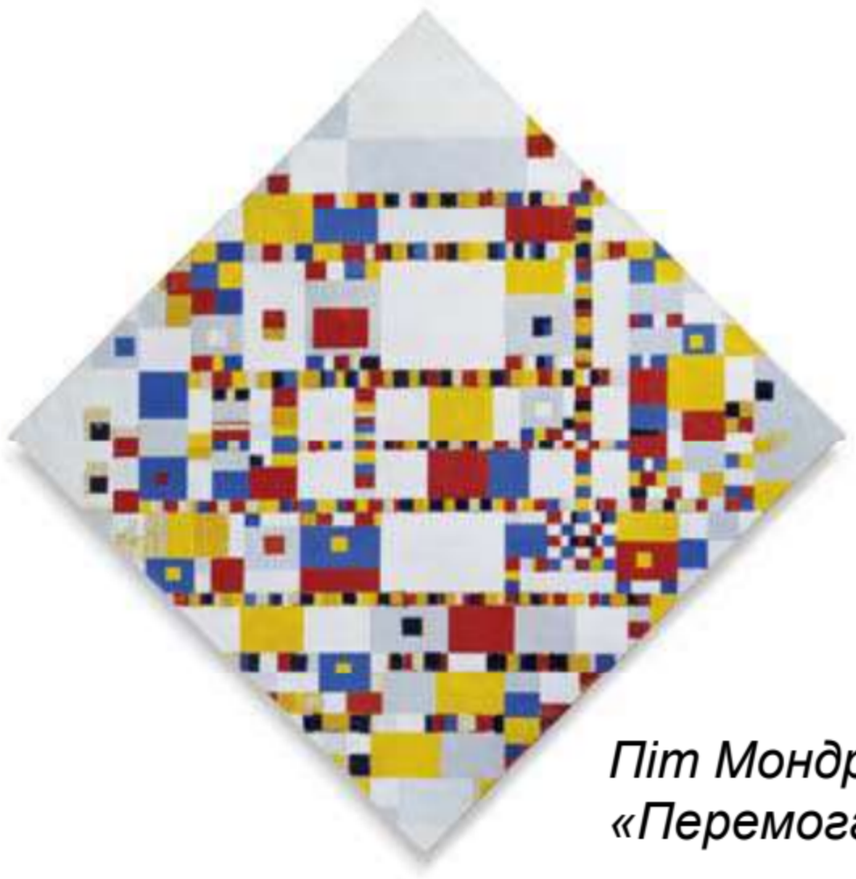

Піт Мондріан. «Перемога бугі-вугі»

Дізнайся більше про творчий доробок та влив творчості Піта Мондріана на сучасний дизайн за покликанням https://cutt.ly/orEUt0r3 або QR-кодом.

Абстракціонізм охоплював декілька напрямків або течій (орфізм, неопластицизм, ташизм тощо). До геометричної абстракції відносять **супрематизм**, ідеологом якого вважають Казимира Малевича. Назва утворена від лат. supremus — «найвищий», бо Казимир Малевич прагнув повного остаточного розриву живопису із зображенням реального світу. Увага глядача повинна бути сфокусована на кольорі, формі, фактурі, русі. Як і у випадку з Василем Кандинським, творчий спадок Малевича не може бути розглянутий як суто український, проте обидва митці зберігали зв'язок з Україною, в якій вони сформувались як професійні художники.

Дізнайся про оригінальну творчу спадщину Казимира Малевича та його особистість за покликанням https://cutt.ly/rrEUiO0A або QR-кодом.

Казимир Малевич. «Спортсмени»

Казимир Малевич. «Вісім прямокутників»

Визнач, який з даних творів належить до супрематизму. Обґрунтуй свою позицію.

Серед нечисельних жіночих імен стилю варто згадати шведську художницю-абстракціоністку, мисткиню **Гі́льму аф Клінт.** Її великі абстрактні полотна були написані ще до появи робіт визнаних піонерів абстрактного мистецтва. Вона вибудовує полярні взаємозв'язки «чоловік–жінка», «світло–темрява».

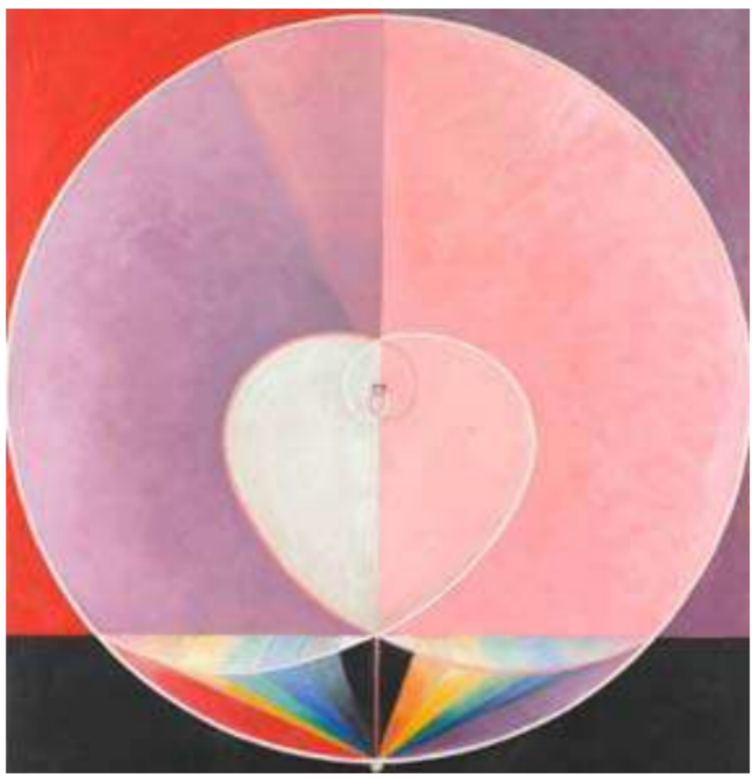

Гільма аф Клінт. «Голубка №2»

Серед найбільш відомих представників **абстрактного експресіонізму** є декілька американців єврейського походження: Пол Джексон Поллок, Барнетт Ньюман, Адольф Готліб та Марк Ротко (американський художник родом з Латвії).

Роздивися твори абстрактного експресіонізму. Які спільні ознаки ти в них бачиш? До якого типу абстракції — ліричної чи геометричної — їх можна віднести?

Пол Джексон Поллок. «Номер 8»

Барнетт Ньюман. «Карто VII»

Марк Ротко. «№ 9. 194»

Адольф Готліб. «Фестиваль»

Обери емоцію та створи до неї абстрактне зображення в техніці на вибір.
Варіант завдання: напиши твір-роздум до однієї з робіт К. Малевича.

Ключовою ознакою абстракціонізму стало прагнення митців використовувати колір і форму, щоб викликати емоційні та духовні реакції у глядачів.

10 Протиставлення прийнятим стандартам художнього смаку. Сюрреалізм

Ще однією надзвичайно цікавою течією модернізму став **сюрреалізм** (франц. surrealism — «надреалізм»).

Роздивися твори художників, які заклали основи сюрреалізму і стали його першопрохідцями. Випиши основні ознаки цих творів, беручи до уваги їх зміст та зв'язок з реальністю.

Макс Ернст. «Ангел дому або тріумф сюрреалізму»

Франсіс Пікабіа. «Парад любові»

Джорджо де Кіріко. «Тривожні музи»

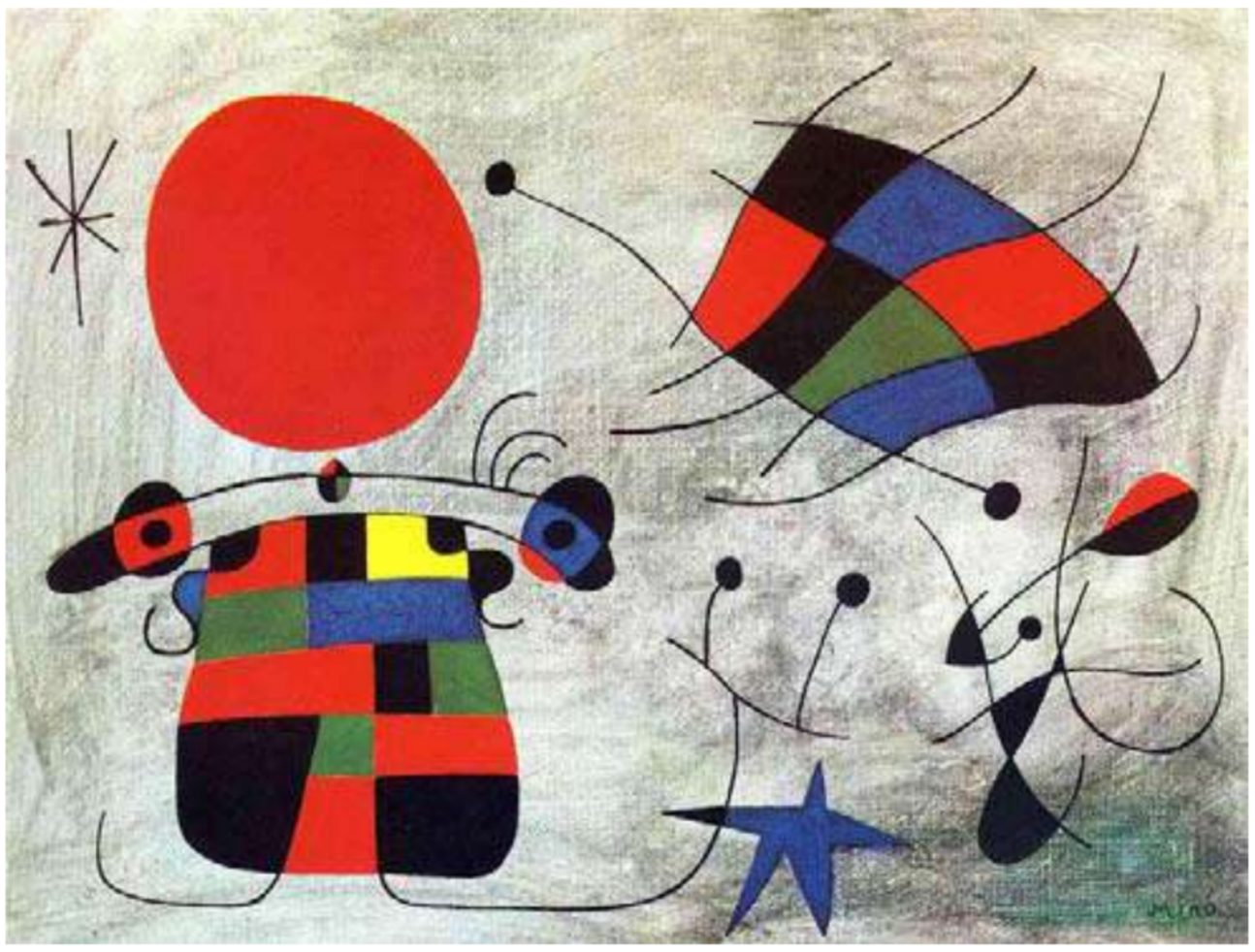

Жоан Міро. «Посмішка яскравих крил»

Порівняй виписані тобою ознаки представлених вище творів з їх характеристикою та описом нижче. Дізнайся у словнику мистецьких термінів значення поняття «абсурд».

Сюрреалізм є напрямком у мистецтві, який звертається до асоціативності та ірраціональних проявів людської психіки — сновидінь, галюцинацій. Спільними ознаками творів сюрреалізму вважають:

❖ абсурдність сюжету; ❖ фантазійність; ❖ парадоксальні поєднання форм; ❖ оптичні ілюзії; ❖ звернення до змінених станів свідомості людини.

Сюрреалізм перетворився на транснаціональний рух, у якому головною ідеєю була свобода вираження. Його засновником вважають Андре Бретона, французького письменника.

Ознайомся з більш детальною характеристикою стилю сюрреалізму за покликанням https://cutt.ly/9rEUscc3 або QR-кодом.

Розповідь про сюрреалізм була би неповною без згадки про бельгійського художника **Рене Магрітта.** На відміну від більшості сюрреалістів, Магрітт уникав епатажу, а його картинам притаманні незвичайні, багатозначні поєднання звичайних предметів без їхнього спотворення.

Рене Магрітт. «Син Людський»

Рене Магрітт. «Закохані»

Дізнайся більше про творчість Рене Магрітта за покликанням https://cutt.ly/BrEUgvvV або QR-кодом.

Образи на картинах Рене Магрітта беруть початок з дитинства та переслідують його все життя. Усі його жіночі образи — його дружина; люди з тканиною на обличчі, що з'являються на численних полотнах, — образ з трагічної події в дитинстві художника; його тихі та звичні пейзажі — місцевості, де він проводив більшу частину свого життя.

Справжньою легендою та обличчям стилю сюрреалізму є постать **Сальвадора Далі**, чия ексцентричність та епатажність стали частиною його іміджу, а роботи продовжують надихати нові покоління художників і митців. Він майстерно поєднував реальні елементи з фантастичними, створюючи образи, які кидають виклик логіці та раціональному сприйняттю. Далі розробив свій власний впізнаваний стиль, що характеризується точністю деталей, плавними лініями та несподіваними поєднаннями образів.

Сальвадор Далі.
«Постійність пам'яті»

Сальвадор Далі.
«Галатея сфер»

Надзвичайно колоритна та оригінальна постать Сальвадора Далі зацікавить тебе за покликанням https://cutt.ly/krEUlAyr, https://cutt.ly/prEUz8jH або QR-кодом.

Серед представників сюрреалізму бачимо ім'я **Леонори Керрінгтон** — англо-мексиканської художниці, письменниці та скульпторки. Вона також була активною феміністкою та брала участь у жіночому визвольному русі в Мексиці. Її живопис вирізняється міфологічними і фольклорними мотивами, які нагадують творіння загадкового Босха.

В її картинах майже відсутня перспектива, що не тільки акцентує увагу глядача на містичному характері живопису Керрінгтон, а й додає роботам відтінок іронічного гумору. Вона зосередилася на жіночих образах як на відображенні таємничих сил природи.

Леонора Керрінгтон.
«Лепідоптери», 1969

Часом розквіту сюрреалізму є період з 1925 по 1936 роки. Варто зауважити, що його появі передував **дадаїзм** — зухвала, епатуюча «антитворчість», що виникла в обстановці жаху і розчарування художників перед обличчям світової війни. Дадаїзм у принципі відкидав усяку позитивну естетичну програму і пропонував «антиестетику», що принципово і відрізняє його від сюрреалізму. Сюрреалізм продовжує бентежити уяву митців сучасності. Серед послідовників цього стилю є сучасний український художник Володимир Манжос, учасник найвідомішого українського стріт-артгурту «Interesni Kazki» — команди з двох графіті-художників: Waone (Володимир Манжос) та AEC (Олексій Бордусов).

Марсель Янко. «Ейфорія Дада»

Володимир Манжос. «Лабіринт»

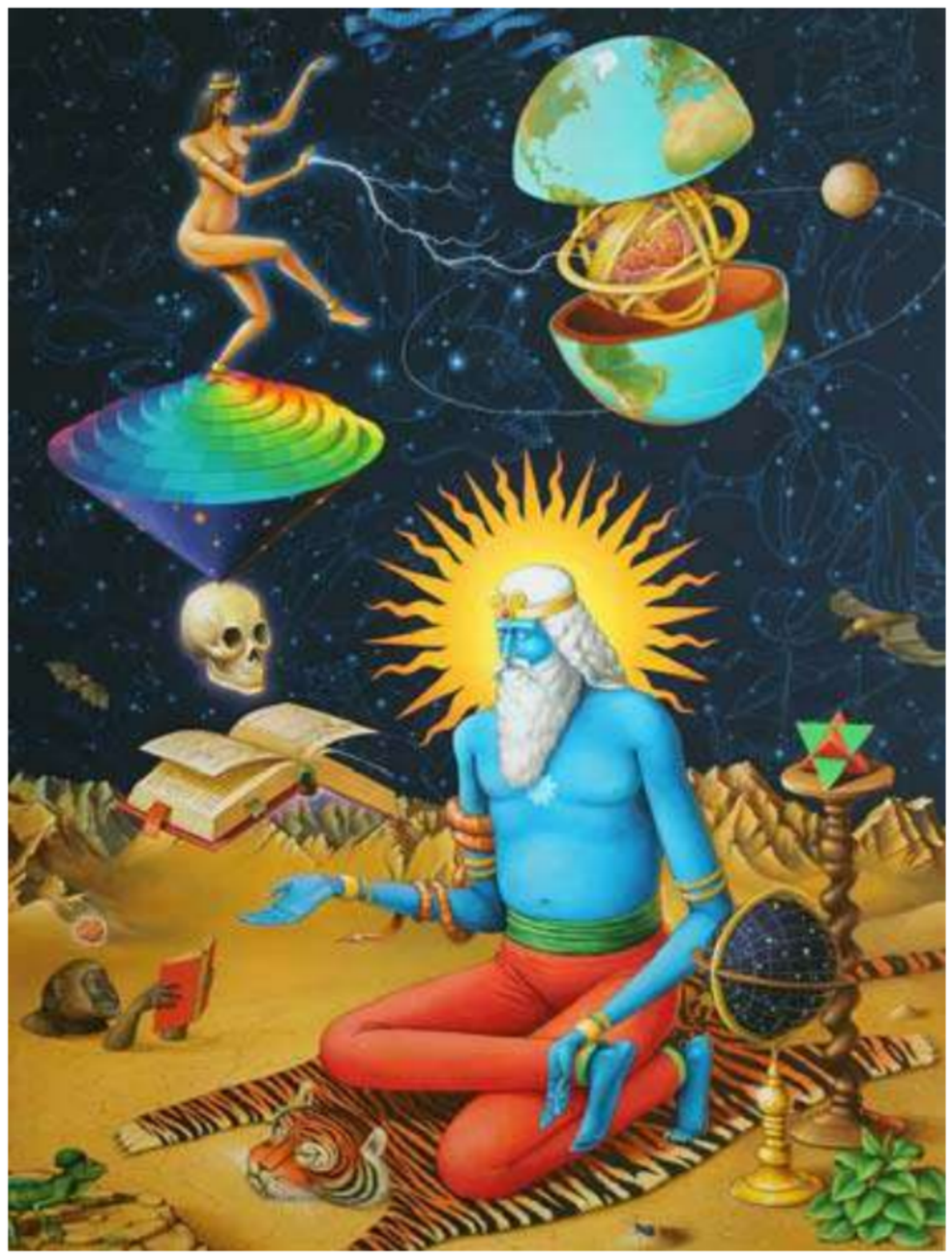

Володимир Манжос. «Маг»

Обери твір сюрреалізму та виконай власну інтерпретацію на нього.
Варіант завдання: виконай сюрреалістичний колаж «Мій сон».

Здатність творів сюрреалізму до нескінченної кількості трактувань та інтерпретацій залишається однією з причин популярності цього стилю.

11 Ілюзії і підсвідомі образи в музиці

Великий вплив на музичне мистецтво XX століття мали ідеї психоаналізу, технічні новації, сюрреалізм. Митці спробували у своїх творах зруйнувати логіку форми та змісту, передати образи снів, підсвідомого, ірраціонального. Це призвело до створення музики, яка намагається відтворити психічні процеси, емоційні стани, ілюзорні видіння. Як і в живописі (Далі, Магрітт), сюрреалістична музика будується на нелогічних асоціаціях, колажах, деформації реальності. Часто поєднуються несумісні звуки, жанри, шум і тиша.

Рене Магрітт. «Кімната для слухання», 1952

Одними з перших спроб у цьому напрямку можна вважати твори Еріка Саті (як прото-сюрреаліста), Луїджі Руссоло (футуриста, близького до сюрреалізму).

Пригадай особливості творчості Луїджі Руссоло та Еріка Саті.

У 1940–1950-х роках у музиці зароджується новий напрямок — «конкретна музика» (musique concrute), яка базується на використанні записаних звуків побуту, природи, техніки, що перетворювалися в композицію. Одним із перших експериментаторів із звуковими об'єктами став П'єр Шеффер — французький інженер, композитор, філософ, письменник, дослідник звуку. Він працював на Французькому національному радіо (ORTF), де мав доступ до сучасної звукозаписувальної техніки — саме воно стало його лабораторією. У 1948 році він вперше в історії музики створив твір не для виконання наживо, а змонтований зі звукових записів — тобто «музику, зроблену з уже існуючих звуків». Цей підхід до створення музики замінив ноти звуками реального світу.

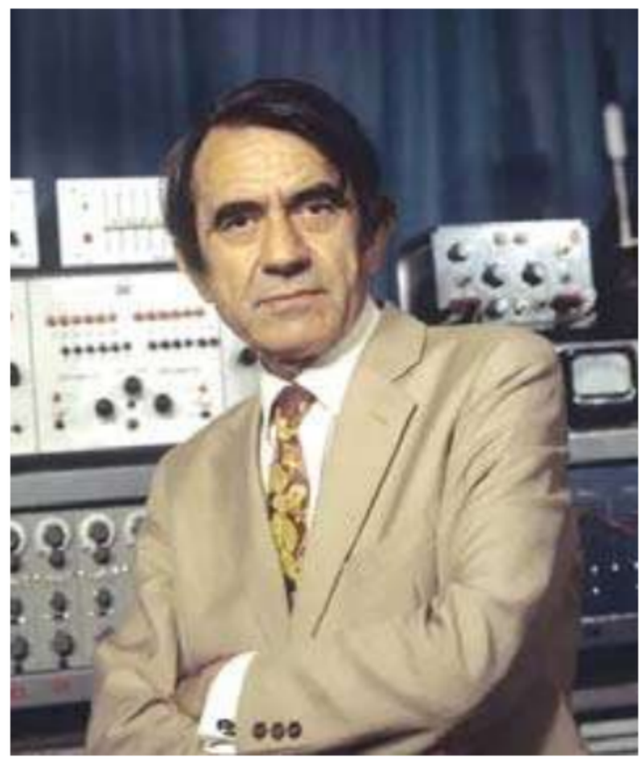

П'єр Шеффер (1910–1995)

Кроки, дзвінки, шум потяга, крики, механізми — все могло стати музикою. Звуки записували на плівку, різали, накладали, уповільнювали, повторювали, змінювали, формуючи таким чином ілюзії реальності. Першим твором, написаним таким способом, став «Étude aux chemins de fer» (1948), у якому він змонтував записи поїздів (гудки, колеса, скрегіт рейок). Це стало революцією в композиторській діяльності. Це був перший крок до сучасної

електронної музики й сінематичного саунд-дизайну. Шеффер у своїй ключовій праці «Traité des objets musicaux» (Трактат про музичні об'єкти, 1966) розробив цілу науку про звук. Він ввів поняття «звуковий об'єкт» — одиницю музичного сприйняття (не нота, а унікальний звук), запропонував поняття «акузматичне слухання», коли чуєш звук, але не бачиш, що його видає. Його палітра звуку крім тривалості, тембру, висоти, мала еволюцію та енергетику.

Підхід П'єра Шеффера мав великий вплив на електронну музику, саунд-арт, ембієнт, експериментальну сцену. Його ідеї адаптували та застосували цілий ряд композиторів.

Серед них — П'єр Генрі, один із найвідоміших французьких композиторів XX століття, учень та співавтор П'єра Шеффера, з яким у 1950 році створив першу «симфонію» з шумів, голосів і побутових звуків — «Symphonie pour un homme seul» (Симфонія для самотньої людини). Генрі поєднав філософію конкретної музики з емоційністю, драматизмом і театральністю. Він створював музику не для виконання, а для прослуховування як медіаоб'єкт — за допомогою запису, монтажу, мікрофонів, студій.

Дізнайся більше про твір Шеффера і Генрі «Symphonie pour un homme seul» за покликанням https://cutt.ly/0rEH5baD або QR-кодом.

Прослухай зразки конкретної музики.
П'єр Шеффер. «Étude aux chemins de fer». https://cutt.ly/4rEH63lz
П'єр Шеффер і П'єр Генрі. Symphonie pour un homme seul (Симфонія для самотньої людини). https://cutt.ly/2rEJwaVT

Вислови власні враження від творів. Як змінився твій настрій? Які звуки привернули твою увагу? Які образи з'явилися у твоїй уяві? З якими звуками вони асоціюються?
Що спільного в цих творах? Які риси конкретної музики можеш вирізнити в цих творах? Чи є ці твори авангардистськими і чому?

Ще одним представником серійної техніки був французький композитор і диригент П'єр Булез. Його ім'я пов'язане також із концепцією «відкритої форми» в музиці. Заснував IRCAM (науково-музичний інститут у Парижі), що поєднує музику з електронікою й акустикою. Основними рисами його стилю став тотальний серіалізм, коли не лише висота звуків, але й ритм, динаміка — все організовано за серійними принципами. Він полюбляв музику з ускладненою ритмікою та структурою, коли вона звучала як потік подій, без звичного пульсу або теми. Деякі

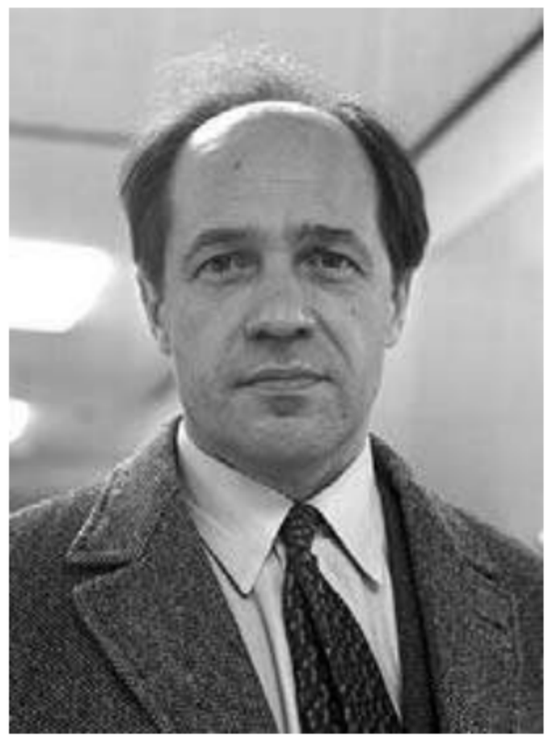

П'єр Булез (1925–2016)

твори мають частини, які можна виконувати в різному порядку, і це є ознакою відкритої форми, тобто, кожен раз це буде інший твір.

Поєднання традиційної гармонії з авангардними техніками й «екзотичними» звуками — шепіт, свист, удари по склі тощо — лягло в основу унікальної системи американського композитора-авангардиста Джорджа Крама. Він також відомий використанням графічних партитур.

Графічна нотація — це спосіб запису музики за допомогою візуальних символів, форм, малюнків і нестандартної розмітки замість (або поряд із) традиційної нотної системи. Композитори прагнули в такий спосіб передати незвичні звуки — наприклад, удари по корпусу інструмента, свист, шепіт, скрегіт або звучання за межами традиційної гармонії. Вони давали можливість виконавцям індивідуально інтерпретувати символи. Іноді в зображення закладалася форма твору. Так, Крам свої рукописи оформляв як спіралі, галактики, символи миру. Його оркестрова сюїта «Echoes of Time and the River» (1968) — отримала Пулітцерівську премію. Також він використовує електрифіковані інструменти, рідкісні звукові ефекти. Так у творі, «Black Angels» (1970), у якому Крам виражає своє ставлення до війни у В'єтнамі, прослідковуються вогкі ефекти, кришталеві чаші, мараки тощо.

Джордж Крам
(1929–2022)

Прослухай твори електронної музики.
Джордж Крам. Композиція «Чорний ангел».
https://cutt.ly/JrE8jWHW
П'єр Булез. Частина 1-а Structures I (1952).
https://cutt.ly/LrEJylaY

Вислови власні враження від творів. Який вплив на оточуючих мають ці твори?
Які звуки ти можеш розрізнити? Чи повторюються вони?
Що спільного в цих творах? Які риси авангардної музики можеш вирізнити в цих творах? Якими візуальними асоціаціями можна розширити ці твори?

Починаючи з 1950-х рр., в музиці нового значення набувають поняття: алеаторика (гра випадковості), імпровізаційність, неконтрольована форма. Ці методи композиції ми зустрічаємо і в творчості Джона Кейджа. Його музика часто викликає ефект дивної ілюзії, коли ти не можеш зрозуміти: це музика, шум чи щось із твоєї підсвідомості. Джон Кейдж був одним з найсміливіших новаторів і експериментаторів у мистецтві XX століття. Він винайшов у 1940 році препароване фортепіано, в якому між струнами та поверх молоточків звичайного піаніно ставлять різні дрібні предмети (наприклад монети, цвяхи), внаслідок чого відбувається зміна

звучання, яке нагадує перкусійні (шумові) інструменти. Кейдж є одним із піонерів електронної музики, перформансу (коли твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу). У 1952 році композитор створив свій найвідоміший твір «4’33”», де навмисно порушує звичні правила гармонії, форми та структури. Коли слухаєш цей твір, то здається, що музикант нічого не грає, а «музикою» стають звуки залу.

Це можна назвати «музичним абсурдом», адже композитори поєднують елементи, які «не мають права» бути разом (наприклад симфонічний оркестр із дзижчанням мух).

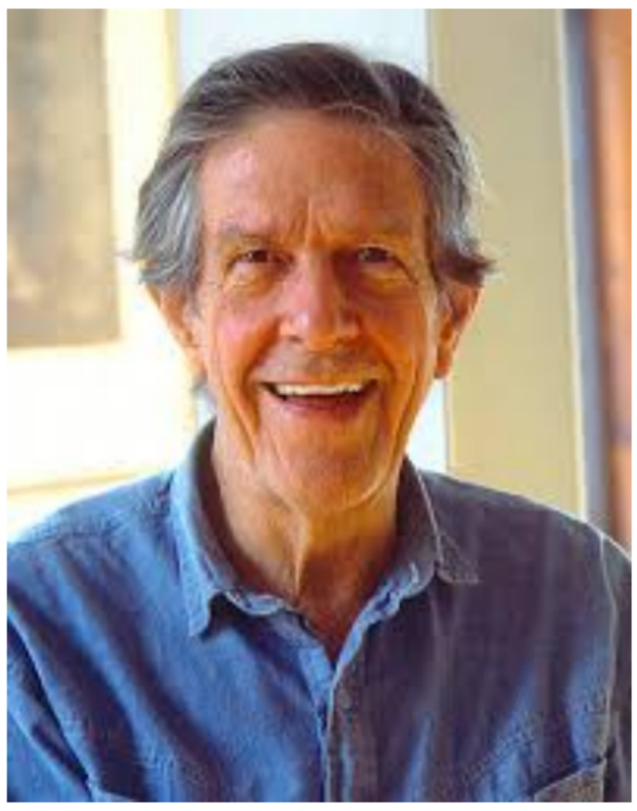

Джон Кейдж (1912–1992)

Українські композитори теж захоплювались авангардною музикою. Одним із перших в Україні, хто створював електроакустичну музику, був Віталій Годзяцький, учасник бунтівної п’ятірки «Київський авангард», яка діяла в 1960-ті роки. Його електроакустичні знахідки були частиною експериментів у кіно, зокрема в стрічках Параджанова, Осики, Іллєнка. Серед його експериментів — «Чотири етюди для магнітофона», «Розрив площини» та інші.

Його творчість — це яскравий приклад авангардної спадковості, поєднання інноваційної музичної мови з українською традицією. Незважаючи на часи цензури, його музику поширювали, виконували за кордоном.

Віталій Годзяцький (1936 р.н.)

Прослухай музичні композиції.
Джон Кейдж. «4’33”». https://cutt.ly/brEJidbj
Віталій Годзяцький. Музика до мільтфільму «Камінь на дорозі». https://cutt.ly/2rEJawWy

Вислови власні враження від творів. Що тобі сподобалося більше? Які звуки привернули твою увагу? Чи наявні тут художні образи? Як їх можна охарактеризувати?
Яка роль візуального ряду у творах? Чим ще можна розширити зміст даних творів?

У XX столітті музика вийшла за межі традиційної «гармонії», вона отримала нове звучання оточуючого світу.

12

Звук як простір: природа, техніка й експеримент у сучасній музиці

У сучасному світі звук виходить за межі простої музики. Він стає елементом простору, вібрацією середовища, носієм екологічної ідеї. Чимало митців використовують звуки природи як матеріал для своїх композицій, підкреслюючи їх значимість. Саме природа стає джерелом натхнення — звуки вітру, води, пташиного співу, грому. А коли в музику приходить електроніка, то цей спосіб можна вважати реакцією на екологічну кризу.

Серед французьких композиторів XX століття таку нішу займає Олів'є Мессіан, який був не лише композитором, а й органістом, орнітологом, філософом і містиком, — одна з найяскравіших постатей у музиці XX століття. Він вважав, що музика — це засіб осягнення Бога, і саме через неї можна відчути вічність. Його творчість — це глибоке поєднання духовності, кольору, пташиного співу та математичної строгості. Мессіан записував співи птахів у природі, розшифровував і використовував у своїх творах. Також він «бачив» кольори під час звучання музики і сприймав гармонію як кольорові комбінації. Захоплення індійською ритмічною системою (декітала) призвело до проникання в його твори нерегулярних, асиметричних ритмів, як молитва чи подих. Серед його учнів — П'єр Булез, Карлгайнц Штокгаузен.

Олів'є Мессіан (1908–1992)

Екологічні проблеми піднімає у своїй творчості польський композитор Кшиштоф Пендерецький. Його твір «Трен для жертв Хіросіми» (1960) для 52 інструментів оркестру став не просто плачем за загиблими від ядерної зброї, а звуковою катастрофою, яка передає жах руйнування. Композитор створює не мелодію, а звукову матерію з крику, шуму вітру, зойків. Це можна трактувати як екологічну тривогу, хоч і метафоричну.

Кшиштоф Пендерецький (1933–2020)

Прослухай музичні композиції.

Олів'є Мессіан. Цикл п'єс «Каталог птахів».
https://cutt.ly/grEJsvo5

Кшиштоф Пендерецький. Композиція «Трен для жертв Хіросіми».
https://cutt.ly/rrEJdRoJ

Вислови власні враження від творів.
Які звуки привернули твою увагу? Який склад виконавців? Які художні образи розкривають твори? Як їх можна охарактеризувати?
Яким міг бути візуальний ряд до цих творів? Як вони пов'язані з природою? Де можна застосувати ці твори в житті?

Що ти знаєш про вінілову платівку?

Розвиток електронної музики призвів до появи нових технічних засобів музичної виразності, серед них — вінілова платівка.

Дізнайся більше про розвиток засобів звуковідтворення за покликанням https://cutt.ly/XrEJhaz0 або QR-кодом.

На відміну від цифрових носіїв, вініл зберігає матеріальність. Кожна платівка — це не лише запис, а й артефакт часу: хрускіт, шум голки — усе це формує ауру оригінального звучання. Діджеї мікшують, накладають, повторюють фрагменти, створюючи з хаосу нову структуру, нові мистецькі напрямки:

❖ скретчинг (розтирання вінілової платівки): створення ритму й ефектів;

❖ семплінг: вирізання фрагментів із пісень, діалогів, навіть старих фільмів;

❖ мікшування як колаж, коли діджей стає не лише виконавцем, а й композитором-сюрреалістом, який зшиває чужі твори в новий образ.

Олексій Уманський, радіоведучий, колекціонер вінілових платівок

Такі діджеї, як DJ Shadow чи Aphex Twin, працюють на межі конкретної музики, абсурду й ілюзійного звучання.

Про українських дітей-діджеїв дізнайся за покликанням https://cutt.ly/xrEJkfPD або QR-кодом.

Переглянь роботи діджеїв. Вислови свою думку про їх творчість. Які екологічні проблеми піднімаються в них?
DJ Shadow. «Північ в ідеальному світі».
https://cutt.ly/OrEJlXXg
Aphex Twin. У кімнаті 7 F760.
https://cutt.ly/trEJxGUG

Отож, електронні інструменти дозволили створювати звукові ілюзії: тембри, зміни простору (ехо, затримка, фільтри), що створює відчуття сну, міражу, іншого світу.

Rimini Protokoll — спектакль-променад Remote X

Який з театрів теж зробив прорив у стосунках між глядачем та сценою, акторами? **Імерсивний театр** (від англ. immersive — «той, що занурює») — це театральна форма, в якій глядач не просто дивиться виставу, а фізично присутній у сценічному просторі, іноді взаємодіє з акторами та простором. Він — не спостерігач, а співучасник подій. Вистава може відбуватися в музеї, квартирі, лісі, навіть на вулиці. Глядач бере участь у драмі та може впливати на сюжет або обирати, за ким йти, розмовляти.

Імерсивний театр не виник на порожньому місці — він виріс із різних течій XX століття. Зокрема, ***театр жорстокості*** французького драматурга та письменника Антонена Арто, який вимагав, щоб театр впливав на глядача тілесно й емоційно. Також на театр занурення вплинули ***бідний театр*** польського реформатора Єжи Ґротовського, що руйнував межу між сценою й залом, і ***театр пригноблених*** бразильського драматурга Аугусто Боаля, де глядач міг втручатися в дію, змінюючи її перебіг.

Основоположником цього жанру вважають британську театральну групу Punchdrunk, творців вистави «Sleep No More» (2003) — імерсивної версії твору «Макбет» Вільяма Шекспіра. У цій виставі глядачі перебувають як у лабіринті, де жоден не бачить усього. З цього періоду імерсивний театр як окремий напрямок у театральному мистецтві починає набирати світової популярності.

Серед українських експериментаторів — відома київська театральна група «Uzahvati», яка працює з інтерактивним простором, поєднавши аудіо, театр і документальну історію.

Ще один театральний жанр, що зародився завдяки технічному розвитку, **радіотеатр** — це театральне мистецтво, створене для аудіоформату. Воно розквітло в XX столітті, особливо в період до масового поширення телебачення. Саме П'єр Шеффер, який вірив у **силу радіо як нового** мистецтва, бачив радіо як інструмент акустичної драматургії — не просто транслятора музики, а творця нових форм.

Головні риси радіотеатру:

❖ створення уявного світу через акторську гру, звукові ефекти та музику;

❖ через відсутність візуального ряду поява нових засобів виразності — інтонації, паузи, шурхоту, кроків.

Радіотеатр — це як театр без сцени, але з усім драматизмом, акторською грою, звуками. У ньому завжди є декілька акторів, кожен з яких грає свою роль. Для створення настрою використовують музичний супровід. Це теж допомагає занурити слухача в атмосферу подій.

Запис вистави радіодрами «Три хвилини слави» української письменниці Юлії Ємець-Доброносової

Цей жанр є популярним і в Україні. Так, радіоспектаклі транслювалися на «Українському радіо», зараз їх можна знайти на подкаст-платформах. Найчастіше створювалися радіоверсії творів Лесі Українки, Коцюбинського, Франка, а також сучасних авторів.

А в 2000 році з'явився цикл «Радіотеатр на каналі Культура» на **Radio Culture** («UA: Радіо Культура»), де звучать постановки за творами української та світової літератури.

Дізнайся більше про особливості імерсивної вистави за покликанням https://cutt.ly/4rEJcZ5t або QR-кодом.

Переглянь фрагменти вистав.
Фрагмент імерсивної вистави «Sleep No More» (2003, постановка Punchdrunk).
https://cutt.ly/1rEJWS6q
Радіовистава. Леся Українка. «Лісова пісня». Постановка Віталія Малахова.
https://cutt.ly/wrEJRBbs

Вислови власні враження від переглянутого.
Які нові засоби передачі змісту вистави ти розрізняєш? Чим відрізняються дані фрагменти від традиційної вистави?
Яку сценічну мову ти б додав / додала для кращого розуміння вистави? Чи легко сприймати образи радіовистави? Якими ти бачиш головних героїв, керуючись лише їх мовою? Зобрази їх.

Обери для себе:

Досліди діяльність діджеїв України, сформуй плей-лист для слухання їх творчості.
На бажання запиши звукові об'єкти, створи композицію для покращення твого настрою та тих, хто тебе оточує, дай їй назву.

Музика та театр другої половини XX століття — це не лише пошук нового звучання, а віднайдений зв'язок між людиною, Всесвітом і звуком.

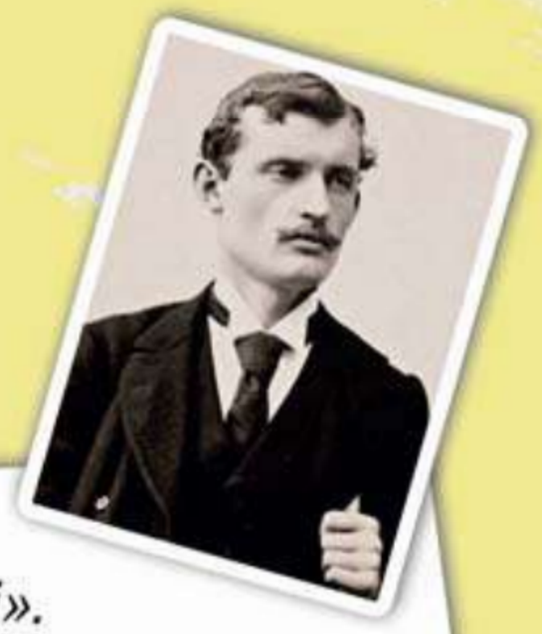

«Мистецтво — це крик душі».

Едвард Мунк

«Я не малюю те, що бачу. Я малюю те, що відчуваю».

Ернст Людвіг Кірхнер

Тема 4. Парадокси експресіонізму і самопізнання людини

13 Трагедійність світосприйняття експресіоністів

Межа XIX–XX століть — період складних соціальних процесів, серед яких переважають економічні та політичні кризи, революції, світові війни, епідемії смертельних захворювань, що прокотились Європою. Все це народжує нове світосприйняття, а саме, людина бачить світ як місце болю, страху, абсурду, фатуму, коли переживання настільки яскраві та емоційні, що переростають в експресію.

Так виник експресіонізм як реакція митців на глибокі зміни у світі. Втрата віри в науку та прогрес, панування урбанізму, машин — все це призвело митців до відчуття, коли краса більше не відображає правду життя. Експресіоністи прагнули передати внутрішній стан душі, а не зовнішню реальність. Тому класичне мистецтво здавалося застарілим, тому художники й композитори створювали нову мову мистецтва.

Альвар Кавен. «Сліпий музикант», 1922

Експресіоні́зм (французькою expression — «вираження», «виразність») — літературно-мистецька течія авангардизму, що сформувалася в Німеччині на початку XX століття. Він мав своїх прихильників у Франції, Австрії, Польщі, німецькомовній Швейцарії. Головною рисою експресіонізму є передавання загостреного особистого бачення світу через перебільшене авторське «Я», сильні емоції, внутрішню напругу та бурхливу реакцію на знеособлення людини й духовний занепад, спричинені світовими катастрофами початку XX століття. Для цього художники, музиканти, письменники деформують форму, колір, звук, щоб показати не красу, а глибину переживань.

Основні ознаки експресіонізму:

❖ різкі контрасти, викривлені форми, інтенсивні кольори або дисонанси;

❖ напруженість, емоційна гострота, драматизм;

❖ відмова від реалістичного зображення — замість «як є» показують «як відчувається»;

❖ присутній трагізм, відчуття катастрофи або відчуження.

Якщо говорити про музику, то в експресіонізмі замість гармонійних мелодій — різкі звуки, дисонанси, нестійкість. Це призвело до

пошуків нових способів музичного висловлення. Стара система (мажор / мінор, гармонія, симетричні ритми) вже не передавала складність нової епохи. Відбулося зародження новітніх методів написання музики.

Пригадай, використовуючи словник, що таке тоніка, хроматичний звук, ритм, темп, динаміка.

Серед них однією із визначних систем нотопису є **додекафонія,** розроблена на початку 1920-х років Арнольдом Шенбергом. Вона базується на серії з 12 хроматичних тонів, порядок яких обирає композитор. Кожен звук є самостійним, він не повторюється, доки не прозвучать усі. Це створює відчуття нестабільності, напруги.

Цей метод запроваджує атональну музику, яка не має чіткого тонального центру (тоніки), до якого прагнуть усі інші звуки в класичній музиці.

Цей метод ускладнився, коли у створенні таких серій почали додавати ритм, тембр, динаміку. І таку додекафонію назвали серіалізмом.

Арнольд Шенберг (1874–1951). «Автопортрет», 1910

До нових методів творення музики відноситься й алеаторика (елемент випадковості), прийом гри кластерами (одночасне звучання групи сусідніх нот — коли грають кулаком), сонористика (увага на тембр і шум, а не мелодію).

Пригадай, які композитори-авангардисти використовували ці методи та прийоми.

Все це давало можливість творити музику, яка стала відгуком на війни, репресії, геноциди, загибель мільйонів. Композитори вкладали біль свого народу в музику.

Чільне місце серед них посідає австрійський композитор Арнольд Шенберг. Він став засновником Нової віденської школи композиторів, які використовували нові методи творення музики. Саме цей стиль музики вдало втілював образи страху та трагедії через напружені, нестійкі гармонії, атональність. Серед його робіт особливе місце відводиться мелодрамі для голосу й ансамблю на вірші Альбера Жиро «Місячний П'єро», що складається з 21 поеми, які декламуються солістом (голос не визначено, проте

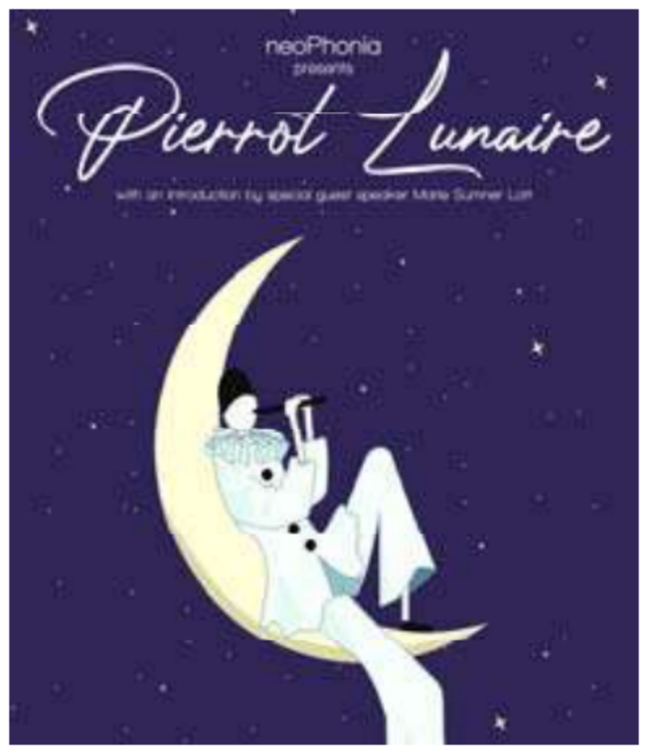

Афіша «Місячний П'єро», 1912

традиційно виконується сопрано). Твір повністю атональний, проте не містить додекафонії, яка буде відкрита композитором 8 роками пізніше. У першій частині П'єро співає про кохання і релігію; в другій — злочини і насилля, у третій П'єро повертається додому в Бергамо, переслідуваний своїм минулим.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Арнольда Шемберга за покликанням https://cutt.ly/SrE8RfRu або QR-кодом.

Розвиток Нової віденської школи прослідковується в творчості учнів та послідовників Арнольда Шемберга. Серед них — Альбан Берг, який втілює образи зламаних людей у жорстокому світі у своїх операх «Воццек» і «Лулу».

Альбан Берг (1885–1935)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Альбана Берга за покликанням https://cutt.ly/UrE8TXts або QR-кодом.

І хоча він успадкував атональні та додекафонічні методи свого вчителя, але його твори були доступніші. Кращим зразком експресіонізму вважають оперу «Воццек», яка складається з трьох актів та 15 сцен. Її прем'єра відбулася в 1925 році.

Лібрето розповідає про жертву суспільства — солдата Воццека зі зламаною долею, яке було створене на основі п'єси Георга Бюхнера. Головний герой, зневажений товаришами та коханою через бідність, божеволіє і стає злочинцем. У деяких сценах композитор використовує шпрехштиме («розмовний спів» — це вокальна техніка, яка є чимось середнім між співом і розмовою), що додає вокальним партіям особливого драматизму.

Антон Веберн (1883–1945)

А в творчості Антона Веберна ідея додекафонії була доведена до крайніх форм виразу. Його музиці характерні стисліть, лаконізм, економія і концентрація засобів музичної виразності. Його твори часто дуже короткі — іноді всього кілька хвилин, але надзвичайно щільні за структурою. Крім методу Шемберга, він використовує живописну техніку пуантилізм, родоначальником якої є в музиці. Веберн цей метод адаптує як створення твору з окремих звуків, розділених паузами або стрибками.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Антона Веберна за покликанням https://cutt.ly/RrE8Y4FS або QR-кодом.

Серед українських композиторів, які прагнули передати біль, тугу, містицизм через атональну музику, — Левко Ревуцький, Валентин Сильвестров, Євген Станкович та інші.

Найяскравішим представником музичного експресіонізму був Борис Лятошинський. Його перша симфонія (1919) та камерні твори мають експресіоністські риси — нервову мелодику, ламку форму, інтенсивну емоційність. Вони повні душевної напруги та трагізму. Лятошинський експериментує з гармонією, формою та звуковим матеріалом, що дає відчуття справжнього експресіонізму, особливо на фоні українського контексту.

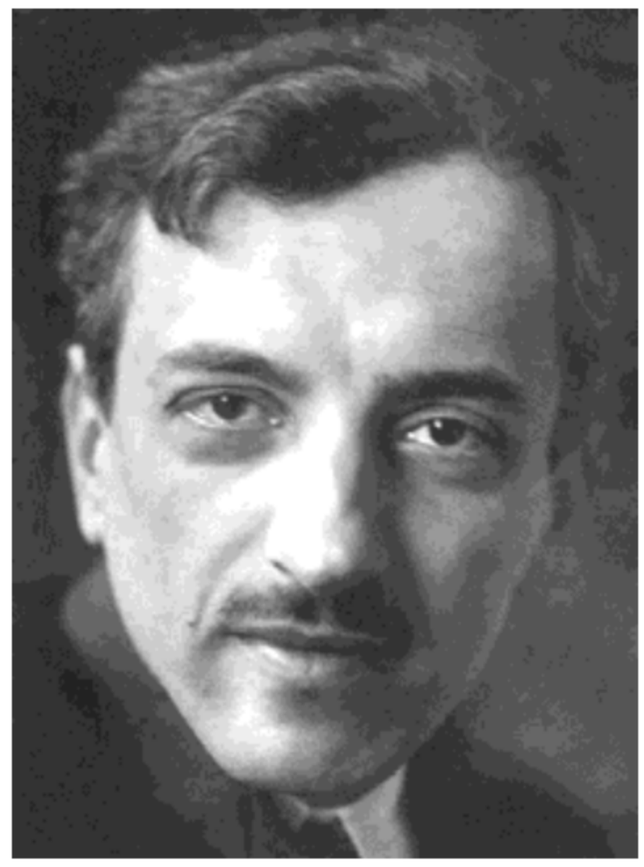

Борис Лятошинський (1895–1968)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях Бориса Лятошинського за покликанням https://cutt.ly/irE8IfS1 або QR-кодом.

Прослухай зразки музики експресіоністів.

Арнольд Шенберг. Фрагмент вистави «Місячний П'єро». https://cutt.ly/VrE8O53o

III дія, сцена вбивства з опери «Воццек» Альбана Берга. https://cutt.ly/drE8P4sb

Фінал III дії опери «Воццек» Альбана Берга. https://cutt.ly/2rE8AGKI

Варіації для фортепіано, опус 27 Антона Веберна. https://cutt.ly/PrE8SCm2

Борис Лятошинський. Сім фортепіанних мініатюр «Відображення». https://cutt.ly/yrE8G9df

Опиши власні враження від творів. Як змінився твій настрій? Які образи з'явились у твоїй уяві? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб передати внутрішні переживання? Що спільного в цих творах? Чому в музиці експресіоністів відсутні «приємні» мелодії? Чи потрібна така музика пересічному слухачу?

Експресіонізм — це мистецтво, де краса вимірюється сміливістю говорити про страх, самотність і пошуки сенсу.

14 Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм у живописі та графіці

Бурхливе і неспокійне XX століття з його промисловими революціями, війнами, економічними кризами стало часом появи ще одного напрямку модернізму — **експресіонізму**. Цей стиль став дзеркалом душі, де кожен мазок виражав страх, пристрасть, любов, сум або надію.

Відправною точкою стилю вважають картину «Крик» одного з найвідоміших експресіоністів, норвезького художника **Едварда Мунка**. Вона стала одним з найбільш упізнаваних зображень у світі. На цьому полотні він передав глибоке почуття страху та тривоги, використовуючи різкі кольори. Цей твір доводить, що експресіонізм має величезний вплив на сприйняття глядачем мистецтва. Коли людина дивиться на картину, що буквально «кричить» кольорами і спотвореними формами, вона відчуває емоційний зв'язок із тим, що намагається сказати художник.

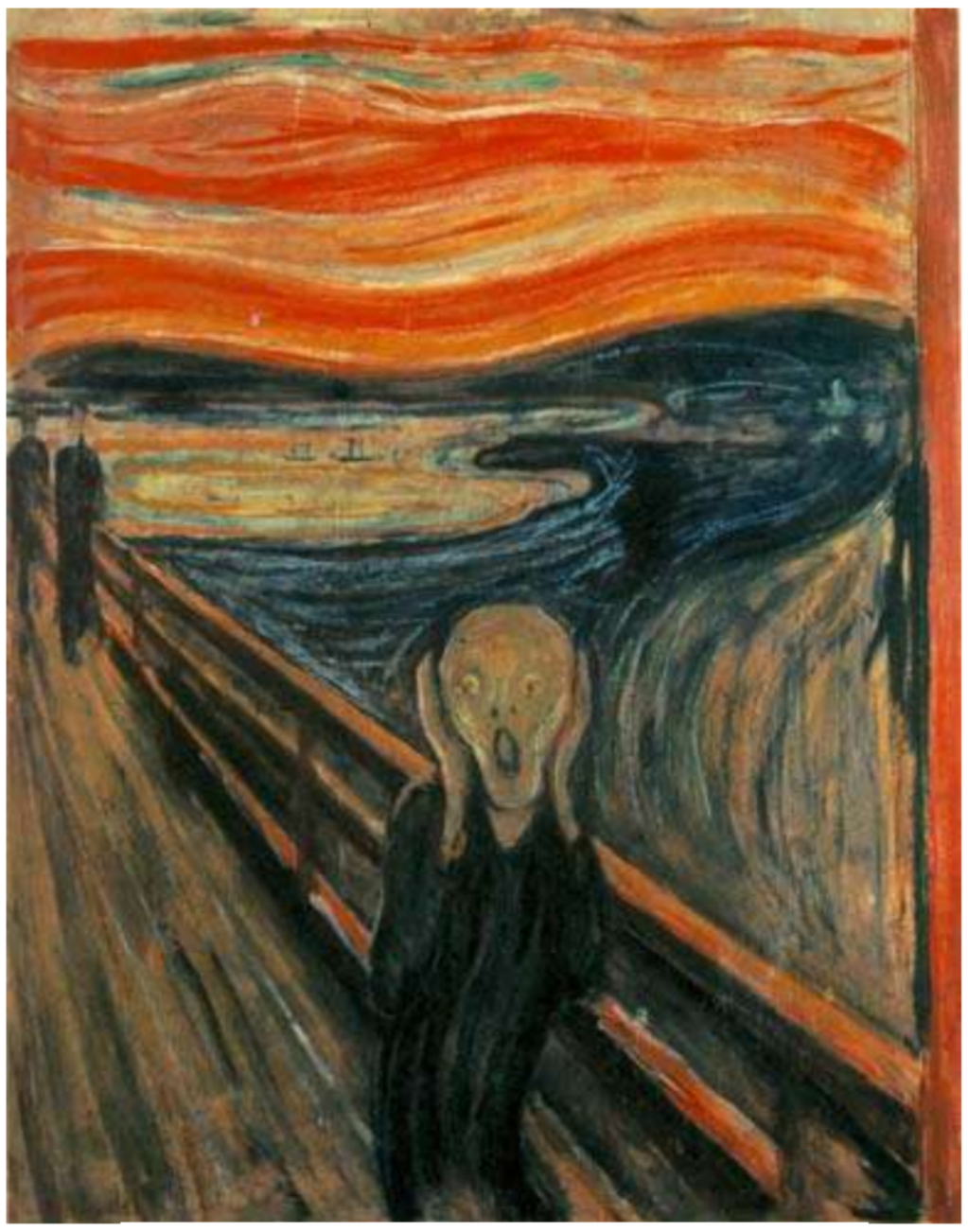

Едвард Мунк. «Крик»

Тобі буде цікаво дізнатися більше про Едварда Мунка за покликанням https://cutt.ly/0rTpE9th, https://cutt.ly/JrTpYbDv або QR-кодом.

Іншою знаковою фігурою для живопису експресіонізму є **Амадео Модільяні**, який відомий своїми портретами. Він не просто фіксував зовнішність, а намагався передати внутрішній світ людини. Його роботи вирізняються видовженими формами, стилізованими обличчями та виразними лініями. Його роботи, що зображують представників паризької богеми, стали символом епохи, а його особистість та трагічна доля продовжують приваблювати увагу дослідників та шанувальників мистецтва.

Амадео Модільяні (1884–1920)

Роздивися твори Амадео Модільяні. Визнач їх спільні риси та емоційні стани.

Амадео Модільяні.
Галерея жіночих портретів

Амадео Модільяні.
«Віолончеліст»

Не втрать можливість познайомитися ближче з Амадео Модільяні за покликанням https://cutt.ly/0rTpISRT або QR-кодом.

«Яким є характер цього чоловіка на картині? Стан польоту на другому полотні є сном чи плодом уяви автора?» — хочеться запитати, коли дивишся на твори експресіоніста **Оскара Кокошки**, засновника особливого «психологічного» портретного стилю.

Оскар Кокошка. Автопортрет

Оскар Кокошка. «Наречена вітру»

Знайомі тобі риси стилю ти знайдеш також на картинах **Ернста Людвіга Кірхнера,** німецького експресіоніста: використання яскравих, часто дисонуючих кольорів, деформація форм, а також зображення тривожних, депресивних настроїв, особливо у міських пейзажах. Кірхнер також відомий своїми портретами, в яких він часто передавав відчуття відчуження та нервозності. Помітними також є деформовані фігури та предмети, зображені в незвичних, іноді гротескних формах, щоб підкреслити емоційний зміст.

Ернст Кірхнер. «Сцена берлінської вулиці»

Дізнайся більше про творчий шлях Ернста Кірхнера за покликанням https://cutt.ly/mrTpAEsr або QR-кодом.

Серед маловідомих представників стилю варто згадати також **Любослава Гуцалюка,** українського художника-експресіоніста. Народжений в Україні, Гуцалюк ділив своє життя між Нью-Йорком і Парижем. На відміну від інших представників стилю, об'єктами його уваги частіше ставали міські краєвиди.

Любослав Гуцалюк. «Собор Святого Юра»

Любослав Гуцалюк. «Міський пейзаж»

Яскравою представницею експресіонізму у графіці є **Кете Кольвіц,** німецька мисткиня, яка передала у своїх графічних творах страждання та біль трагічних подій власного життя та періодів Першої та Другої світових воєн XX століття.

Кете Кольвіц. «Автопортрет з рукою на брові»

Кете Кольвіц. «Ті, що вижили»

Познайомся з роботами Кете Кольвіц за покликанням https://cutt.ly/3rTpFiHE або QR-кодом. Опиши та назви емоції, які ти спостерігаєш у них. Як вони впливають на твій стан?

Обговоріть у групах і поясніть, чому портрет був улюбленим жанром художників-експресіоністів.

Таким чином, твори експресіонізму можна впізнати за такими спільними ознаками: виразні, яскраві кольори, які експресіоністи використовували, щоб передати емоції; дещо деформовані, непропорційні форми фігур людей для підкреслення нестабільності і тривоги. Експресіоністи не намагалися показати світ таким, яким він є, а скоріше таким, яким вони його відчували.

Експресіонізм часто відображає конфлікт між особистістю та суспільством, між духовністю та матеріальним світом. Твори цього стилю часто використовувалися як засіб вираження протесту проти соціальних, політичних та моральних вад суспільства.

Виконай графічну замальовку на тему: «Що мене турбує?».
Варіант завдання: виконай живописний автопортрет.

Експресіонізм відкрив новий шлях до розуміння мистецтва не тільки як візуального задоволення, але і як інструменту для передачі глибоких людських переживань.

15 Парадоксальність експресіонізму. Експресіонізм у скульптурі та архітектурі

Експресіонізм проявив себе, в першу чергу, у живописі та графіці, проте чимало митців та мисткинь змогли реалізувати його ідеї у скульптурі та архітектурі.

Пригадай причини появи стилю та його ключові ознаки. Якими словами можна описати емоційне навантаження творів експресіонізму?

Подібно до творів живопису та графіки, твори скульптури експресіонізму передавали складні емоційні стани зображуваних. Майстринею в передачі глибоких відчуттів вважають уже знайому тобі німецьку графикиню та скульпторку Кете Кольвіц.

Кете Кольвіц. «Пам'яті Ернста Барлаха»

Кете Кьолльвіц. «П'єта Мати із сином, що загинув»

Близькими до творчості Кете Кольвіц були скульптурні твори **Ернста Барлаха**, німецького скульптора, графіка та письменника. Його роботи, зокрема скульптури, відзначаються глибоким експресіонізмом, виражають людські страждання, вони виражають духовні пошуки, часто характеризуються деформаціями, емоційною напругою та акцентом на внутрішньому стані людини. Барлах зробив значний внесок у розвиток скульптури XX століття. Він відійшов від класичних канонів, використовуючи грубу фактуру, експресивні пози та динамічні композиції. Його роботи вплинули на багатьох скульпторів, які працювали після нього.

Ернст Барлах.
«Біженець»

Ернст Барлах.
«Сліпий жебрак»

Працюючи в групах, пригадайте поняття «статики» та «динаміки». Визначте наявність цих ознак у поданих зображеннях. Подискутуйте в групах, який з варіантів, на вашу думку, краще відображає душевний стан людини, обґрунтуйте свою позицію.

Ознайомся зі стислим оглядом скульптурних творів Ернста Барлаха за покликанням https://cutt.ly/HrTpHsi6, https://cutt.ly/IrTpZZEP або QR-кодом.

Складно повірити, проте навіть у такому статичному виді образотворчого мистецтва, як архітектура знайшлося місце для експресіонізму. **Експресіонізм в архітектурі** прагнув передати емоції та внутрішні почуття через форму та структуру.

«Скляний павільйон» Бруно Таута є одним із найдавніших зразків експресіоністської архітектури. Споруду було збудовано в 1914 році як частину виставки. Його зведення мало на меті продемонструвати потенціал різних видів скла для архітектури. Сам архітектор казав, що хотів збудувати «будову для душі». Скляний купол був двошаровим, з кольоровими призмами зсередини і склом, що відбиває, ззовні.

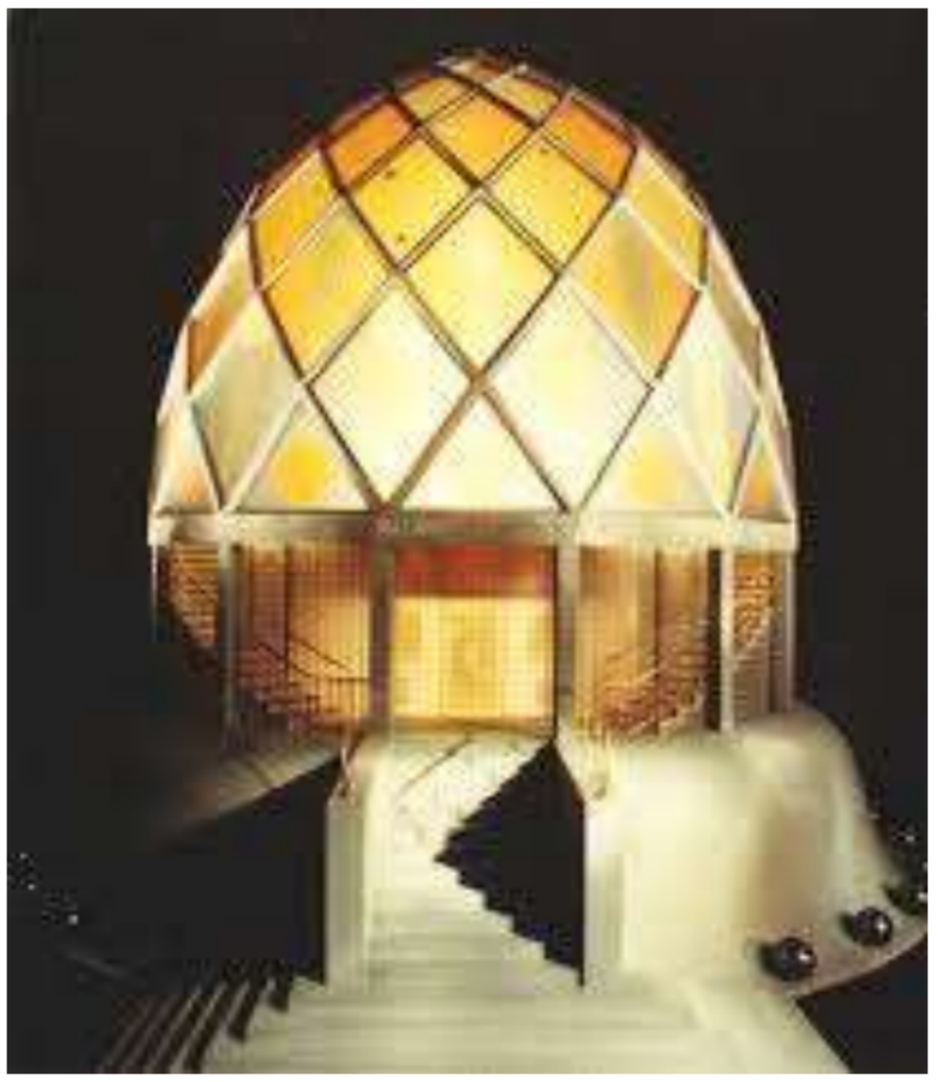

Бруно Таута. «Скляний павільйон»

Цей напрямок робить ставку на динаміку та експресію. Експресіоністичні будівлі прагнуть викликати сильні емоції. Зазвичай це досягається за допомогою драматичних форм, перебільшених обрисів та зосередження на психологічному впливі простору. Експресіоністи хотіли виділити свої будівлі за допомогою нетрадиційних форм і структур. Після років страждань та обмежень емоції та рух мали повернутися в архітектуру. Це призвело до появи органічних та часто асиметричних будівель з цікавим дизайном фасадів.

Одна з найвідоміших будівель експресіонізму — будівля Чиліхаус у Гамбурзі, яка є справжнім джерелом захоплення. Відомий архітектор Фріц Гегер збудував її у формі пасажирського судна на згадку про переправу до Чилі замовника будівництва Генріха Браренса, яка докорінно змінила його життя.

Оригінальною спорудою експресіонізму є також церква Грундтвіга в Копенгагені, Данія. Її західний фасад нагадує собою величезний церковний орган, її зводили з жовтої цегли, виробленої ручним методом.

Чиліхаус. Гамбург, Німеччина

Церква Грундтвіга. Копенгаген, Данія

Скористайся нагодою роздивитися Чиліхаус ззовні та зсередини за покликанням https://cutt.ly/frTpC68h або QR-кодом.

Роздивися зображення споруд. Які риси створюють їх оригінальний стиль? Чи роблять вони, на твою думку, міста більш привабливими для туристів?

Архітектори-експресіоністи активно використовували залізобетон, цеглу та інші матеріали для створення незвичайних конструкцій та форм. Їх будівлі часто мають масивні, скульптурні форми, що виділяються на тлі навколишнього середовища. Основним матеріалом для створення виразних фасадів та об'ємів була переважно цегла. В окремих будівлях спостерігаються утопічні та драматичні мотиви.

Вежа Ейнштейна
була збудована як обсерваторія німецьким архітектором Еріхом Мендельсоном з 1919 по 1921 рік і була задумана для розміщення сонячного телескопа. Мендельсон спроєктував будівлю, щоб відобразити теорію руху Ейнштейна.

Сіднейський оперний театр
виконаний Йорном Утцоном у стилі архітектурного експресіонізму. Він характеризується радикальним та новаторським дизайном, зокрема у формі серії сегментних сферичних оболонок, що нагадують вітрила. Незважаючи на свою масивність, загальне враження від будівлі є динамічним та виразним.

До новіших прикладів архітектури в експресіоністському стилі належать концертний зал Уолта Діснея, спроєктований Френком Гері в Лос-Анджелесі, Храм Лотоса, спроєктований Фаріборзом Сахбою в Делі, та пожежна станція Vitra Захи Хадід у Вайлі-на-Рейні.

Фаріборз Сахба. Храм Лотоса, Делі

Заха Хадід. Пожежна станція Vitra, Вайль-на-Рейні

Виконай ескіз однієї зі споруд, розглянутих на уроці.
Варіант завдання: виконай ескіз власної споруди у стилі експресіонізму.

Стиль експресіонізму збагатив світове мистецтво оригінальними творами різних видів образотворчого мистецтва та дав можливість звертатися до найціннішого для глядачів — до їх емоцій та відчуттів.

16 Документалістика в різних видах мистецтв традиційної культури

Які асоціації в тебе виникають з поняттям «документалістика»? З якими видами мистецтва ти поєднаєш це поняття? Поясни свій вибір.

Документалістика — це форма мистецтва, яка показує реальні події, людей, факти. Це може бути не лише кіно, а й фотографія, театр, література, музика й образотворче мистецтво. Її мета — зберегти й передати правду через творчий підхід.

Звичайно, ти найперше з цього переліку обереш документальне кіно та фотографію.

Зародження фотографії та кіномистецтва почалося зі спроб створити рухоме зображення за допомогою камери-обскура, тіньових театрів, магічних ліхтарів.

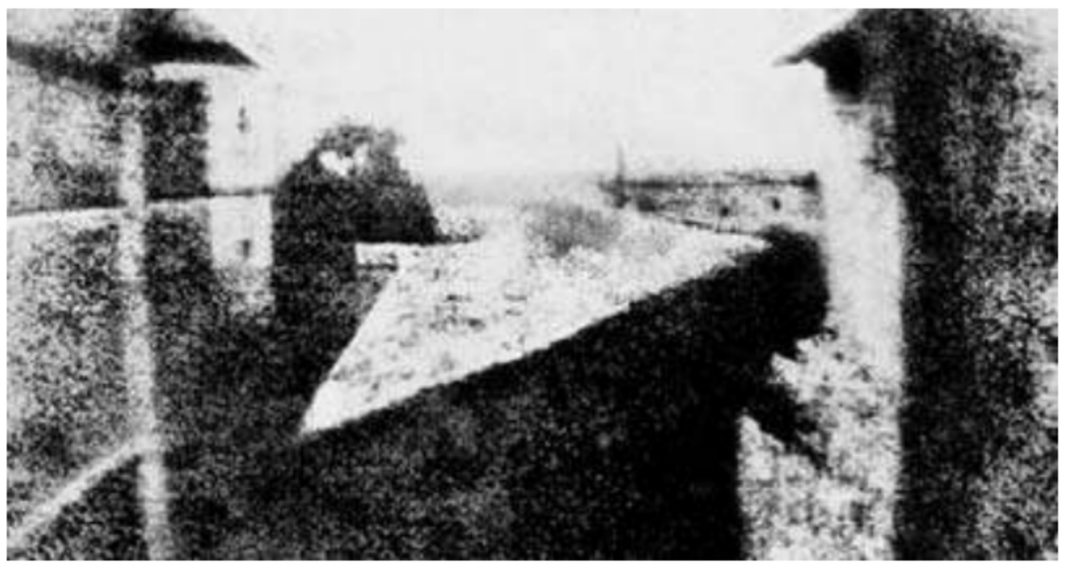

Жозеф Ньєпс. Вигляд з вікна в Ле Гра 1826

У 1826 році французький винахідник Жозеф Ньєпс робить першу фотографію. Чи належить вона до документалістики? Документальна фотографія як самостійний напрямок виникла в США ще в 1930-х роках під час Великої депресії. Але в багатьох випадках вона не є об'єктивною, а віддзеркалює суб'єктивне ставлення автора до задокументованої події, через його світогляд та ідеологію. Ключовими елементами документальної фотографії є опис соціальних негараздів, умов, відображення політичної обстановки. Вона завжди має публічний характер та виходить за рамки простої інформації. Автор має зберігати природність та реальність. Серед тем, які висвітлювали документалісти, були й теми війни. Так, відомою стала серія фотографій з назвою «Долина Тіней Смерті», яка представлена в 1855 році на Лондонській виставці під назвою «Панорама плоскогір'я Севастополя в одинадцяти частинах». Сучасні фотографи вважають ці світлини зародком військової фотографії.

Роджер Фентон. «Долина Тіней Смерті, дорога, очищена від ядер», 1855

Завдяки талановитим фотографам до нас дійшли реальні події 1932–1933 років, коли в нашій країні відбувся штучний Голодомор.

Дізнайся більше про заборонені фото Голодомору за покликанням https://cutt.ly/rrE8JfYh або QR-кодом.

Документальне кіно з'явилося майже одночасно із самим кінематографом. Перші фільми були «документальні» за своєю природою, бо ще не існувало вигаданих сюжетів, сценаріїв і акторів. І розпочали епоху документалістики в кіномистецтві фільми actuality, які були реальними записами життєвих подій, серед них — знамениті фільми братів Люм'єрів «Вихід робітників з фабрики Люм'єр», «Прибуття поїзда». Серед перших повнорозмірних авторських документальних фільмів у 1922 році Робертом Флагерті було знято «Нанук з Півночі». А в 1926 році Джон Грієрсон вводить термін documentary (фільм-документ).

Доротея Ланж. «Багатодітна мати у 32», (1936). Велика депресія

Перша документальна зйомка в Україні була здійснена в 1896 році харківським фотографом Альфредом Федецьким тривалістю 1,5 хвилини. Він зафільмував зі свого вікна ходу православних, які переносили Озерянську ікону Божої Матері до харківського Свято-Покровського монастиря.

У 1930–1940-ві роки документальні стрічки використовуються у війнах як пропаганда, а після Другої світової з'являються авторські документальні фільми, які досліджують суспільні проблеми, культуру, науку. В 1960-ті роки народжується новий метод створення документального фільму — «кіноспостереження», тобто без коментарів, зйомка «як є». Жанри документального кіно продовжують розвиватися.

Александр Вінербергер. «Братські могили для голодуючих». Харків, 1932

Документальне кіно має кілька основних жанрів, які варіюються залежно від підходу до зображення реальності.

Жанри документального кіно.
https://cutt.ly/9rE8KrLb
Дізнайся більше про Дзиґу Вертова.
https://cutt.ly/orE84Dmy

Саме в Україні жив і творив один із засновників і теоретиків документального кіно Дзи́ґа Ве́ртов. Його вважають яскравим представником «Українського Відродження» у кінематографі. Як унікальний режисер він першим використав методику «прихована камера». Вертов розробив концепцію «кіноко» (кіно-око) — ідею, що камера може бачити світ об'єктивніше за людину.

Документальні фільми і в наш час є актуальними.

Дзиґа Вертов
(1896–1954)

Познайомся з популярними документальними стрічками.
Брати Люм'єри. «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота». https://cutt.ly/trE87RJD
Роберт Флагерті «Нанук з півночі».
https://cutt.ly/OrE4q40M
Дзиґа Вертов. Фрагменти кінофільму «Людина з кіноапаратом».
https://cutt.ly/FrE4evVA, https://cutt.ly/1rE4e711

Вислови власні враження від переглянутого.
Які засоби використовує документальне кіно для впливу на емоції глядача? Чи може документальний фільм бути упередженим? Чому?
Уявіть, що ви знімаєте власний документальний фільм. Про що він був би? Який жанр або методику ви б обрали?

У театральному мистецтві теж є місце документалістиці. Документальний театр — це надзвичайно живий, емоційний і правдивий різновид театрального мистецтва, який має величезну освітню і суспільну силу. Він не просто показує вигадану історію — він відтворює реальні події, слова й долі. Театр документалістики або **вербатім** (від англ. *verbatim* — «дослівно») — п'єси, в яких використовують реальні тексти (інтерв'ю, свідчення, щоденники, судові справи, листи, газети, історичні джерела, новини та інше). Актори виконують текст, записаний із життя, і вони виконують його без змін, зберігаючи інтонацію, стиль, помилки. Завдання виконавця — говорити напряму, наче глядачі слухають самих свідків. У деяких виставах присутня інтерактивність, коли глядачів запрошують до обговорення.

У Німеччині в 1920-ті роки Ервін Піскатор створює «театр фактів», використовуючи хроніки, газетні заголовки, статистику. Основним завданням цього театру був соціальний вплив, пропаганда та просвіта. У цей період з'являється й агітаційний театр, який має часткове відношення до документалістики, бо має прямо виражену політичну або соціальну мету: переконати, мобілізувати, закликати до дії. У повоєнні роки у Великій Британії та США зростає інтерес до

вербатіму. Так, у 1960–1980-ті роки театри дедалі частіше стають майданчиком для голосів деградуючих спільнот.

Українські театри дуже активно звертаються до документалістики, особливо після 2014 року. Серед відомих творів — «Крим, 5 ранку» (театр Дах, 2022), «Щоденники Майдану» (театр переселенця (PostPlay Theater)).

Переглянь виставу «(не) Моя історія». **Театральна студія «Провокатор», м. Ужгород**. https://cutt.ly/2rE4yS2i

Вислови власні враження від переглянутого. Як би ти описав / описала атмосферу вистави?
Чим відрізняється дана вистава від традиційної? Назви ознаки, які ти виокремив / виокремила у п'єсі, що відповідають вербатіму.
Чи є актуальним таке мистецтво сьогодні? Яку тему ти б підняв / підняла у власній виставі цього жанру?

Якщо говорити про документалістику в образотворчому мистецтві, то малюнки, які зображають свідчення подій, мають бути документальними. Серед типових жанрів, які передають реальні події, можна назвати плакат. Плакат — це візуальне повідомлення (іноді з текстом), призначене для швидкої передачі ідеї, емоції або заклику. Плакати можуть бути агітаційними, рекламними, інформаційними, художніми. Але найчастіше він є візуальним документом епохи, якщо він створений на основі свідчення, цитати, фото.

В Україні плакатне мистецтво документувало діяльність Української повстанської армії, радянський період, події Майдану 2014 року та повномасштабну війну.

Олег Векленко. Плакат «Прип'ять. 1970–1986»

Дізнайся більше про особливості написання плаката за покликанням https://cutt.ly/brE4paLf або QR-кодом.

Обери для себе:
Створи плакат на тему, яка є важливою для тебе, дотримуючись правил.
Досліди, які проблеми людей з особливими потребами розкриваються в документальному кіно.

Документалізм — це не просто фіксація фактів, а акт пам'яті, правди і спротиву забуттю.

Пригадаймо найцікавіше

ГР 1

1. Як називають легку театральну або циркову споруду у вигляді розбірної конструкції з брезентовою чи парусиновою покрівлею для пересувних вистав?

2. Як називають умовне позначення, знак, що представляє або виражає якесь поняття, ідею, предмет або явище?

3. Обери те поняття, яке має ширше значення: **МОДЕРН, МОДЕРНІЗМ?.**

4. Якому мистецькому стилю було властиве оспівування технологій, швидкості та індустріалізації?

КУБІЗМ	**МОДЕРН**	**ФУТУРИЗМ**	**СУПРЕМАТИЗМ**

5. На якому зображенні знаходиться виконавиця танцю модерн? Яка назва танцю і хто його створив?

а)

б)

в)

6. Зістав назву країни з варіантом назви стилю «модерн» у ній.

Сполучені Штати Америки	Ар-нуво
Австрія, Чехія, Польща	Тіффані
Франція	Югендстиль
Німеччина	Сецесія

7. Серед понять обери ті, які характерні даним композиторам. Чи є спільні поняття? Чому?

Арнольд Шемберг

П'єр Шеффер

Додекафонія	Звуковий об'єкт	Енергетика звуку	Авангардизм	Конкретна музика	Серіалізм	Нова віденська школа	Звукові записи	Символізм

8. Зістав назву мистецького стилю XX століття з його визначенням за покликанням https://cutt.ly/1rTpV0T1 або QR-кодом.

ГР 2

9. Пригадай особливості танцю у стилі Дункан, зімпровізуй їх.

10. Зобрази один із символів у мистецтві.

11. Уяви себе актором документального театру, обери відповідний твір та запиши хвилину свого виступу.

12. Виконай графічну замальовку обличчя у стилі кубізму.

13. Запиши декілька звукових об'єктів. Створи на їх основі композицію у стилі конкретної музики. Отримай відгук в однокласників щодо відповідності.

14. Виконай зображення сюрреалістичного персонажа.

15. Уяви себе композитором. Опиши, як повинна звучати твоя авангардна композиція, щоб вона стала конкурентом популярній музиці.

16. Виконай вправу за покликанням https://cutt.ly/urTpBclo або QR-кодом і намалюй власну інтерпретацію на один із творів у ній.

17. Назви твір, що тебе найбільше вразив. Який стиль він представляє?

ГР 3

18. Назви стиль, який фокусувався на складних негативних емоційних станах.

19. Прослухай один твір на вибір, пригадай його назву та автора. Поділися, чим він важливий для тебе.

20. Обери один із поданих творів та опиши власні емоції від його споглядання.

https://cutt.ly/grRmS5xr

https://cutt.ly/xrRmDTG5

21. Пригадай фрагменти вистав чи виступів, які тебе найбільше вразили. Назви їх та стиль, який вони представляють. У чому їх краса для тебе?

22. Який із творів живопису, архітектури чи скульптури, що вивчалися протягом цього семестру, тебе вразив найбільше? Чим він тебе вразив? Які емоції заклав у ньому автор / авторка?

23. Уяви, що ти мистецький критик. Серед запропонованих творів обери один, назви його і напиши рецензію. Що в ньому тебе захопило або відштовхнуло?

https://cutt.ly/prRmHniZ

https://cutt.ly/UrRmJzjP

https://cutt.ly/0rRmKzcL

https://cutt.ly/2rRmK6qf

24. Виконай вправу за покликанням https://cutt.ly/PrTpBMhf або QR-кодом. Обери митця / мисткиню серед поданих у ній і ґрунтовно опиши емоції та враження від найцікавішого, на твій погляд, його / її твору.

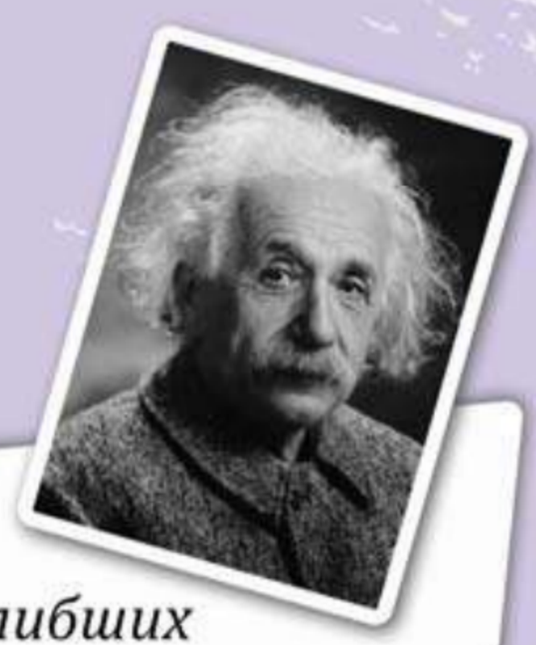

«Мистецтво — вираження найглибших думок найпростішим способом».

Альберт Ейнштейн

«Дада означає ніщо.
Але з цього нічого ми створюємо світ».

Трістан Тцара

Тема 5. Трансформації народного мистецтва в сучасному світі

17 Народне мистецтво крізь призму світовідчуття сучасної людини

Одним із невичерпних джерел для сучасного мистецтва стає фольклор — народна творчість з великим різноманіттям видів та жанрів. Упродовж століть він є засобом формування музичної ідентичності народу, а на початку XX століття сприяє зародженню таких близьких і таких різних напрямків, як етномузика та фольклоризм.

Поміркуй, чим можуть відрізнятися поняття: фольклор, етномузика, фольклоризм. Які асоціації в тебе викликають ці терміни?

Як розрізнити ці поняття? Обидва явища — різні за формою, але глибоко пов'язані між собою, адже черпають силу та зміст із одного й того ж джерела — фольклору. У них закладено первісні коди національного звучання — мелодику, ладовість, ритміку, інтонаційну виразність, що передаються з покоління в покоління. Саме в народній пісні, обрядових наспівах, танцях і музичних традиціях відображається світогляд, історія та естетика нації.

Якщо говорити про **етномузику**, то вона виростає безпосередньо з фольклору, відтворюючи його в первинному вигляді. Вона має вужче значення, ніж фольклор, і включає в себе автентичну народну музику, яка виникла спонтанно серед людей, передається усно і виконується без нот — у побуті, обрядах, святах.

Марія Примаченко. «Ой у лузі червона калина»

Головними рисами етномузики є:

- ❖ створення непрофесійними (аматорськими) музикантами;
- ❖ виконання на традиційних народних заходах (весілля, колядки, жнива тощо);
- ❖ архаїчні риси: простота та примітивність мелодики та ритму, натуральні (народні) лади.

Саме у XX ст., продовжуючи традиції романтизму, посилюється та поглиблюється інтерес до фольклору. Вчені багатьох країн світу збирають в експедиціях зразки вокальної та інструментальної музики, досліджують, записують на перші пристрої-звуконосії. Формуються потужні наукові етномузикологічні школи (провідними стають фінська, угорська, польська, українська школи).

До нас дійшли збірники записів народних пісень «Romanian Folk Dances» та «Русинські пісні Карпат» Бели Бартока (Угорщина / Румунія), «Twenty Hungarian Folksongs» Золтана Кодая (Угорщина), «Gyralskie pieśni» Кароля Шимановського (Польща), а серед українських — «Українські народні пісні з нотами» Миколи Лисенка, «Українські народні пісні» Климента Квітки, «Мелодії українських народних дум» Філарета Колесси, «Народні пісні з Полтавщини та Чернігівщини» Левка Ревуцького та інші.

Сприймання та використання принципів інтонаційно-мелодичного, ладо-гармонічного, ритмічного, тембрального мислення народної творчості в поєднанні з сучасними виразовими засобами академічної музики на початку XX століття створили новий напрям музичної культури — **фольклоризм.**

Серед композиторів-фольклористів XX ст. найвизначнішим був угорець **Бела Барток.** Він збирав та вивчав народну музику не лише свого народу, але й фольклор Східної Європи, особливо захоплювався українськими народними піснями (навіть вивчав українську мову). Цей видатний композитор XX ст. працював у різних жанрах, і у всіх його творах відчутний вплив угорського фольклору. Бартока приваблював також румунський фольклор («Румунські танці»), а в циклі 44 дуети для двох скрипок (альтів чи віолончелей) знаходимо чимало зразків, базованих на українському фольклорі.

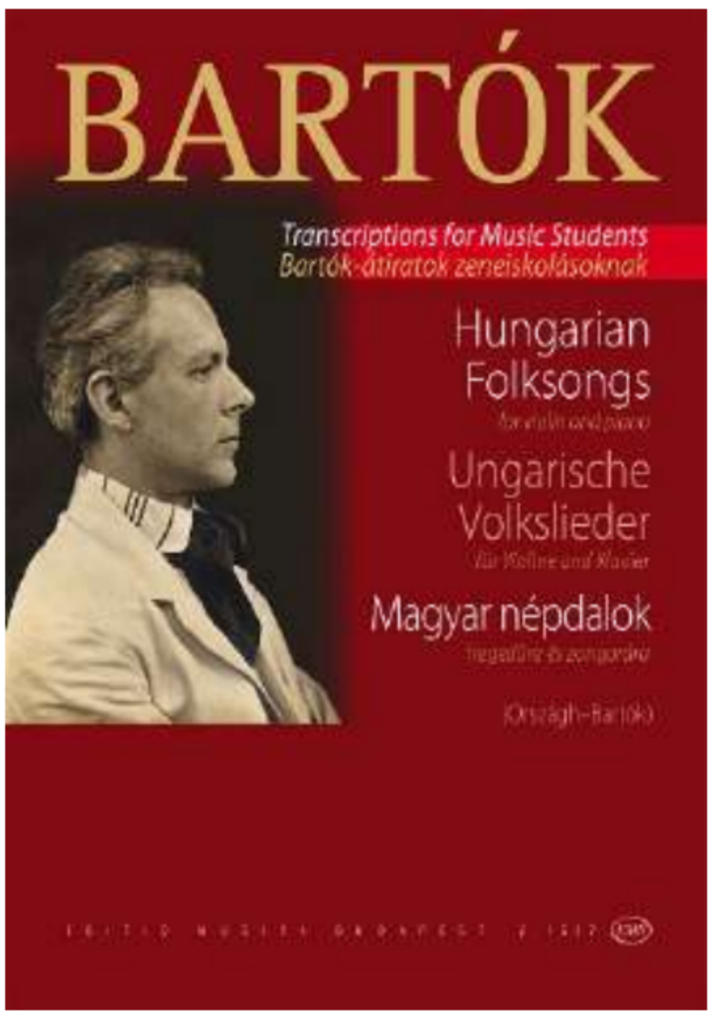

Бела Барток (1881–1945). «Двадцять угорських народних пісень», 1927

Завдяки переосмисленню фольклору в музиці XX століття з'являються глибоко новаторські явища, які проявляються у творчості іспанця **Енріке Гранадоса,** який представив світові оригінальну творчість каталонців, наприклад у сюїті «Гойєски». «Музичні мандри» (експедиція зі збору фольклору) бразильця **Ейтора Вілли-Лобоса** стали фундаментальним джерелом для створення його «Бразиліан» (таку загальну назву отримали від слухачів і музикантів його симфонії, опери, балети, концерти, хори, камерно-інструментальні твори). Він поєднав особливості оригінального бразильського співу не лише із сучасними елементами, але і з музикою далекого минулого, а саме з творчістю Й. С. Баха, створивши унікальної краси дев'ять «Бразилійських бахіан». Віллі-Лобосу також було характерне цитування як індіанських мелодій, так і вуличних пісень Ріо-де-Жанейро.

Вищим зразком фольклоризму можна вважати творчість **Астора П'яццолли** — це один із найяскравіших прикладів того, як композитору вдалося поєднати традиційне побутове танго з класичною музикою, джазом, модерним танцем і створити нове високе мистецтво

— **«nuevo tango»**, яке часто називають «інтелектуальним танго». Він переніс у концертні зали і народний інструмент бандонеон, зробивши його повноцінним учасником камерного оркестру.

Енріке Гранадос (1867–1916)

Ейтор Вілла-Лобос (1887–1959)

Астор П'яццолла (1921–1992)

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях композиторів, які широко використовували фольклор у своїй творчості за покликанням https://cutt.ly/SrN6Bkf0 або QR-кодом.

Прослухай зразки творів композиторів, які працювали в напрямку фольклоризму.

Бела Барток. №2 «Коломийка» з циклу 44 дуети для 2-х скрипок.
https://cutt.ly/irN6Mbs3

Бела Барток. «Остинато» з циклу «Мікрокосмос».
https://cutt.ly/brN60gF6

Енріке Гранадос. Інтермецо для віолончелі і фортепіано з циклу «Гойєски».
https://cutt.ly/LrN62vfM

Ейтор Вілла-Лобос. Бразильська Бахіана №5, кантабіле у виконанні Марії Каллас.
https://cutt.ly/rrN69ZLI

Ейтор Вілла-Лобос. Етюд №11.
https://cutt.ly/wrN63WX8

Астор П'яццолла. «Oblivion» (Забуття).
https://cutt.ly/hrN68uhK

Астор П'яццолла. «Лібертанго».
https://cutt.ly/vrN68V5w

Опиши власні враження від творів. Що сподобалося найбільше і чому? Які образи з'явилися в твоїй уяві, чи пов'язані вони з фольклором? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб створити дані образи?
Які риси народної музики можна прослідкувати в цих творах? Що об'єднує цю музику? Які ознаки популярної музики присутні в цих творах?

Українські композитори часто зверталися до народної творчості як до джерела натхнення, зберігаючи її самобутність, але водночас переосмислюючи її в рамках академічної музики. Не існує, мабуть, жодного українського митця, який би оминув фольклорну скарбницю свого народу, серед них імена Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Василя Барвінського та інші.

Пригадай українських композиторів, які використовували у своїй творчості народні мелодії, назви їх твори, охарактеризуй особливості використання фольклору в їхній творчості.

На початку XX століття до цієї когорти приєднується і Левко Ревуцький, учень Миколи Лисенка, один із творців української симфонічної музики. Разом зі старшим братом Дмитром Ревуцьким — видатним музикознавцем, фольклористом і музичним діячем, композитор досліджував, збирав та апробував у своїй творчості українські фольклорні зразки. Одним з наймонументальніших творів Левка Ревуцького стала його Друга симфонія (1927), в основі кожної з частин лежить тема української пісні.

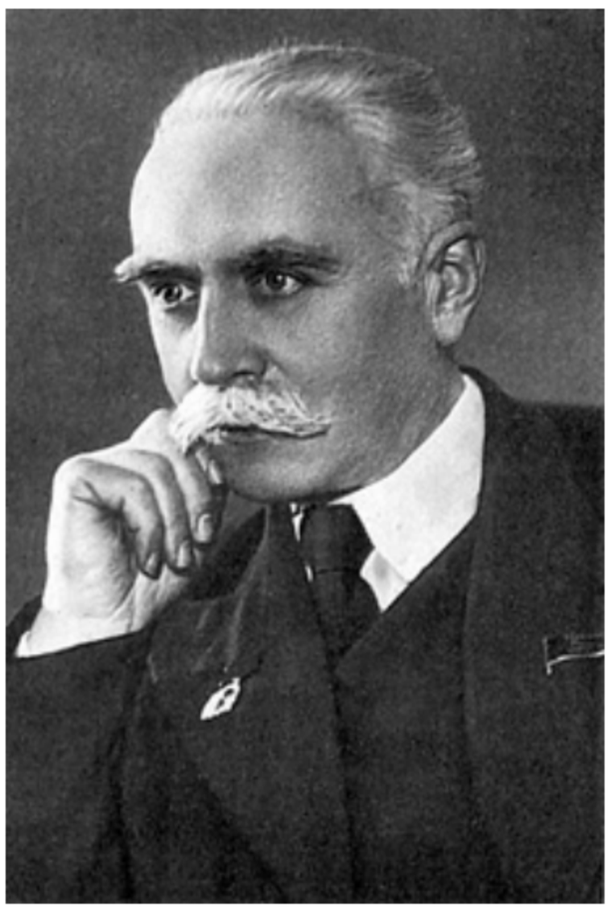

Левко Ревуцький (1889–1977)

Дізнайся більше про Левка Ревуцького за покликанням https://cutt.ly/5rN64GhO або QR-кодом.

Прослухай фрагменти Другої симфонії Левка Ревуцького.

1 частина Другої симфонії.
https://cutt.ly/irN67MaQ

2 частина Другої симфонії.
https://cutt.ly/YrN66Djx

Фінал Другої симфонії.
https://cutt.ly/hrMqqTzT

Вислови власні враження від прослуханого. Який вплив твір справив на тебе? Які художні образи пов'язані з цим твором? Які музичні засоби виразності використали композитори, щоб створити дані образи? Яка роль народної музики в цьому творі? Чи став би цей твір таким популярним, якби мелодії були авторськими?

Досліди (на вибір):
- танці різних народів у сучасному просторі світової культури;
- сценічний танець В. Авраменка.

Фольклоризм у музиці XX століття став містком між народною традицією та академічною творчістю.

18 Творчі пошуки XX століття. Фовізм. Орфізм. Дадаїзм. Ар-деко

Роздивися представлені нижче твори. Чи можна вважати використані в них кольори природними? Чи бачиш ти в цих творах риси імпресіонізму або експресіонізму? Як зображені об'єкти — детально чи спрощено?

Робер Антуан Пеншон. «Ринок у містечку Одеме, Верхня Нормандія»

Анрі Матісс. «Жінка з капелюхом»

Твори, які ти бачиш, належать до стилю фовізм (фр. les Fauves — «дикі»), який виник у Франції приблизно в 1900 році й тривав до 1910 року та характеризувався різючими «дикими» мазками пензля та яскравими кольорами, у той час як предмет зображення мав високий ступінь спрощення або абстракції. Визначними представниками цього напряму стали Анрі Матісс, Андре Дерен та Моріс де Вламінк.

Дізнайся більше про історію появи та особливості цього стилю, а також про Анрі Матісса за покликанням https://cutt.ly/Yr7ZptM4, https://cutt.ly/pr7XuBBO або QR-кодом.

Моріс де Вламінк. «Портрет Дерена»

Андре Дерен. «Човни в Коліурі»

Проаналізуй твори на попередній сторінці та обери спільні для них ознаки з наданого переліку: **чітка деталізація, яскраві кольори, передача емоцій та власного сприйняття автора, реалістичність**.

Таку ж любов до яскравих кольорів ми можемо бачити у творах митців та мисткинь ще одного напряму початку XX століття — **орфізму** (фр. orphisme від фр. Orphee — «Орфей»). Назву стилю дав французький поет Гійом Аполлінер, який вважав, що твори орфістів здатні змінити світ мистецтва подібно музиці міфологічного Орфея. У першу чергу він мав на увазі твори Робера Делоне, які викликали у глядачів відчуття зорового руху кольорових форм. Крім Робера Делоне, стиль привабив також його дружину Соню Делоне, чеського митця Франтішека Купку та інших митців. Сам Робер Делоне називав свої твори «симульнанними» (від лат. simul — «в один і той же час», у значенні «одночасність»). Художники-орфісти прагнули висловити динаміку руху та музичність ритмів за допомогою взаємопроникнення основних кольорів спектра та взаємоперетину криволінійних поверхонь. Таким чином, головною відмінністю стилю став більш абстрактний характер зображень.

Робер Делоне. «Безкінечні ритми. Радість життя»

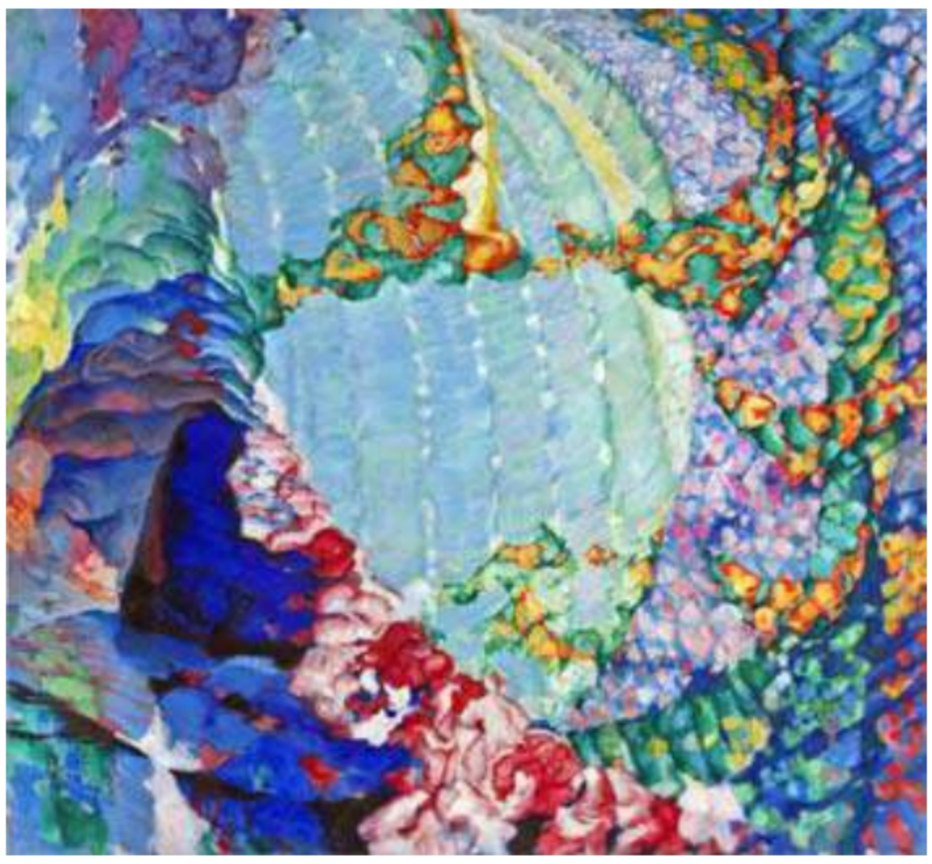

Франтішек Купка. «Космічна весна»

Познайомся з іншими творами Франтішека Купки за покликанням https://cutt.ly/ir7XpPCq або QR-кодом.

Обговоріть у групах і презентуйте класу свою версію появи фовізму та орфізму: які попередні стилі стали підґрунтям для них, яким є їх зв'язок з музикою, творчість яких митців вам нагадують представлені полотна.

Орфізм відіграв важливу роль у розвитку абстрактного мистецтва, ставши одним із кроків на шляху до повної абстракції. Він вплинув на розвиток різних авангардних течій, таких як футуризм та супрематизм. Орфізм, як і інші авангардні течії, був своєрідним викликом традиційному мистецтву та пошуком нових шляхів його вираження.

Саме час згадати про напрям, який передував сюрреалізму, — **дадаїзм.** Це авангардистська течія (1914–1924 рр.), яка виникла у Швейцарії. Абсурд, відмова від усталених естетичних норм у творах дадаїстів розглядаються як антивоєнна позиція. Це проявлялося в перформансах, що часто містили абсурдні ритуали, безглуздих поетичних читаннях і спонтанних актах бунту проти авторитетів. Твори дадаїстів часто називають «антимистецтвом». Найбільш поширеною формою творчості дадаїстів був колаж.

Макс Ернст. «Китайський соловей»

На противагу антиестетиці дадаїзму в період між Першою та Другою світовими війнами у Франції виникає міжнародний стиль **ар-деко (артдеко),** який уособлював розкіш, красу та зв'язок з новими технологіями. Цей напрям з'явився і розвивався в архітектурі, декоративному мистецтві, моді та живописі. Він характеризувався прямими лініями та геометричним дизайном. Серед великої кількості представників та представниць стилю окремої уваги заслуговують ювелір, скульптор і дизайнер Рене Лалік, польсько-французька мисткиня Тамара Лемпіцька, французькі архітектори Огюст Перре та Анрі Соваж.

Дженерал-Електрик-білдінг. Нью-Йорк, США

Дізнайся детальніше про дадаїзм та ар-деко за покликанням https://cutt.ly/Or7XfAsH, https://cutt.ly/ar7Xzic2 або QR-кодом.

Роздивися зразки творів у стилі ар-деко, що на наступній сторінці. Визнач, до якого виду мистецтва вони належать, та опиши їхні спільні риси. Які відчуття в тебе вони викликають?

Лі Лоурі. «Мудрість», вхід до Рокфеллерівського центру, Нью-Йорк

Колекція Рене Лаліка в музеї Калуста Гюльбенкяна

Тамара Лемпіцька. «Дівчина в зеленому»

Артдеко в українській архітектурі не був поширений, але його елементи зустрічаються в деяких будівлях, особливо в Києві, Львові та Чернівцях. Цей стиль відзначався використанням чітких геометричних форм, зигзагів, плавних ліній та стилізованих орнаментів. На жаль, до сьогодні багато таких будівель збереглися в ненайкращому вигляді. Проте, сучасні забудовники часто використовують цей благородний стиль або його елементи у своїх проєктах.

Київський міський будинок учителя

Вежа Чкалов, Одеса, приклад сучасного втілення стилю

Виконай колаж у стилі дадаїзму.
Варіант завдання: виконай композицію в стилі орфізму. Скористайся прикладом виконання за покликанням https://cutt.ly/jr7Xbpvs або QR-кодом.

Фовізм, орфізм, дадаїзм та ар-деко виникли майже в один час, яскраво та стрімко розвивалися і лягли в основу розвитку сучасного мистецтва.

19 Народне підґрунтя творчих пошуків XX століття. Бойчукізм. Наївне мистецтво

Протягом усього періоду розвитку мистецтва поставало питання його зв'язку з творчістю народних аматорів та майстрів / майстринь. Їхні твори — яскраві, щедро оздоблені, схожі на дитячі малюнки чи первісне мистецтво — користувалися незмінним попитом і асоціювалися з простотою і справжністю. Тому, попри розвиток технологій, освіти та професійного мистецтва, особливе місце в культурі займають митці та мисткині, які творять недосконалі, на перший погляд, проте щирі і прості зразки. Цей напрямок у мистецтві називають **наївним мистецтвом або примітивізмом.** Найчастіше мова йде про художників / художниць без спеціальної освіти, для яких творчість стала духовним порятунком або хобі. Проте в 1910–1930-х роках була створена школа українського мистецтва, в яку входили професійні митці і яка перетворилася на окремий художній монументально-синтетичний стиль **бойчукі́зм.** Назва походить від прізвища засновника течії, монументаліста і графіка Михайла Бойчука. Бойчукісти використовували стилістику і манеру наївного мистецтва.

Михайло Бойчук. «Дівчина»

Іван Падалка. «Збирання помідорів»

Михайло Бойчук. «Молочниця»

Михайло Бойчук та його школа варті глибшого вивчення за покликанням https://cutt.ly/Pr5nMNhp, https://cutt.ly/Zr5n1PCp або QR-кодом.

Твори бойчукістів включають розписи, станковий живопис, графіку та мозаїки, які характеризуються поєднанням візантійських та українських народних традицій. Серед найвідоміших творів — розписи Луцьких казарм, санаторію ім. ВУЦВК, Червонозаводського театру, а також станкові роботи Михайла Бойчука, зокрема портрети, ескізи гобеленів і театральні декорації.

Найвідомішими представницями наївного мистецтва в Україні є Марія Примаченко та Катерина Білокур. Для них творчість стала сенсом сповненого випробувань життя.

Марія Примаченко. «Казкова птиця павич»

Марія Примаченко. «Тарас на могилі матері»

Роботи Марії Примаченко, сповнені фантастичними образами, казковістю та глибоким філософським змістом, сприяють збереженню та популяризації української спадщини, а також надихають на роздуми про добро і зло, красу та гармонію, взаємозв'язок людини і природи.

Катерина Білокур. «Натюрморт з колосками і глечиком»

Катерина Білокур. «Колгоспне поле»

Картини Катерини Білокур, зокрема натюрморти з квітами, вражають реалістичністю та емоційним наповненням, а також мають глибокий зв'язок з українською народною творчістю та традиціями.

Пригадай важливі факти творчих біографій мисткинь за покликанням https://cutt.ly/Nr5n9GaW, https://cutt.ly/ur5n8rGg або QR-кодом.

Наївне мистецтво є явищем світового масштабу, хоча велика кількість аматорів та аматорок, які його представляють, рідко досягають фінансового успіху. Ще два примітивісти, які здобули світову славу, — грузинський художник Ніко Піросмані (Нікола Піросманішвілі) та американка, яка стала відомою у віці 78 років як бабуся Мозес.

Бабуся Мозес. «Гроза»

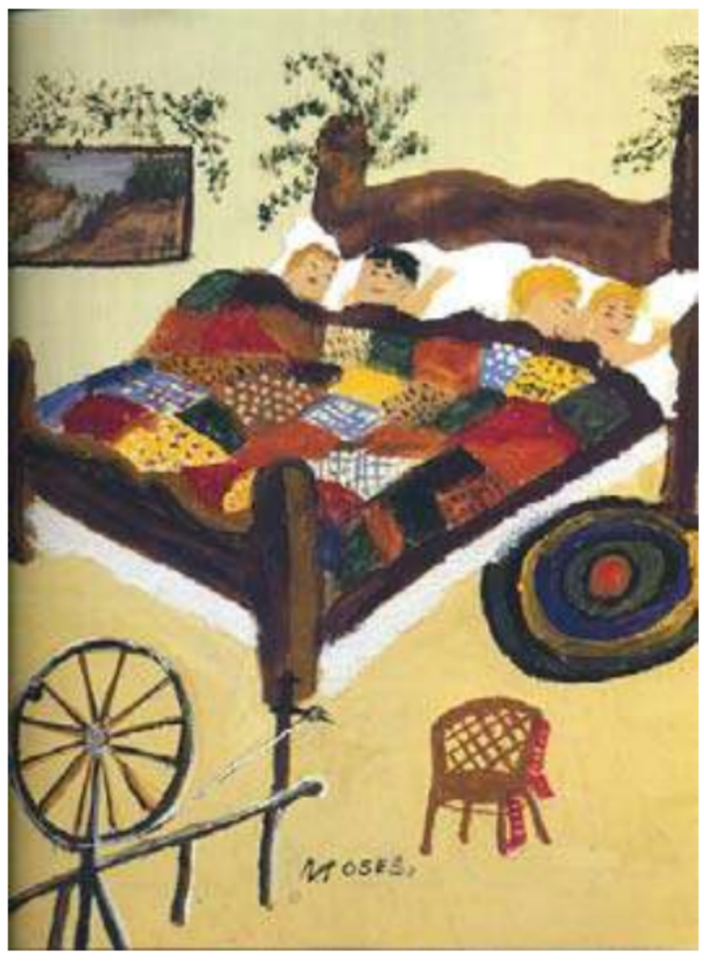

Бабуся Мозес. «В очікуванні Різдва»

Ніко Піросмані.
«Рибалка серед скель»

Ніко Піросмані. «Родинне свято»

За покликанням https://cutt.ly/fr5n45qf, https://cutt.ly/Rr5mwf3P або QR-кодом знайдеш унікальні історії життя Ніко Піросмані та бабусі Мозес.

Поміркуйте у групах, у чому полягає секрет популярності наївного мистецтва. Які емоції викликають у вас його твори? Назвіть жанри, які є найбільш поширеними серед представників / представниць цього виду мистецтва.

Серед відомих представників наївного мистецтва є також ім'я Никифора Дровняка. Він був самобутнім художником, чиї роботи вирізняються унікальним стилем, яскравими кольорами та зображеннями життя лемків, релігійних сцен та архітектурних пейзажів. Його творчість здобула світове визнання, а його роботи виставлялися у провідних галереях Європи та США. Це сприяло популяризації наївного мистецтва та відкрило нові можливості для його розвитку.

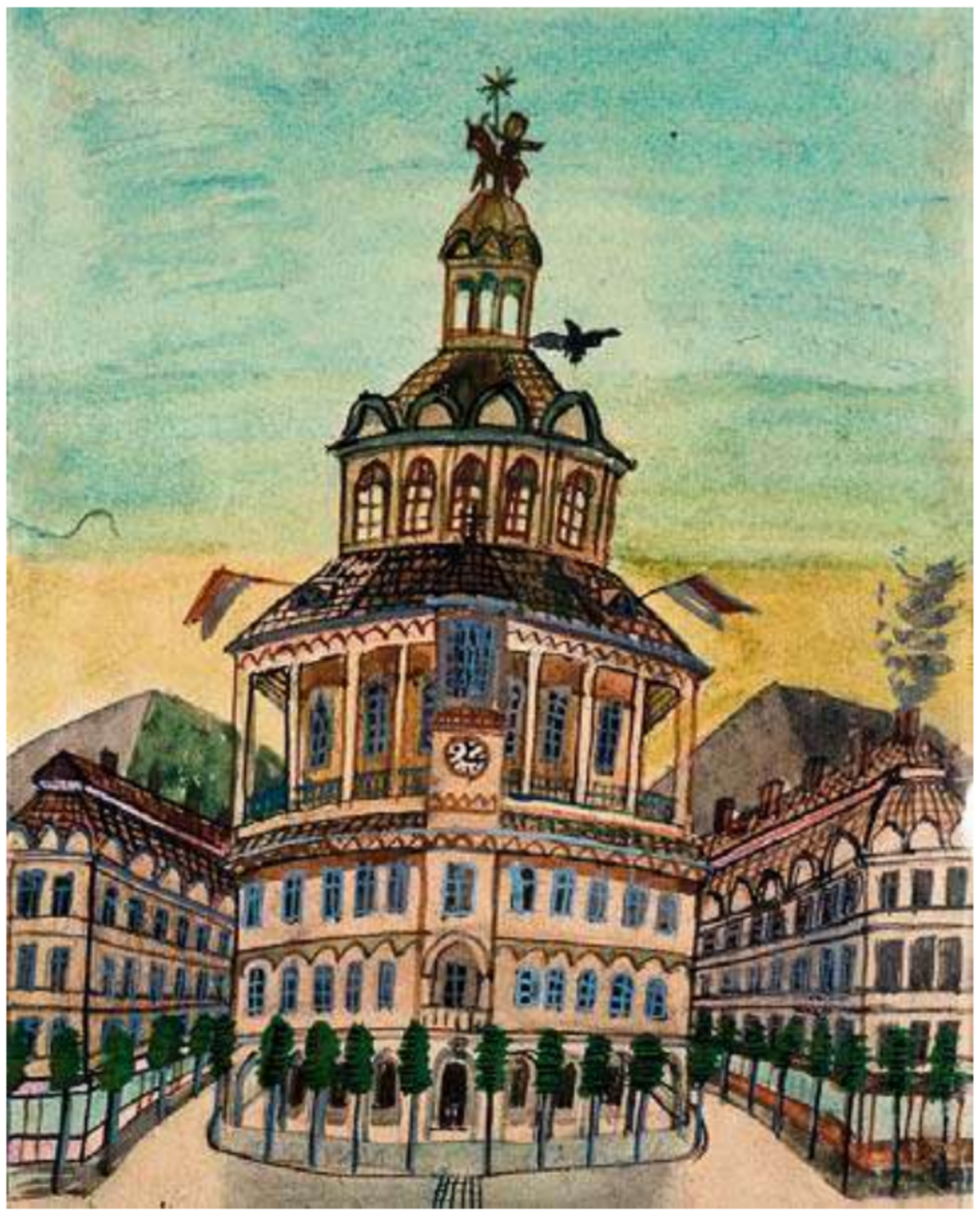

Никифор Дровняк. «Міська споруда»

Народне мистецтво було і залишається потужним джерелом натхнення і для сучасних українських митців, серед яких, зокрема, знані у всьому світі Іван Марчук та Анатолій Криволап. Попри сформовані індивідуальні стилі цих митців, серед їх творів бачимо такі, що містять елементи народного мистецтва.

Іван Марчук. «Пейзаж зі снопами»

Анатолій Криволап

Виконай квіткову композицію в стилі Катерини Білокур.
Варіант завдання: створи тематичну композицію «Одного разу в мене було…» у стилі наївного мистецтва.

Наївне мистецтво має найсильніший зв'язок з народним мистецтвом і продовжує надихати та надавати віру у свої сили початківцям.

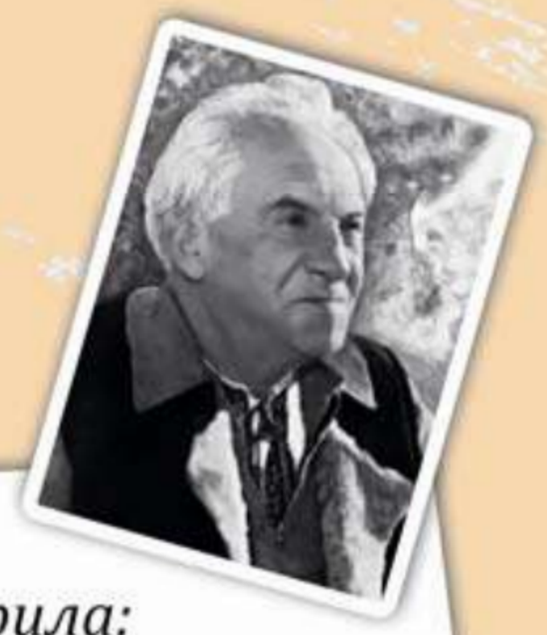

«У щастя людського два рівних є крила:
троянди й виноград, красиве і корисне».

Максим Рильський

«Ми свій уклін складаємо красі».

Микола Зеров

20 Натхнення минулим: новий погляд на «старі» стилі

Ще одним способом втекти від стрімкого технічного та індустріального прогресу, урбанізації, політичної кризи стало переосмислення минулого митцями XX століття, яке можна трактувати як втечу від сучасної дійсності або як повернення до джерел культури. Збільшення археологічних відкриттів, дослідження Середньовіччя, Візантії, Античності — усе це відкрило митцям натхнення в історії.

Саме мистецтво, як машина часу, дозволило не лише почути, а й відчути дух різних епох. Однак митці не просто «копіюють» минуле — вони його переосмислюють, створюючи стилі з префіксом «нео-», що походить з грецької мови й означає «новий». У мистецтві цей префікс використовують для позначення стилів, які виникають як реакція (або заперечення) на попередні. Такі нові стилі запозичують елементи раніших, адаптують їх до сучасних умов або доповнюють новими рисами.

Церква в Катовицях, Польща (1870)

Найпоширеніші з них: неокласицизм, необароко, неорококо, неоготика, неовізантійський стиль, неороманський стиль та інші.

Перші неостилі виникли ще в XIX столітті, але найбільш активно вони з'являються у XX столітті. Так, у кінці XVIII – на початку XIX ст. в архітектурі відбувається відродження стилю Середньовіччя як неоготики, а відродження античних ідеалів європейські мистецтвознавці називають неокласицизмом.

Кожен вид мистецтва мав свої неовектори розвитку:

Вид мистецтва	Приклади неостилів
Архітектура	Неоготика, неоренесанс, неокласицизм
Живопис	Неоромантизм, неоекспресіонізм, неосюрреалізм
Музика	Неокласицизм, неоархаїка, неоромантизм
Література	Неоромантизм, неоготика, неореалізм
Театр / кіно	Неоавангард, неореалізм, необароко
Хореографія	Неофольклоризм, неокласичний балет

Дізнайся більше про неостилі, їх особливості за покликанням https://cutt.ly/LrMqsmJD або QR-кодом.

Якщо говорити про музичне мистецтво, то потрібно зауважити, що композитори XX століття — це мандрівники в часі та культурі. В їхній творчості легко могли співіснувати неокласицизм, неоархаїка, неоромантизм і навіть елементи авангарду чи джазу. І це стало особливістю доби, в якій змішалося: старе й нове, фольклор і індустріальність, релігійне і світське. Все це різноманіття стали узагальнювати поняттям «неокласицизм».

До когорти композиторів-«нео» приєднався Ігор Стравінський. Він починав із неоархаїки — спроби відчути, якою була музика в язичницькій культурі, у старовинних обрядах. Серед його творів найкраще цей стиль передано в балеті «Весна священна» (1913), в основі якого лежить уявний язичницький обряд жертвоприношення весні. Музика твору експресивна, ритмічно ускладнена, жорстка, ніби «первісна». В ній використано поліритмію (накладання кількох різних ритмів), лади народної музики, ритмічну пульсацію, яка викликає асоціацію з древніми обрядами, ритуальними танцями навколо вогню, з ударами, тупанням, плесканням. Композитор використовує первісні, обрядові форми, стилізує народні мелодії, ритми та лади, але робить сучасною гармонією, без «прикрашань» академічного стилю. Це не буквальна народна музика, а глибока стилізація під архаїчні пласти — отже, неоархаїка.

Ігор Стравінський (1882–1971)

Серед творів Стравінського зустрічається і твір у стилі неокласицизму. Це стиль, який звертається до ідеалів музики XVII–XVIII століть (епохи бароко та класицизму). Він використовує чітку форму, прозору гармонію, баланс і стриманість, але поєднує це з модерною технікою XX століття (гармонічні зрушення, ритмічні несподіванки, іронія).

«Пульчінелла» Ігоря Стравінського. Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької

Одним зі зразків необароко вважають балет «Пульчінелла» на одну дію, створений у 1919–1920 роках, який був створений за мотивами традиційної італійської комедії дель арте епохи. Автор в основу балету бере мелодії доби бароко та рококо — музику Джованні-Батіста Перголезі, родоначальника жанру комічної опери-буффа, та інших композиторів XVIII століття. Новаторським у балеті стало використання співу. Стравінський не просто оркестрував стару музику — він її перетворив, осучаснив, стилізував. Так він зберіг барокову форму, але змінив гармонію, ритміку, додав іронічні та гротескні ефекти.

Сценічний ескіз «Карміни Бурани» 1959 р. для постановки в Мюнхені

До неоархаїки відносимо й кантату німецького композитора Карла Орфа «Carmina Burana», яка є одним із найвідоміших музичних творів XX століття. Найкращим зразком є вступна і фінальна хорова композиція «O Fortuna», в якій хоровий спів звучить як ритуал. Музика схожа на заклик до вищих сил, а гармонія є простою, тому звучить «примітивно», тобто «архаїчно».

Отторіно Респіґі (1879–1936)

Оригінальне звучання отримав стиль необароко, в якому збереглися барочна імітаційна поліфонія, танцювальні форми, basso continuo (неперервна басова лінія). В неоренесансі композитори прагнули відновити переважно танцювальну музику Ренесансу з простою фактурою та виконання лютнею. Саме такі твори характерні італійському композитору Отторіно Респіґі. Він створив унікальний синтез традиційного італійського мелосу із сучасними оркестровими засобами. Серед його робіт — «Старовинні арії і танці для лютні», оркестрова сюїта «Пташки», симфонічна сюїта «Триптих Боттічеллі» та інші.

Дізнайся більше про життєвий і творчий шлях композиторів доби неокласицизму за покликанням https://cutt.ly/WrMqd4oA або QR-кодом.

Серед українських композиторів у стилі неоромантизму творив Мирослав Скорик, якому вдавалося поєднувати ліричні мелодії з симфонізмом, кіномузикою. Його твори сповнені почуттів, часто —

трагізму або мрійливості. До зразків, які відрізняються глибиною образу, можна віднести його концерт «Мелодія ля-мінор» для скрипки з оркестром, який був написаний до фільму «Високий перевал», але став самостійним, найбільш впізнаваним та найчастіше виконуваним твором Скорика. Ознаки неоромантизму, а саме: ліричність, емоційна насиченість, широка мелодика, зустрічаються в симфонічній сюїті «Гуцульський триптих», яка створена на основі музики до кінофільму «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова. Мирославу Скорику, як і всім українським композиторам XX століття, притаманне поєднання неокласицизму з неофольклором.

Ще одним з яскравих представників українських напрямків «нео» є Євген Станкович. У його ораторіях, балеті «Ольга», Симфонії № 1 поєднуються неоархаїка та неофольклоризм.

Прослухай зразки музики неостилів та склади враження про музичні тенденції.

Ігор Стравінський. Фрагмент I частини «Поцілунок землі» балету «Весна священна». https://cutt.ly/hrMqhPFR

Ігор Стравінський. Серенада з балету «Пульчінелла». https://cutt.ly/4rMqkuQT

Карл Орф. Хорова композиція «O Fortuna» з симфонічної кантати «Carmina Burana». https://cutt.ly/wrMqIrX7

Отторіно Респіґі. Оркестрова сюїта «Пташки». https://cutt.ly/crMqxuPR

Мирослав Скорик. «Мелодія ля-мінор» для скрипки з оркестром https://cutt.ly/BrMqc4ou

Мирослав Скорик. «Гуцульський триптих». https://cutt.ly/urMqbz2Q

Євген Станкович. Фрагмент 1 частини I дії балету «Ольга». https://cutt.ly/ZrMqmqWl

Євген Станкович. Симфонія № 1 (Simfonia larga) для струнних. https://cutt.ly/IrMqm8pa

Опиши враження, які викликали у тебе ці твори. Який із творів хотілося б переглянути ще раз? Чому? Що б ти порадив / порадила друзям з цього переліку?

У яких жанрах написані дані твори? Які образи переважають у цих творах? На прикладі двох творів охарактеризуй музичні засоби виразовості, що розкривають задум автора.

Які спільні тенденції напрямку неокласицизму можна прослідкувати в цих творах? Чи є цей напрямок популярним серед пересічного слухача? Чому композитори повертаються до минулого?

Неостилі з'явилися як відповідь на виклики сучасності — це спроба мистецтва звернутися до минулого, аби краще зрозуміти сьогодення і знайти нові сенси.

21 Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі. Неовізантизм. Неоготика

Тобі вже відомо, що внаслідок звернення до попередніх архітектурних стилів з метою їх відродження або переосмислення на новому етапі виникли **неостилі.** Цей процес отримав ще одну назву — **історизм.** Стилі, які передували його появі, називають великими.

Бібліотека Академії наук. Гданськ, Польща

Прибутковий будинок. Ярославів Вал, Київ

Роздивися зображення споруд. Які з великих стилів вони тобі нагадують? Які ознаки вказують на те, що ці споруди зведено відносно недавно?

Для архітектури характерними були: необароко, неоготика, неовізантійський стиль, неоренесанс, неороманський стиль, неомавританський стиль, неокласицизм, неогрек та інші.

Необароко

Повторює пишність та динаміку бароко, з характерними вигнутими лініями, багатою скульптурою та декоративними елементами.

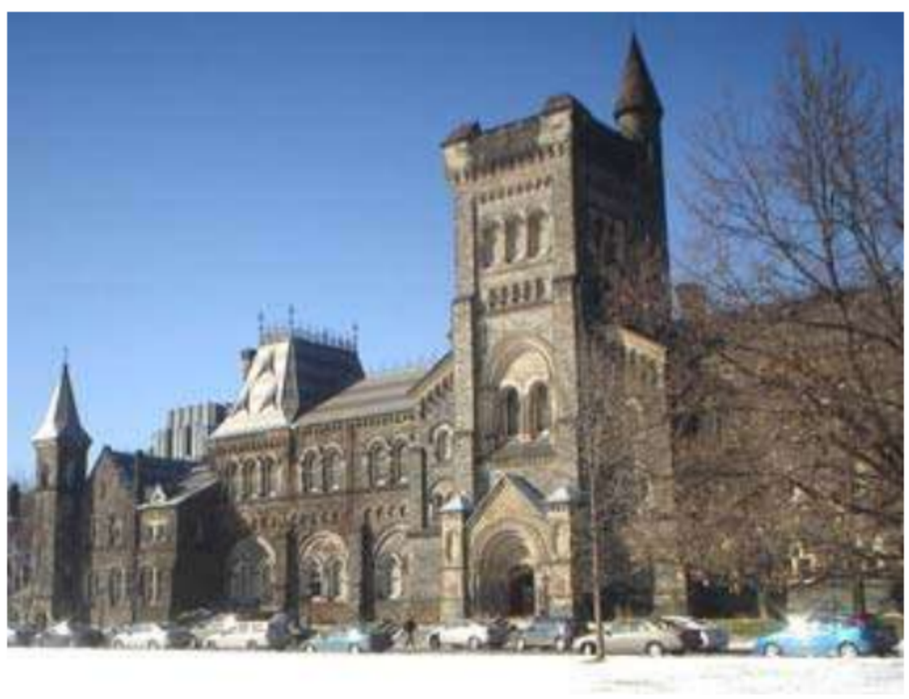

Неороманський стиль

Наслідує романський стиль, для якого характерні масивні форми, круглі арки, товсті стіни та прості геометричні форми.

Неогрек
Наслідує архітектуру Давньої Греції з її колонами, трикутними фронтонами, простими формами та чіткими лініями.

Неорококо
Характеризується вишуканим декором, асиметричними формами та витонченістю в наслідуванні стилю рококо.

Глибшого занурення вартий **неовізантійський стиль,** який орієнтується на візантійську архітектуру з її куполами, мозаїками, складними формами та декоративністю. Цей напрям в архітектурі історизму з'явився в середині XIX–XX ст., переважно в сакральному будівництві.

Пригадай, яку архітектуру називають сакральною. Зазирни за потреби в словник мистецьких термінів. Чому, на твою думку, саме сакральна архітектура знайшла своє відображення в неовізантійському стилі?

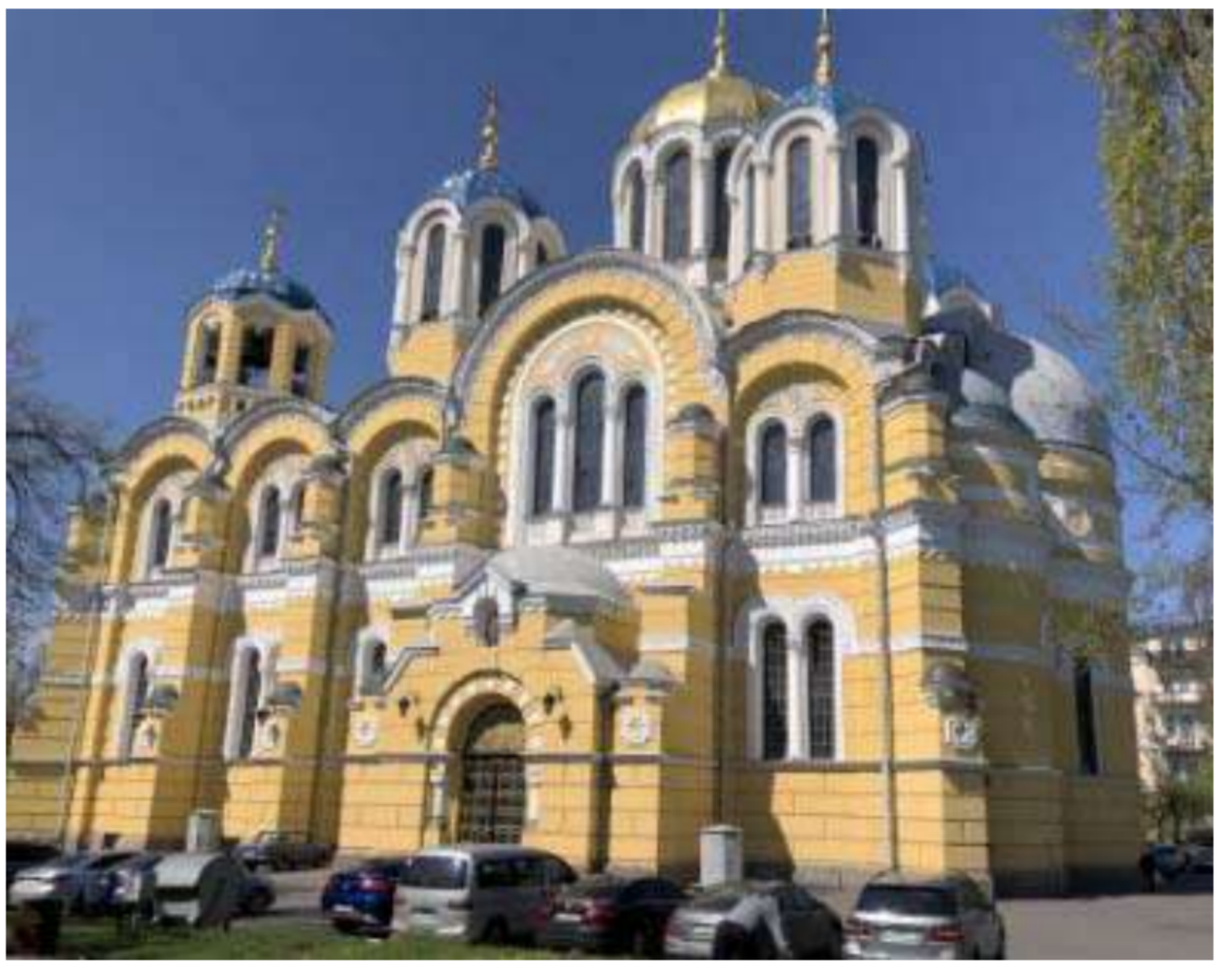

Борисоглібський собор, м. Бориспіль

Володимирський собор, м. Київ

Насолодися красою храму в неовізантійському стилі в Болгарії за покликанням https://cutt.ly/Hr5MZwDs або QR-кодом.

Неовізантизм залишається популярним стилем, зокрема у зведенні православних соборів не лише в Україні, але і в інших країнах.

Володимирський собор. Херсонес

Собор Воскресіння Христового. Тирана. Албанія

Не меншої уваги заслуговує **неоготичний стиль,** який має значне поширення у світі та в Україні. Він відтворює готичний стиль з його стрілчастими арками, вежами та деталізованим декором.

Роздивися ближче неоготичні храми в Чернігові, Черкасах та на Тернопільщині за покликанням https://cutt.ly/dr5MVfLP, https://cutt.ly/qr5MBE4Y, https://cutt.ly/Dr5MMaQS або QR-кодом.

Відродження готики почалось у Великій Британії, де цей стиль асоціювався з добрими традиціями і порядком. Британська неоготика отримала назву *Gothic Revival* і містила елементи класицизму з його ясністю композиції. Вестмінстерський палац, в якому відбуваються засідання Британського парламенту, теж збудований у стилі неоготики.

Вестмінстерський палац. Лондон

Перлинами неоготики в Україні є зведений Феліксом Ґонсьоровським на початку 1850-х років у Одесі будинок Бжозовського (також відомий як Шахський палац) і Воронцовський палац в Алупці.

Роздивися зразки неоготики в Україні і назви спільні для них елементи. Опиши враження та емоції, які викликають у тебе ці споруди.

Шахський палац. Будинок Бжозовського. Одеса

Воронцовський палац. Алупка

Будинок Ікскюль-Гільденбанда. Київ. Неоготика

Миколаївський костел. Київ

Насолодися величчю Миколаївського костелу в Києві за покликанням https://cutt.ly/2r5M1D7h або QR-кодом.

Обери одну зі споруд у своєму населеному пункті та зобрази її з додаванням елементів неоготики або неовізантизму.
Варіант завдання: виконай графічне зображення однієї з неоготичних споруд.

Повернення до ідеалів минулого в архітектурі було викликане захопленням та повагою до архітектурних надбань кожного з великих стилів в мистецтві.

22 Повернення до ідеалів минулих століть в архітектурі. Неокласицизм. Неоренесанс. Неомавританський стиль

Сьогодні розглянемо інші неостилі. Незмінну популярність серед архітекторів для зведення адміністративних споруд у всьому світі посідає **неокласицизм.** Розуміємо з назви, що за зразок бралося мистецтво античності або класицизму. Неокласицизм в архітектурі та мистецтві — це відродження та використання мотивів і принципів античної грецької та римської культури. Він характеризується прагненням до гармонії, пропорцій, симетрії та використання класичних ордерів (тобто колон), а також зверненням до міфологічних та історичних сюжетів. Він виник як реакція на надмірності бароко та рококо, прагнучи до раціональності та стриманості.

Пригадай основні стильові ознаки античного мистецтва та класицизму.

Королівська шотландська академія. Единбург, Шотландія

Музей Банку Англії

Поміркуйте в групах, які риси архітектури класицизму вплинули на активне поширення неокласицизму у світі. Чому в цьому стилі найчастіше зводять державні установи, банки та театри? Які емоції викликають такі будівлі?

Архітектори неокласицизму прагнули до монументальності. Стилю властиві стриманість і строгість. Прикладом неокласицизму в США вважають Лінкольн-центр у Нью-Йорку, серед авторів якого є видатні американські архітектори, які вплинули на весь подальший розвиток архітектури у Сполучених Штатах, Філіп Джонсон та Уоллес Харрісон.

Лінкольн-центр. Нью-Йорк, США

Особняк барона Штейнгеля. Київ

Філія Національного банку України. Дніпро

Неокласичні споруди в Україні вирізняються легкістю, витонченістю і прямолінійністю. В період радянської влади державні установи були масивними та монументальними. Прикладом неокласичної будівлі цього періоду є будівля Верховної Ради України. Вона збудована під керівництвом видатного українського архітектора Володимира Гнатовича Заболотного. Будівля триповерхова, фасад прикрашений шістьма колонами з коринфськими капітелями.

Володимир Заболотний (1898–1962)

Фасад будинку Верховної Ради України. Київ

Еклектика була поширеним явищем у період історизму. Чимало будівель поєднували в собі ознаки різних неостилів. Прикладом поєднання неокласицизму та необароко є Брістольський музей і художня галерея. Музей демонструє як поєднання певних стилів, зроблене зі смаком і тонким чуттям, може створити унікальні твори архітектури та інтер'єрного дизайну. Будівля визнана Англійською спадщиною пам'яткою архітектури.

Брістольська художня галерея та музей. Англія

Натхненний архітектурою епохи Відродження, з використанням симетрії, пропорцій, колон, пілястр та аркад, виникає також і **неоренесанс**. Цей напрям розвивався паралельно з неокласицизмом і неоготикою. Бачимо, що в плануванні будівель перевага надавалась прямокутним планам.

Будинок Галицького намісництва. Львів

Дрезденська картинна галерея

Пригадай значення слів «пілястра» та «аркада». Знайди ці елементи на зображеннях. Що є спільного в зображених спорудах? Які елементи класицизму в них ти помічаєш?

Говорячи про Київ з його різноманіттям споруд в неостилях, варто згадати ім'я видатного українського архітектора, інженера, педагога, автора низки споруд у Києві, професора Олександра Матвійовича Вербицького. У своїх проєктах він виявляв інноваційність і глибокий професіоналізм. Зведений під його керівництвом будинок Національного банку України є зразком неоренесансу.

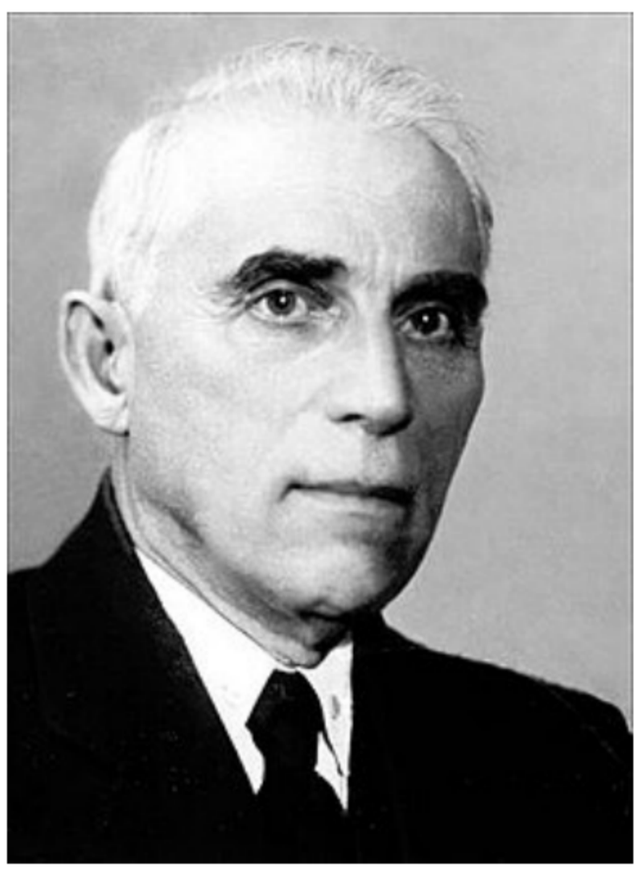

Олександр Вербицький (1875–1958)

Національний банк України. Київ

Здивуйся інноваційності ідей Олександра Вербицького за покликанням https://cutt.ly/jr51qVQE або QR-кодом.

Серед інших неостилів незвично виділяється **неомавританський стиль** (друга половина XIX – перша половина XX століття). Мова про архітектуру, пов'язану з ісламом. Інтерес до неї в Європі був викликаний пошуком чогось екзотичного, відмінного від «взірцевого» класицизму. Цей стиль натхненний мавританською архітектурою з її підковоподібними арками, складними геометричними візерунками, куполами та розвиненим декором з використанням складних геометричних і рослинних орнаментів, виконаних у техніці рельєфного різьблення, теракоти, поліхромної майоліки й мозаїки з переважанням позолоти, синьої і жовтої барв.

Тріумфальна арка. Барселона, Іспанія

Королівський павільйон у Брайтоні. Англія

Зрозуміти і відчути мавританську архітектуру на прикладі Альгамбри в Іспанії зможеш за покликанням https://cutt.ly/ir6LHdhV або QR-кодом.

Таким чином, спільним для всіх неостилів є:

❖ звернення до певного історичного стилю, його переосмислення та адаптація до сучасних умов;

❖ еклектика — поєднання елементів різних стилів;

❖ використання нових будівельних матеріалів і технологій;

❖ пошук нових виражальних засобів і форм;

❖ відображення національних і культурних особливостей різних країн.

Сфотографуй одну з адміністративних будівель твого населеного пункту і проаналізуй стиль, в якому вона збудована.
Варіант завдання: намалюй уявну споруду, яка би поєднувала в собі елементи різних стилів.

Вивчення неостилів в архітектурі дозволяє нам краще зрозуміти розвиток архітектури в цілому.

23 Духовні жанри в українській музиці: національна традиція від візантизму до XXI століття

Духовна музика — це не лише прояв релігійного життя, а й глибокий відгук національної душі. В Україні вона формувалася століттями через календарно-обрядові пісні, хорові традиції, композиторські шедеври, молитви і симфонії. Наші духовні жанри формувалися під впливом візантійської традиції, набуваючи самобутніх форм.

Пригадай жанри, які характерні духовній музиці попередніх стилів.
https://cutt.ly/nrMqWoZb

Українська духовна музика супроводжувала народ у молитвах, випробуваннях, перемогах і втраті. Вона пройшла шлях від храму до концертної сцени, зберігаючи животворний зв'язок із національною ідентичністю.

Своїй появі вона завдячує ще язичницьким ритуалам, які супроводжувалися обрядовими піснями. Не дивлячись на часове віддалення та фольклорний характер цього музичного пласту, календарно-обрядова пісня відіграла важливу роль у формуванні музичних традицій, які прийшли на терени Руси-України в кінці X століття через християн візантійського обряду.

Візантійська музична традиція принесла ірмологійний розспів — систему мелодій, призначену для церковних текстів. Спів був одноголосним, виконувався за невменною нотацією (відносна нотація, без визначення висоти звуку) та мав медитативний характер.

Проте українські співаки швидко розвинули візантійську традицію, створюючи власні варіанти: київський, галицький, болгарський розспіви, які стали культурним надбанням.

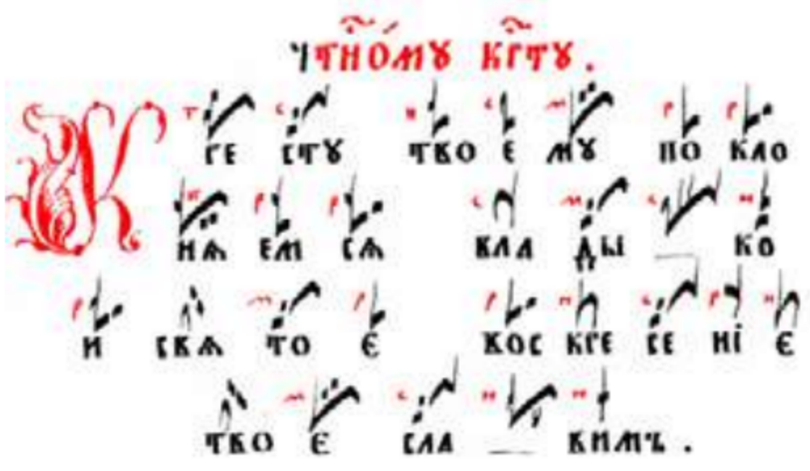

Приклад знаменної (невменної) нотації

Прослухай реконструкцію пасхальних наспівів XII ст.
Вислови свої враження.
https://cutt.ly/IrMqEP74

У XVII–XVIII століттях духовна музика в Україні переживає справжній розквіт завдяки партесному співу — багатоголосній хоровій традиції, що виникла на тлі загальноєвропейського бароко. Партесний спів був першою професійною формою багатоголосся в українській (і ширше — православній) церковній музиці.

Глибшій інтеграції української музики в європейський простір сприяв хоровий концерт епохи класицизму — духовний циклічний

твір для чотириголосого хору a cappella, який містив 4 контрастні частини, за прикладом класичної симфонії.

Обери імена тих композиторів, у доробку яких розвивався хоровий концерт.
https://cutt.ly/frMqRoff

Саме в цей час з'являються імена таких композиторів, як Микола Дилецький, Максим Березовський, Дмитро Бортнянський, Артемій Ведель — митців, які зуміли гармонійно поєднати глибоку віру і мистецтво.

У XIX ст. українська духовна музика зберігалася здебільшого в народних формах: колядки, щедрівки, псалми, поховальні піснеспіви. Оскільки офіційно українська мова й національна релігійна практика зазнавали тиску імперських режимів, духовні жанри часто виживали лише у фольклорі.

Проте і в цей період творчість Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця поповнила духовну скарбницю — їхні літургії, обробки релігійних пісень стали класикою.

Прослухай зразки духовних творів XVII–XIX століття. Які з творів варто відродити у сучасному виконанні. Чому?

Микола Дилецький. Партесний концерт № 5 «Всяк земнородний да возрадується». https://cutt.ly/vrMqTvHx

Артемій Ведель. Пасхальний тропар «Христос воскрес». https://cutt.ly/4rMqYlnz

Микола Леонтович. «Отче наш» з Літургії святого Іоанна Златоуста. https://cutt.ly/erMqUwrq

Кирило Стеценко. Частина Літургії «Благослови, душе моя, Господа». https://cutt.ly/orMqIhfK

У радянський період духовна музика була майже повністю вилучена з публічного простору. Храми зачиняли, хори розпускали, композиторів переслідували. Але духовна музика не зникла — вона жила в підпіллі, в діаспорі, в символах і стилізації.

Саме ці обмеження сформували основні духовні жанри української музики:

- ❖ літургія (повна музична структура православної обідньої служби);
- ❖ всенічна (музичне оформлення вечірнього богослужіння);
- ❖ реквієм (панахидні поминальні твори);
- ❖ молитва (окремі духовні композиції);
- ❖ хоровий концерт (не богослужбовий, але духовного характеру).

З 1980–1990-х років на теренах України починається хвиля духовного відродження — відкриття храмів, організація церковних хорів. Звичайно, композитори відгукуються на такі культурні зрушення формуванням нової традиції духовної музики. Часто вона

має орієнтир на минулі стилі, але мова її вже сучасна: неовізантизм, неоренесанс, необароко. Ця традиція ніколи не втрачає національне забарвлення.

Валентин Сильвестров (1937 р. н.)

Леся Дичко (1939 р. н.)

Ганна Гаврилець (1958–2022)

Одним із найвизначніших українських композиторів сучасності є Валентин Сильвестров, чия музика вражає тихою глибиною, внутрішньою зосередженістю та особливою медитативністю, яку сам автор називає як «музика після музики». В його духовних творах відчутний зв'язок з православною та католицькою хоровою спадщиною, але без прямого цитування. Композитор у них поєднує кілька неостилів, зливаючи у плавний, безшовний простір. У результаті, духовна музика Сильвестрова нагадує храм, збудований одночасно з каменю XI століття, барокового дерева й сучасного скла. Таке поєднання неовізантизму, необароко та неоімпресіонізму, неоромантизму прослідковується у «Псалмах Давида», «Молитві за Україну», «Реквіємі для Лариси», присвяченому пам'яті дружини композитора. Твори Сильвестрова показують, що молитва може бути не лише словесною, але й музичною — тихою, ніжною, але безмежно сильною у своєму впливі.

Інше обличчя сакральної музики можна побачити у творчості Лесі Дичко. Її духовні твори — це повернення до джерел. Вони наповнені неовізантійською мелодикою, партесною поліфонією XVII ст., відлуннями українських духовних наспівів і народних колядок. Композиторка створює масштабні хорові полотна, які можна порівняти з величними фресками чи мозаїками давнього собору. Серед знакових творів Лесі Дичко — Літургія святого Іоанна Златоуста, Київські фрески, Ірмоси Різдвяного канону, Псалми, духовні концерти. Ці композиції вирізняє особлива хорово-оркестрова палітра, в якій старовинні інтонації звучать як жива сучасна мова.

До когорти композиторок, духовна музика якої особливо близька українському слухачеві, належить Ганна Гаврилець. Її твори зберігають національну інтонаційну основу, але водночас звучать сучасно й універсально. Вона майстерно працює з динамікою: від ледве чутних, майже шепітних фраз — до потужних кульмінацій, що

нагадують спалах духовного осяяння. Гаврилець вміло поєднує неостилі, створюючи ікону, де кожен штрих має значення, а кольори — це звуки, що просвічуються один крізь інший.

Сучасна духовна музика в Україні є поєднанням старовинної традиції та нового звучання. Вона звучить не лише у храмах, а й на сценах, у фільмах, перформансах, у піснях про війну, втрати, молитвах за мир.

Молоді композитори на кшталт **Богдани Фроляк, Івана Небесного, Галини Урасевої** відкривають нові образи молитви через музику, в тому числі — електронну, мультимедійну.

Дізнайся більше про українських авторів духовної музики за покликанням https://cutt.ly/TrMqOhWN або QR-кодом.

Познайомся зі зразками української духовної музики XX ст.

Валентин Сильвестров. Фрагмент «Псалми Давида». https://cutt.ly/frMqAmCI

Валентин Сильвестров. Фрагмент «Прощай, світе, прощай, земле…» на слова Тараса Шевченка з «Реквієму для Лариси». https://cutt.ly/hrMqDz57

Леся Дичко. Херувимська пісня з «Урочистої літургії». https://cutt.ly/YrMqGG4z

Леся Дичко. Хор «Свічі воскові» з опери «Різдвяне дійство». https://cutt.ly/ArMqHRzp

Ганна Гаврилець. Псалом «Боже, навіщо мене ти покинув». https://cutt.ly/VrMqJmoj

Ганна Гаврилець. Обробка української народної пісні «Засвічу свічу». https://cutt.ly/ArMqKMuI

Які почуття викликали у тебе сучасні духовні твори? Як змінився твій настрій після слухання цих творів? Який з творів справив на тебе найбільше враження? Чому?

Хто виконує дані твори? Які засоби виразності використовують композитори у своїх творах? Розкрий музичний образ твору, який тобі найбільше сподобався.

Ознаки яких неостилів можна прослідкувати в цих творах? Чим ця музика відрізняється від духовної музики минулих століть, яку ви вже слухали? Чи змогли б ви уявити цей твір у виконанні під час богослужіння? Чому так або чому ні?

Обери для себе:

Досліди духовну музику українських композиторів XXI століття.

Створи власний короткий опис фентезійного чи історико-пригодницького серіалу / фільму, де духовна музика стає ключовим елементом художнього образу.

Українська духовна музика — це музика серця й душі, яка об'єднує віру, мистецтво та національну самосвідомість.

«Кіно — це наше око, звернене у майбутнє».

Олександр Довженко

«Кіно — це правда двадцять чотири рази на секунду».

Жан-Люк Годар

24 Кінематограф — відкриття, що змінило світ. Види і жанри кіномистецтва

Пригадай, що ти знаєш про кіномистецтво. Які назви цього мистецтва тобі зустрічалися?

Одним із найпопулярніших і водночас наймолодшим видом мистецтва є **кіномистецтво.** Воно з'явилося в кінці XIX століття завдяки демонстрації першої кінострічки братів Люм'єр «Вихід робітників з фабрики Люм'єр». **Кінематограф** (від грец. kinema — «рух» і qrapho — «зображення») — це галузь культури та економіки, що об'єднує всі види професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів, а також навчально-наукову роботу. Пізніше фільми і в цілому всю сферу діяльності стали узагальнювати поняттям **«кіно».**

Кіно нерідко називають «пластичним мистецтвом у русі», адже воно працює з візуальною формою, як живопис чи скульптура, але додає головний вимір — час.

Перші експерименти з рухомими зображеннями з'явилися ще в XIX столітті.

Почалося все зі створення кінетоскопів, біоскопів, вітаскопів та інших примітивних видів кінопроєкторів. Перша спроба зняти фільм була зроблена Луї Ле Пренсом у 1887 році за допомогою хронофотографії, методу запису руху об'єктів через серію зображень протягом певного часу за допомогою 16 фотокамер. Його фільм «Сцена в саду Раундгей» (1888) тривалістю 2,11 секунди зберігся донині. В 1893 році одеський механік Тимченко Йосип Андрійович розробляє «стробоскоп», який поєднує принцип зйомки і показу, що стало основою майбутніх кінокамер і проєкторів. З 1894 року світ відкриває німе кіно завдяки винаходу кінетоскопа Т. Едісоном та У. Поллом.

Створення братами Огюстом і Луї Люм'єрами синематографа (з'єднання плівки з проєкційним ліхтарем) у 1895 році дало

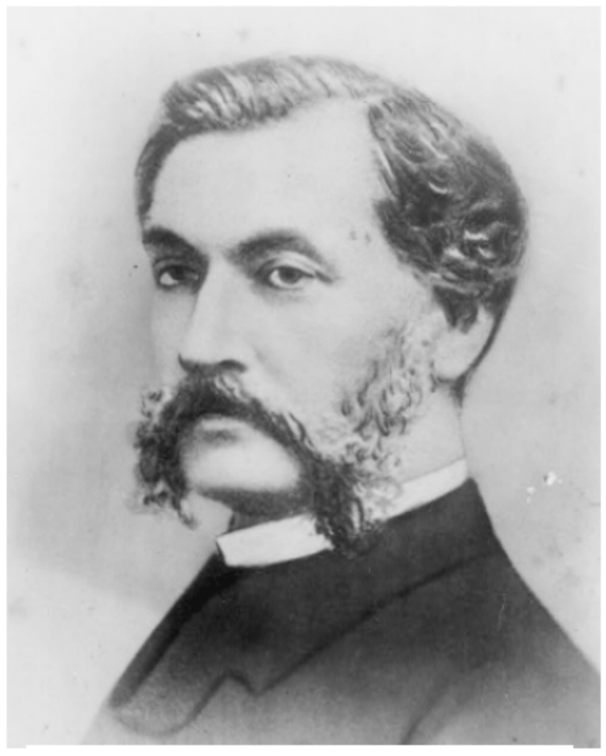

Луї Ле Пренс (1841–1890)

Кінетоскоп Едісона з вічком згори

можливість уперше зафільмувати та продемонструвати перші документальні фільми «Прибуття потяга», «Поливальник» та інші.

Йосип Тимченко (1852–1924)

Огюст і Луї Люм'єр (1862–1954), (1864–1948)

Жорж Мельєс (1861–1938)

Починаючи з 1902 року, завдяки режисеру Жоржу Мельєсу в кіно приходять технічні трюки (макети, подвійна експозиція, комбіновані, сповільнені і прискорені зйомки та інше). Зароджується жанрове різноманіття. Так, у 1902 році відбуваються зйомки першої науково-популярної фантастики «Подорож на Місяць», «Подорож через неможливе», кінофеєрій «Червоний Капелюшок», «Попелюшка».

Кадр із «Подорожі на Місяць» Жоржа Мельєса. Космічні хроніки 1902 року

Дізнайся більше про перших творців кінематографа за покликанням https://cutt.ly/krMwqkm7 або QR-кодом.

Кіно — синтетичне за своєю природою, воно поєднує елементи літератури, театру, живопису, музики, хореографії. Саме тому кінематограф оперує багатьма виражальними засобами, запозиченими в інших видах мистецтва. Це призводить до надзвичайної гнучкості у видовій та жанровій палітрі, адже може відображати реальність документально або створювати цілком вигадані світи.

За видами кіномистецтво часто поділяють на:

- **ігрове кіно** — з акторами, сценарієм і постановкою;
- **документальне кіно** — зйомки реальних подій та людей;
- **анімаційне кіно** — створене за допомогою малюнків, ляльок чи комп'ютерної графіки;

❖ **науково-популярне** — пояснює наукові знання доступною мовою, часто з графікою, інтерв'ю та прикладами.

Ігрове або **художнє кіно** є найбільш популярним видом кіно. Воно передає дійсність в образах, які створені спільними зусиллями сценариста, режисера, оператора, акторів та митців багатьох інших кінопрофесій. У цих кінофільмах показані події, розіграні акторами. До цього виду належать жанри: детектив, трилер, фантастика, фільми жахів, екранізація, вестерн, музичний фільм, бойовик, комедія, історичний фільм, мелодрама та інші.

Кадр з кінофільму «Ціна правди», 2019

Дізнайся більше про особливості жанрів ігрового кіно за покликанням https://cutt.ly/QrMwweqm або QR-кодом.

Пригадай, з якими жанрами документального кіно ти знайомий / знайома з попередніх уроків.

Документальне кіно, яке засноване на зйомках реальної дійсності або справжніх життєвих фактів та явищ, у свою чергу можна поділити на різні підвиди: хронікальне, кінолітопис, портрет, соціологічне дослідження (що фіксує не тільки факти сьогодення, а й головні події історії та культури), кінофіксацію для спеціальних цілей (наукові спостереження, факти, оперативна зйомка та інше).

Науково-популярне кіно ставить за мету в доступній, популярній формі розповісти про досягнення наукового прогресу. Завданням цих фільмів може бути розповідь про навчання, дослідження, пропаганда науки чи товару чи інше, розповідь про події або особистості.

Воно поділяється на навчальне та пізнавальне, має певні жанрові особливості.

Дізнайся більше про особливості жанрів науково-популярного кіно за покликанням https://cutt.ly/KrMwwAiU або QR-кодом.

Анімаційне (мультиплікаційне) кіно. Слово «мультиплікація» означає «множення», а «анімація» — «одухотворення». Анімація — метод створення серії знімків, малюнків, кольорових плям, ляльок або силуетів в окремих фазах руху, за допомогою якого, під час показу їх на екрані з більшою швидкістю, глядачам здається, що персонаж починає рухатися.

Анімація виникла раніше за кінематограф. Французький винахідник та художник Еміль Рейно 28 жовтня 1892 року в Парижі вперше продемонстрував свою виставу «світлових пантомім».

В анімаційних фільмів жанрів так багато, як і в ігрового кіно, — просто виражені через намальований чи комп'ютерний світ.

Кадр із мультфільму «Як козаки інопланетян зустрічали», Володимира Дахна

Дізнайся більше про особливості жанрів анімаційного кіно за покликанням https://cutt.ly/Or6ylls8 або QR-кодом.

У сучасному кіно жанри часто поєднуються, утворюючи гібридні форми, як-от драматична комедія чи науково-фантастичний трилер.

Ще однією класифікацією в кіноматографі є часові рамки. Якщо фільм продовжується 60 і більше хвилин, то його вважають повнометражним. Короткометражні сучасні фільми можуть тривати до 40 хвилин.

Сьогодні в кіно популярність набирають серіали — аудіовізуальні твори (зазвичай телевізійні або онлайн), які складаються з кількох **серій** (епізодів), об'єднаних спільними персонажами, сюжетом або темою.

Переглянь фрагменти кіно різних видів та жанрів.
Брати Люм'єри. «Политий поливальник».
https://cutt.ly/6rMweDRX
«Вихід з фабрики Люм'єр».
https://cutt.ly/rrMwtvsZ
Трейлер фільму «ДНК. Портрет Нації».
https://cutt.ly/vrMwyEKm
Володимир Дахно. «Як козаки інопланетян зустрічали». https://cutt.ly/grMwapBC
Трейлер «Кіборги», 2017 р.
https://cutt.ly/ErMwa08N

Вислови власні враження від переглянутого.
До яких видів кіномистецтва належать дані фрагменти? За якими ознаками це можливо визначити? В яких жанрах створено фільми? Які вони є за тривалістю?
Уяви, що ти знімаєш власний фільм. Якою буде тема твору, вид та жанр? Поясни свій вибір.

«Пластичне мистецтво в русі» — це не просто технічне досягнення людства, а потужний культурний інструмент, що формує світогляд, зберігає історію та пробуджує емоції.

25 Кінематограф — відкриття, що змінило світ. Складові кінематографа

Нагадаємо, що початок XX століття став часом появи та розквіту кіно. Разом з появою технологічних новинок посилювалася здатність кінематографа впливати на емоції глядачів. Поступово вдосконалювались і **складові кінематографа**, такі як сюжет, операторська робота, звук, мізансцена та монтаж.

Сюжет можна вважати відправною точкою фільму, адже саме навколо нього і будуть «вибудовуватися» всі інші елементи. У фільмі сюжет — це послідовність подій, які рухають оповідь вперед. Він окреслює причинно-наслідкові зв'язки між діями та тим, як вони сприяють загальному конфлікту та його вирішенню. Сильний сюжет забезпечує основу для розвитку персонажів, утримуючи увагу аудиторії зацікавленою історією.

Чи важливий для тебе сюжет у фільмі? Чи може, на твою думку, бути гарний фільм зі слабким сюжетом? Пригадай три ключові етапи розвитку сюжету в літературі. Чи може в кіно бути інша послідовність цих етапів?

Ми бачимо події у фільмі так, як вони зняті **кінооператором.** Обрані ним ракурси і плани допомагають нам побачити в потрібний момент саме те, що необхідно для максимального розуміння і сприйняття задуму. Він / вона не лише знімає фільм, а й визначає образотворче рішення, композицію кадрів, освітлення та технічну якість зображення. Його / її робота поєднує мистецтво, технології та комунікацію, впливаючи на емоційне сприйняття фільму глядачами.

Важливо також співпрацювати з режисером, втілюючи його бачення у візуальному стилі фільму, а також брати участь у розробці концепції зйомок та в монтажі фільму, допомагаючи створити цілісність та виразність стрічки.

Пригадай значення понять «ракурс» і «план зйомок». Переглянь трейлер фільму й опиши власні емоції від різних ракурсів, застосованих у ньому. https://cutt.ly/Sr51sclW

Ракурс кінозйомки означає зображення об'єкту з різних точок зору. Більшість сцен знімають з кількох ракурсів одночасно, щоб показати дію всебічно. Кінооператор спрямовує нашу увагу за допомогою різних планів. Залежно від задуму, обирається крупний, середній або дальній план. Дальній план — це найпростіший варіант для успішного представлення місця подій. Його знімають на відстані від людей. Саме ця відстань забезпечує чітке зображення навколо персонажа, тому цей тип ефективний, щоб відобразити місце розташування. Дальній план необхідний, якщо за задумом потрібно показати панораму міста або велику частину місцевості. Середній план застосовують для акценту на конкретних персонажах або діях. Крупний план допомагає нам детально побачити окремі елементи: руки, предмети або, найважливіше, обличчя героя / героїні та їх емоції.

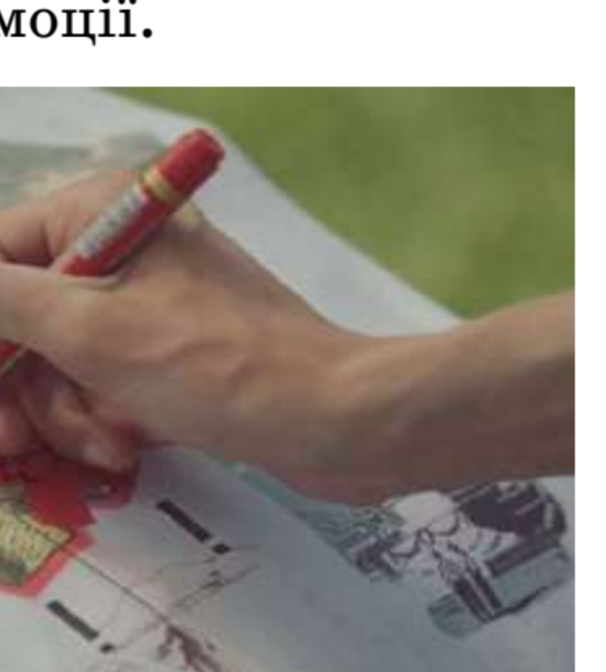

Кадри з фільму «Мої думки тихі»

Роздивися кадри з фільму «Мої думки тихі». Визнач, який план застосований у кадрі. Яку мету, на твою думку, ставив перед собою оператор, обираючи такий тип плану?

Мізансцена в кіно — це розташування та рух акторів, об'єктів, а також рух камери в кадрі, які використовуються для створення певної атмосфери, передачі емоцій, ідей або розкриття характеру персонажів. Це важливий елемент кінематографічної мови, який допомагає режисерові розповідати історію. Іншими словами, мізансцена означає форму розміщення і руху обраних об'єктів по відношенню до площини кадру. Її можна назвати оригінальною мовою режисера, яку він або вона використовує для вираження власного світосприйняття, свого ставлення до проблеми, героїв та ситуації, яку висвітлює.

Кадр з фільму «1+1»

Кадр з фільму «До опівночі»

Уяви собі процес зйомок однієї із запропонованих мізансцен. Як повинна рухатися камера? Як будуть змінюватися положення героїв чи героїнь?

Режисура — це творча діяльність, яка полягає в керівництві та координації процесу створення видовищних творів, таких як театральні вистави, фільми, телевізійні програми, циркові виступи та естрадні концерти. Режисер відповідає за втілення художнього задуму, поєднуючи роботу різних творчих і технічних фахівців для досягнення єдиного, цілісного видовища. Режисер повинен мати глибоке розуміння мистецтва, вміти працювати з акторами, відчувати глядацьку аудиторію та мати організаційні здібності. Крім всесвітньовідомих режисерів-чоловіків, уваги та визнання заслуговує творчість видатних жінок-режисерок, зокрема Кіру Муратову, Ларису Шепітько, Софію Копполу, Аньєс Варду, Кетрін Бігелоу, Грету Гервіг, Джулію Дюкурно.

Кетрін Бігелоу

Френсіс Форд Коппола, Мартін Скорсезе, Стівен Спілберг та Джордж Лукас

Познайомся з висловлюваннями видатних режисерів, обери одне найцікавіше, на твою думку, і дай свій коментар-пояснення до нього за покликанням https://cutt.ly/Zr51gR3O або QR-кодом.

Фінальним акордом зйомок є **монтаж** — технологічний і творчий процес об'єднання всього відзнятого матеріалу в один цілий твір. У цьому процесі важливо зберегти сюжетну лінію, не втрачаючи динаміку і зберігаючи увагу аудиторії.

Монтаж є надзвичайно важливим, адже може «врятувати» проблемний матеріал і, навпаки, «зруйнувати» вдалий.

Складно переоцінити на сучасному етапі роль **спецефектів**, які є можливістю ще більше підкреслити художню мову фільму. Вони можуть бути оптичні, звукові і механічні. Оптичні ефекти потрібні, щоб вразити глядача тим, що він не може побачити у звичайному житті. Наприклад, сповільнення часу в кадрі, яке допомагає нам краще роздивитися деталі і збільшити відчуття напруги. Зрозуміло, що поява таких спецефектів стала можливою завдяки появі комп'ютерної графіки. Звуковий ряд у фільмі має надзвичайно важливе значення для створення відповідної емоційної атмосфери і часто саме він викликає стійкі асоціації з фільмом.

Чи зможеш ти впізнати відомі фільми за саундтреками? Перевір себе, а також дізнайся про види кіномонтажу за покликанням https://cutt.ly/mr51h71N, https://cutt.ly/Zr51kDPK або QR-кодом.

У групах оберіть фільм та підготуйте коротку розповідь про складові кінематографа, використані в ньому.

Створи ескіз власної кінонагороди. Опиши власні критерії для її вручення.
Варіант завдання: склади власну сюжетну лінію для фільму.

Магія та секрет популярності кінематографа полягає у взаємодії всіх його складових, творчій співпраці представників і представниць кінопрофесій.

26 Виразність кіно: від німого до звукового

Пригадай, з якого виду фільмів почався розвиток кіноматографа.

Кінець XIX століття подарував людству диво рухомих зображень, але воно мало свою специфіку — відсутність звуку. Перші десятиліття розвитку кінематографа технічні можливості не дозволяли записувати та синхронізувати звук із зображенням. Але це сприяло появі особливого виду кіномистецтва — **німого кіно**, в рамках якого сформувалися певні художні засоби виразності, які передавали емоційну сили екрана. Режисери та актори створювали світ, у якому кожен рух, жест, міміка ставали мовою почуттів. У німому кіно виразність досягалася завдяки:

- ❖ перебільшеній акторській грі, щоб глядач міг «прочитати» емоції без слів;
- ❖ чіткому візуальному ритму, монтажу, що задавав темп;
- ❖ інтертитрам — коротким текстовим вставкам для пояснення подій;
- ❖ світлотіням, крупним планам, що передавали психологічний стан героїв.

Спершу кіно було нерухомим спостерігачем: одна камера, один кадр, один момент. Але вже на початку XX століття з'являються перші творці кіномови.

Віра Холодна. Українська кіноакторка німого кіно в образі жінки, яка закохана. Київ, 1918

Кого вважають першим творцем спецефектів?

Монтаж і текстові вставки допомогли розповідати складніші історії, а піаністи та піаністки, яких називали «таперами», в кінотеатрах додавали музику, щоб екран «звучав» без звуку. Багато мелодій з репертуару таперів того часу дійшли й до нас.

Переглянь фрагмент фільму Бакстера Кітона «Один тиждень» в озвученні тапера, зверни увагу на те, як музика відповідає розвитку подій. Як можна оцінити таке озвучення? https://cutt.ly/HrML9c3H

1920-ті стали золотим десятиліттям німого кіно. Камера вже рухалася, світло стало інструментом драматургії, а актори навчилися говорити тілом і мімікою так, що слова ставали зайвими. Чарлі Чаплін, Мейбл Норманд, Лоїс Вебер, Бастер Кітон, Грейс Кунард,

Олександр Довженко — усі вони створювали історії, які можна було зрозуміти в будь-якій точці світу, незалежно від мови.

Світовою величиною німого кіно визнано легендарного англійського та американського кіноактора й кінорежисера першої половини XX століття Чарлі Чапліна. Його вважають одним із найкращих коміків в історії світового кіно, за що тричі нагороджували кінопремією «Оскар». Останній німий фільм Чапліна «Вогні великого міста», який був знятий після закінчення епохи німого кіно, посідає перше місце у списку серед 10 найкращих романтичних комедій. У 1991 році стрічка увійшла до Національного реєстру фільмів США, що свідчить про високу майстерність режисера та акторів.

Кадр із фільму «Вогні великого міста»

Дізнайся більше про Чарлі Чапліна за покликанням https://cutt.ly/FrML3DAC або QR-кодом.

Німе кіно в Україні почало свій розвиток наприкінці XIX століття, з першими показами у Львові та Харкові в 1896 році. Перші українські фільми були зняті на початку XX століття, зокрема «Запорізька Січ» — у 1911 році Данилом Сахненком. Світовими шедеврами були визнані: документальна стрічка Дзиги Вертова «Людина з кіноапаратом» (1929), художній фільм «Земля» Олександра Довженка (1930). Значний внесок у розвиток німого кіно в Україні зробили такі митці, як оператори Борис Завельов і Данило Демуцький, а також актори Амвросій Бучма, Микола Надемський, Іван Замичковський, Степан Шкурат та інші.

Семен Свашенко у фільмі «Арсенал», 1929

Пригадай роботи Дзиги Вертова. Автором яких винаходів у сфері кіно він був?

За версією YouTube-каналу Dthcsz за покликанням https://cutt.ly/mrML8WqJ або QR-кодом дізнайся більше про перший український фільм «Запорізька Січ» 1911 року.

Переглянь фрагменти кінострічок німого кіно.
Чарлі Чаплін. Фрагменти з кінофільмів «Дитина», «Вогні великого міста».
https://cutt.ly/wrML4fpN, https://cutt.ly/RrML7eqn
Бастер Кітон. Фрагмент з кінофільм «Генерал».
https://cutt.ly/JrML5rde

Вислови власні враження від переглянутого.
Якими засобами виразності вирізняються ці фільми? Яким чином авторам вдається розкрити зміст сюжету? Чи зрозумілим є емоційний стан героїв? Уяви себе автором / авторкою німого кіно. Яку б тему краще можна розкрити в такому фільмі? Який акторський склад / які виконавці ролей запросиш на кастинг і чому? Світ почув голоси акторів та акторок у фільмі.

Кіно починалось як мистецтво зображення — німий екран був мовчазним, але промовистим. Проте з моменту, коли в 1927 році світ почув голоси акторів у фільмі «Співак джазу», народилася нова епоха. Звук став не просто технічним доповненням, а рівноправним партнером зображення, здатним розширити емоційні та смислові горизонти кіно.

Кадр з фільму «Співак джазу», 1927

Озвучення фільмів може проходити одночасно (синхронно) зі зніманням зображень або окремо від нього, вдаючись до попереднього або наступного озвучення. Запис звукоряду — це не просто «читання тексту поверх картинки», а складний творчо-технічний процес, у якому задіяно цілу команду фахівців.

Види озвучення:

❖ **дубляж** — це переклад і повна заміна оригінальної аудіодоріжки, щоб глядач не чув іноземної мови, тому потрібна точна синхронізація губ, інтонацій і темпу;

❖ **закадрове озвучення** — збереження оригінальної мови на задньому плані, поверх якої читає переклад один або кілька дикторів;

❖ **субтитрування** — переклад подають текстом на екрані, а звук залишається оригінальним;

❖ **саунд-дизайн і фолеїнг** (шумове озвучення) — додавання або відтворення звуків довкілля, руху предметів, атмосферних шумів.

Ще один вид озвучування — **постсинхронізація**, коли актори (або інші запрошені голоси) переозвучують власні репліки після зйомок через втрату якості звуку.

Дізнайся більше про те, як фолі-артисти створюють шуми до фільмів. Для тебе про таємниці дубляжу розкаже ютубер AdrianZP за покликанням https://cutt.ly/UrMZqjUk, https://cutt.ly/arMZwjSZ або QR-кодом.

З появою звуку в кіно виокремлюється ще одна особлива мова. Вона не лише супроводжує події, а й здатна розповісти свою історію, підказати емоцію, натякнути на прихований зміст сцени. Іноді мелодія стає впізнаваним символом, як тривожні ноти Imperial March у «Зоряних війнах» чи ніжний мотив з «Амелі».

Кадр з кінофільму «Титанік»

Пригадай, до яких фільмів ти знаєш саундтреки.

Саундтреки можуть бути оригінальними, тобто написаними для фільму, або це збірка пісень, іноді без оригінальної партитури. Також буває комплексний саундтрек, який включає і пісні, і партитуру, навіть репліки персонажів.

Звук у кіно може працювати й навпаки — через його відсутність. Раптова тиша в напружений момент здатна створити більше драматизму, ніж гучний вибух.

Переглянь фрагменти зразків використання кіномузики.

Фрагмент кінофільму «Співак джазу». https://cutt.ly/ArMZedeR

Музика Джеймса Горнера, слова Вілла Дженінгса, «Моє серце продовжує жити», саундтрек з кінофільму «Титанік» у виконанні Селін Діон. https://cutt.ly/HrMZrqi3

Алла Загайкевич. Саундтрек до к\ф «Мамай». https://cutt.ly/GrMZr2G9

Вислови власні враження від переглянутого.
Які види кіномузики представлено в цих фрагментах? Яке значення саундтреків у цих стрічках? Які настрої, почуття несе даний звукоряд?
Уяви себе автором / авторкою саундтреку. До якого фільму ти бажаєш створити музику? Охарактеризуй її.

Обери для себе:
Досліди видатних українських акторів та акторок німого кіно на вибір.
Створи плейлист відомих саундтреків українського та світового кіно, які б мали терапевтичну дію або спонукали до активності.

Німе і звукове кіно мають власну виразність: перше — у чистоті візуальної мови, друге — в гармонії з музикою та звуком.

27 Внесок українців у розвиток світового кіно

Українське кіномистецтво заслуговує особливої уваги, і розпочати розповідь про нього та його роль у світовому кіно варто з людини, яка заклала його основи і виплекала плеяду видатних митців. Цією людиною є письменник, кінорежисер, кінодраматург, художник, класик світового кінематографа **Олександр Довженко.** Іменем Олександра Довженка названа найбільша українська кіностудія, а його фільм «Земля» (1930) отримав визнання як шедевр світового кінематографа. Для глибокого розуміння його творчої особистості потрібно зважати на історичні умови, в яких йому довелося працювати.

Олександр Довженко (1894–1956)

Дізнайся про історію появи фільму «Земля» та зйомки фільму про Олександра Довженка за покликанням https://cutt.ly/nr51zxdF, https://cutt.ly/Ir51bmYJ або QR-кодом.

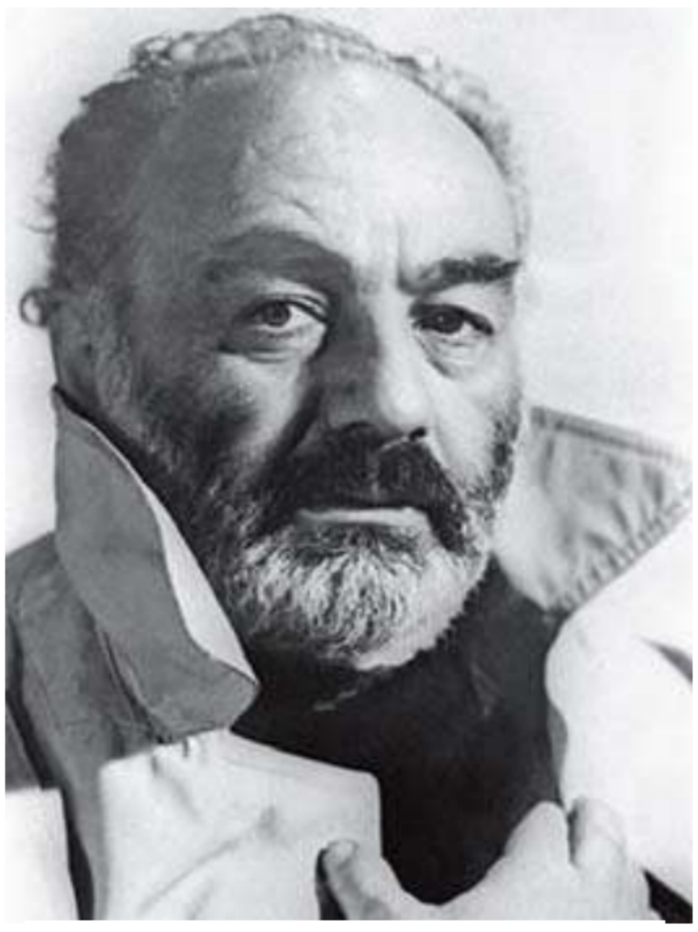

Сергій Параджанов (1924–1990)

Унікальним явищем в історії українського кіно став **Сергій Параджанов** — «вірменин, який народився в Грузії і сидів у російській в'язниці за український націоналізм». Серед багатьох інших чудових кінострічок він зняв фільм, який прославив українське кіно та отримав 39 міжнародних кінонагород, — славнозвісні «Тіні забутих предків» за мотивами твору Михайла Коцюбинського. Він відомий як авангардний режисер, чиї роботи відзначаються оригінальністю, символізмом та яскравим візуальним стилем. Його костюми, унікальне поєднання різних культурних елементів та художнє оформлення фільмів стали джерелом натхнення для багатьох модельєрів, зокрема Іва Сен-Лорана.

Здивуйся широті таланту Сергія Параджанова за покликанням https://cutt.ly/Yr51nbta або QR-кодом.

З появою фільмів «Земля» та «Тіні забутих предків» виникає **українське поетичне кіно,** назване так через психологізм і використання народних мотивів, що надає йому поетичного звучання. Українське поетичне кіно — це художні фільми 1960–1970-х років, які характеризуються метафоризмом і символізмом. У них візуальна естетика відіграє ключову роль, вони часто звертаються до глибинних філософських та екзистенційних питань. Цінність поетичного кіно полягає в підтримці національних ідей, зрощенні власної творчої інтелігенції в галузі кіно та в публічній боротьбі з політикою асиміляції в Радянському Союзі

Дізнайся про значення слів «метафоризм» та «екзистенція» в словнику мистецьких термінів.

До цього жанру відносять такі стрічки: «Криниця для спраглих», «Вечір на Івана Купала», «Білий птах з чорною ознакою» режисера Юрія Іллєнка, «Камінний хрест», «Захар Беркут» режисера Леоніда Осики, «Анничка», «Пропала грамота» режисера Бориса Івченка, «Вавилон XX» актора та режисера Івана Миколайчука, «Совість» Володимира Денисенка, «Комісари» Миколи Мащенка.

Іван Миколайчук (1941–1987)

Леонід Осика (1940–2001)

Юрій Іллєнко (1936–2010)

Насолодися естетикою та глибиною стрічок поетичного кіно, уривки з яких знайдеш за покликанням https://cutt.ly/dr51mRVc або QR-кодом. Опиши свої враження та емоції від перегляду.

Важливо зауважити, що однією з причин міжнародного визнання цих фільмів були успішні експерименти з формою та стилем, які запроваджували режисери. Кожен кадр у фільмах має своє значення, а обрані кольори та візуальні засоби працюють на доповнення загальної атмосфери. Їхні роботи стали прикладом для наслідування.

Жінки зробили значний внесок у розвиток українського кіно. Акторки Віра Холодна, Наталія Ужвій, Майя Симашкевич, Лідія Островська-Кордюм, режисерки Лариса Шепітько та Кіра Муратова, попри всі труднощі, формували обличчя українського кінематографа, змінювали підходи до режисури, монтажу, акторської гри та критики.

Наталія Ужвій (1898–1986)

Лідія Островська-Кордюм (1909–1986)

Кіра Муратова (1934–2018)

Важко уявити, яких висот міг би досягнути український кінематограф, якби не постійні утиски. Більшість з фільмів, що згадуємо сьогодні на уроці, були заборонені та зазнали цензури. Єдино визнаний радянською владою стиль соціалістичного реалізму вимагав знімати фільми, які прославляли партію. Творчі люди отримували вказівки, кого можна героїзувати, а кого засуджувати. Усі прояви національної самосвідомості суворо обмежувались і називалися «українським буржуазним націоналізмом».

Трагічно та історично правдиво процеси переслідувань та репресій української творчої інтелігенції показані у фільмі «Будинок «Слово». Нескінчений роман». Тому ще більш значущими ми сприймаємо героїчні зусилля, які докладалися представниками та представницями кінематографа для збереження української культури.

Глибокі та цікаві роздуми про роль українського кіно, а також трейлер фільму «Будинок «Слово». Нескінчений роман» подивися за покликанням https://cutt.ly/tr51QPyv, https://cutt.ly/pr51WS53 або QR-кодом.

Попри виклики пандемії та війни, українське кіно активно розвивається. Сучасні кіномитці та кіномисткині, серед яких Мирослав Слабошпицький, Олег Сенцов, Ахтем Сеітаблаєв, Наталія Ворожбит, Антоніо Лукіч та інші, усвідомлюють важливість формування громадянського суспільства засобами кінематографа. Вони демонструють зрілу громадянську позицію, піднімаючи у своїх фільмах важливі моральні та суспільно значимі питання та даючи власний приклад мужності та стійкості. Вони продовжують розвивати українське кіно та представляти його на міжнародній арені.

Наталія Ворожбит (1975 р. н.)

Олег Сенцов (1976 р. н.)

Ахтем Сеітаблаєв (1972 р. н.)

Дізнайся цікаві факти та познайомся ближче з Мирославом Слабошпицьким, Олегом Сенцовим та Ахтемом Сеітаблаєвим за покликанням https://cutt.ly/Mr51Rtmh, https://cutt.ly/Wr51Tdx8, https://cutt.ly/cr51YOU3 або QR-кодом.

Українське кіно є інструментом формування громадянського суспільства, впливаючи на свідомість, поведінку та політичні переконання людей, надихаючи їх на активну участь у житті суспільства, показуючи приклади героїзму, боротьби за справедливість та соціальні зміни.

У групах складіть 5 найкращих, на вашу думку, сучасних українських стрічок. Презентуйте, в яких номінаціях ви би вручили цим фільмам кінонагороди.

Виконай ілюстрацію до одного з фільмів українського поетичного кіно.
Варіант завдання: створи колаж за мотивами фільму «Тіні забутих предків».

Українське кіномистецтво зробило значний внесок у світову культуру, особливо в галузі поетичного кіно та експериментальних робіт.

«Світ розсипався на мільйони дрібних уламків, і кожен мусить скласти його по-своєму».

Вірджинія Вулф

«Постмодернізм не відкидає минуле, він іронізує над ним, використовуючи його».

Умберто Еко

28

Полістилістика постмодернізму

У другій половині XX століття, в межах постмодернізму починає свій розвиток електронна музика. Проте, як і будь-яке культурне явище, вона має як прихильників, так і критиків.

Аргументом за виступають нові можливості: комп'ютер створює композиції без дорогих інструментів чи великої студії, розширилася палітра звуків.

Аргументом проти є твердження, що комп'ютерна музика іноді втрачає «живе» звучання. Вона може здаватися надто механічною, позбавленою емоцій. Легкість створення такої музики інколи призводить до появи однотипних, «штампованих» треків, а музикант залежить від техніки.

Телармóніум (1897)

Терменвокс (1920)

Онд Мартено (1928)

Електронна музика XX століття виростала з багатьох технічних і мистецьких експериментів, першим кроком до її появи (кінець XIX – початок XX століття) стало виникнення телеграфу і телефону, також вперше почали експериментувати з передаванням звуку в електричному вигляді. У 1897 році Таддеус Кахіл створив телармоніум — величезний інструмент, який генерував тони за допомогою електричних генераторів. Його вважають одним з «прообразів» синтезатора.

У 1920-х з'явився знаменитий терменвокс Льва Термена — інструмент, на якому можна грати, навіть не торкаючись його. Це був перший справді впізнаваний приклад електронного інструмента. Трохи пізніше французи винайшли хвилі (онді) Мартено, ще одну електронну новинку.

Дізнайся більше про перші електронні інструменти. Прослухай реконструкцію звучання Telharmonium 1902, особливості звучання хвилі — Мартено та пісню Гарольда Арлена «Над веселкою» з к/ф «Чарівник країни Оз» у виконанні терменвокса за покликанням https://cutt.ly/RrM5Hzum, https://cutt.ly/Zr2YmwRU, https://cutt.ly/GrM5JYQz, https://cutt.ly/qrM5KchV або QR-кодом.

Перші спроби створення електронної музики пов'язані з лабораторіями в Європі та США 1950-х років.

Це були часи, коли звук можна було синтезувати за допомогою генераторів, магнітних стрічок і громіздких синтезаторів.

Як називається музика, яка створюється із записаних на плівку звуків? Хто є її засновником? Пригадай назви творів.

У Німеччині, в Кельнській студії електронної музики, Герберт Аймерт та Карлгайнц Штокгаузен почали працювати зі штучно згенерованими електронними сигналами.

Карлгайнц Штокгаузен (1928–2007)

Німецький композитор **Карлгайнц Штокга́узен,** новатор електронної музики та один із найвпливовіших музичних мислителів XX століття. З ним у музичний світ приходить поняття електронної музики, як музики, яка створена або оброблена за допомогою електронних засобів: генераторів звуку, синтезаторів, комп'ютерів, ефектів тощо. Один із перших шедеврів електронної музики був написаний у 1956 році. У цій композиції на біблійну тематику «Gesang der Jьnglinge» поєднується хлоп'ячий голос і електронні звуки.

Штокга́узен також створює новий метод композиції — **серіалізм,** де не тільки ноти, а й тривалість, динаміка, тембр та простір організовуються за серією, формулою, яка служить ядром для розвитку всієї композиції.

Він по особливому підходив до виконання, розміщуючи оркестр навколо публіки, створюючи таким чином просторовий ефект «руху музики».

Дізнайся більше про Карлгайнц Штокгаузен за покликанням https://cutt.ly/crM5XuhY або QR-кодом.

Одним із найяскравіших творців електронної музики став **Яніс Ксенакіс** — грецький композитор, який поєднав музику, математику та архітектуру. Для нього електроніка була не просто способом створити «дивні шуми», а полем для математичних експериментів. Він використовував стохастичність (випадковість), комп'ютерні розрахунки й програмування. У музиці Ксенакіса можна почути зіткнення хаосу й порядку, що перетворює слухання на інтелектуальну пригоду.

Яніс Ксенакіс (1922–2001)

В Україні звання композитора електронної музики належить **Аллі Загайкевич.** Вона поєднує електроніку з традиційними інструментами, голосом, а також з елементами народної культури. Її творчість доводить, що електронна музика — це не відрив від коренів, а спосіб їх переосмислення у новій звуковій площині.

Алла Загайкевич (1966 р.н.)

Отже, електронна музика стирає межі між «музикою» і «шумом», між традиційним і новаторським.

У другій половині XX століття у музиці виникає **мінімалізм**, який відмовився від нагромадження звукових шарів і експериментів авангарду, повернувши слухача до простоти, повторюваності та чистоти звучання.

Одним із найвідоміших представників цього напрямку є **Філіп Ґласс** — американський композитор, чия музика побудована на нескінченних повтореннях, поступових змінах ритму та гармонії. Він показав, що музика може бути «станом», який занурює слухача у медитативний простір.

Зовсім інший, але теж близький до мінімалізму шлях обрав **Арво Пярт**, естонський композитор. Його стиль часто називають «сакральним мінімалізмом». У музиці Пярта відчувається духовність, тиша та глибока зосередженість. Він створив власну техніку «tintinnabuli» («дзвоники»), у якій звуки нагадують передзвін церковних дзвонів.

Одним із найбільш дивовижних майстрів мінімалістичної музики у світі є канадський композитор українського походження **Любомир Мельник**. У його творчості простота поєднується з поетичністю та внутрішнім напруженням. Він шукав нові шляхи поєднання сучасних технік із духовними традиціями.

Філіп Ґласс (1937 р. н.)

Арво Пярт (1935 р. н.)

Любомир Мельник (1948 р. н.)

У1960–1970-х роках з'явилися компактні синтезатори, що дало можливість вийти електронній музиці за межі лабораторій і стати частиною поп- і рок-культури (гурти Pink Floyd, Kraftwerk). У 1980-ті роки музиканти отримали можливість легко поєднувати різні інструменти і комп'ютери. Це призвело до вибуху жанрів: техно, хаус, електропоп, драм-н-бейс тощо.

Дізнайся більше про компактні синтезатори за покликанням https://cutt.ly/urM5CqxE або QR-кодом.

Прослухай зразки електронної та мінімалістичної музики.
Карлгайнц Штокгаузен. Композиція «Gesang der Jünglinge». https://cutt.ly/drM5C92z
Яніс Ксенакіс. «Скани» з ілюстраціями графічних партитур. https://cutt.ly/jrM5MJmW
Алла Загайкевич. Фрагмент композиції «Коротка хвиля» (для бандури, скрипки та електроніки). https://cutt.ly/ArM59WWH
Філіп Ґласс. Metamorphosis II. https://cutt.ly/ErM56eyi
Арво Пярт. «Рівний інтервал». https://cutt.ly/5rM6qnNY
Любомир Мельник. Фрагмент «Butterfly» («Метелики») у виконанні автора. https://cutt.ly/SrM6oa4t

Вислови власні враження від прослуханого. Які з творів увійшли б до твого плейлиста? Чому?
Який характер музики переважає? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Які засоби виразності переважають?
Уяви, що ти є творцем електронного музичного інструмента. Які характеристики буде він мати? Порівняй електронну та мінімалістичну музику.

Електронна та мінімалістична музики відкрили нові горизонти звучання, показавши, що мистецтво може існувати поза межами традиційних інструментів і форм.

29 Іронічність та пародійність постмодернізму. Кінетичне мистецтво. Поп-арт

Отже, в середині XX століття мистецтво та його роль у суспільстві змінюються. Воно вже не належить до категорії «прекрасного». Зникає межа між стилями і жанрами, між масовою та елітарною культурами.

Крім розмиття меж мистецьких жанрів і напрямів для **постмодернізму** в образотворчому мистецтві характерні усунення відокремленості автора від глядача, недовіра до авторитетів, деконструкція, гра та іронія. Постмодерністи ніби кидають глядачам виклик, сміючись та граючи з усім, що донедавна здавалося непорушною істиною.

Марсель Дюшан. «Велосипедне колесо»

Що, на твою думку, належить до масової та елітарної культури? Що могло сприяти розмиттю меж цими поняттями?

Першим проявом такого розмиття меж стала поява в 1950 роках напрямку **поп-арт**, в якому такі елементи масової культури як телебачення, комікси та реклама стають основою мистецьких творів. Цей напрямок представляють велика кількість митців та мисткинь, серед яких найвідомішими є Енді Воргол, Кіт Гарінг, Христина Кущ-Катракіс, Рой Ліхтенштейн.

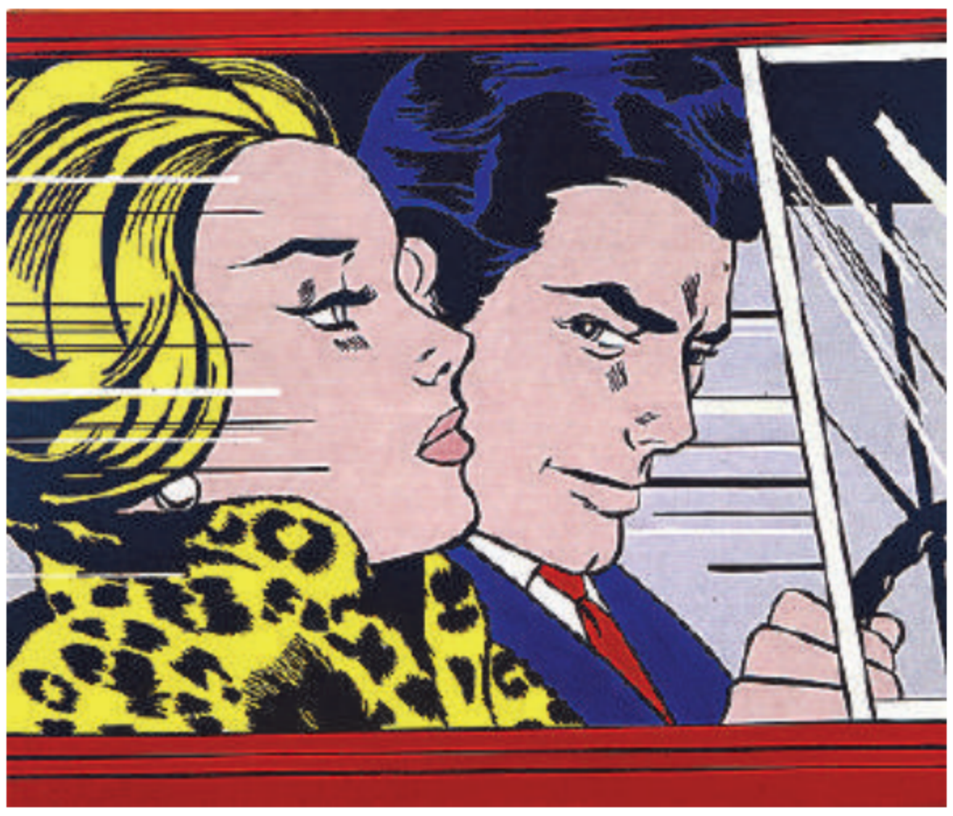

Рой Ліхтеншетейн. «В машині»

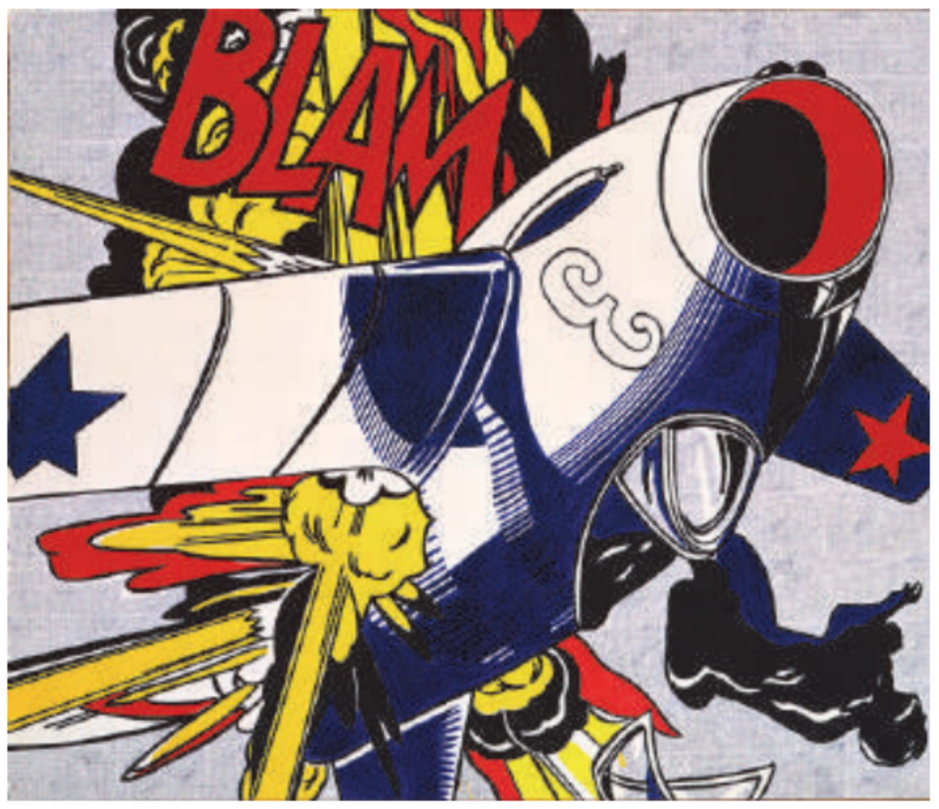

Рой Ліхтеншетейн. «Блам»

Які емоції, на твою думку, вкладав автор у ці роботи? Які емоції вони викликають у тебе?

Поп-арт виник як реакція на споживацьку культуру. Об'єктами зображення ставали знаменитості, рекламні продукти, предмети побуту. Однією з ознак стилю стало використання текстів в мистецьких творах. **Кіт Гарінг** створив власний неповторний стиль з простими, але виразними фігурами, зрозумілими для широкого кола людей. Він вивів мистецтво з галерей на вулиці, використовуючи метро та інші публічні місця для реалізації своїх ідей. Його роботи часто містили соціальні та політичні коментарі, зокрема, на теми ВІЛ / СНІДу, расизму та дискримінації. Вони стали настільки впізнаваними, що їх часто використовують у сучасних брендах, що свідчить про їхню актуальність.

Кіт Харінг

Кіт Харінг. «Без назви»

Кіт Харінг. «Енді Маус»

Дізнайся більше про творчість Роя Ліхтенштейна та Кіта Гарінга за покликанням https://cutt.ly/7r51UVlL, https://cutt.ly/Qr51IVPv або QR-кодом.

Енді Воргол (Андрій Варгола) перетворив поп-арт на всесвітньо відомий рух, використовуючи образи популярної культури. Він вважав, що заробляння грошей є мистецтвом, і його власна практика включала комерційне використання його робіт. Він зробив мистецтво товаром, продаючи його на масовому ринку, що викликало як захоплення, так і критику.

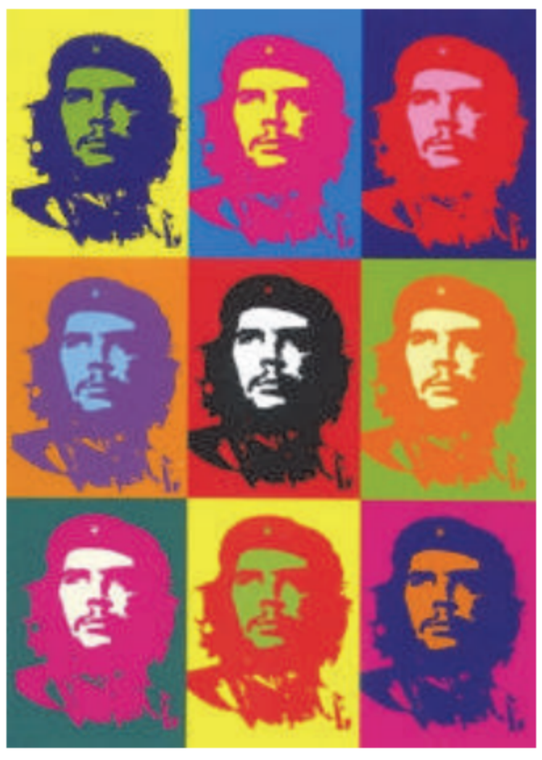

Енді Воргол. «Че Гевара»

Енді Воргол. «Вісім Елвісів»

Переглянь більше творів Енді Воргола та дізнайся більше про нього за покликанням https://cutt.ly/gr51Aps2 або QR-кодом.

Представницею поп-арту є американська художниця українського походження, мистецтвознавиця, телеведуча, арт-критикиня і педагогиня Христина Кущ-Катракіс. Праправнучка грецького художника та донька українського скульптора, вона стала прообразом статуї Оранти України, яка дивиться на Київ з Монументу Незалежності на Майдані. Христина виявляє активну громадянську позицію, під час війни вона залишилася в Україні і розгорнула масштабну допомогу. Її роботи є у колекціях Білла Клінтона, Бреда Пітта та Джорджа Клуні.

Христина Кущ-Катракіс. «На пляжі»

Христина Кущ-Катракіс. «На тренуванні»

Яким чином авторка проявила іронію у пропонованих творах? Проаналізуй твори з точки зору реалістичності зображення.

Неоднозначність та суперечливість постмодерну проявилася в появі багатьох напрямків. Крім поп-арту, який вплинув на подальший розвиток мистецтва плакату, дизайну, реклами, моди, розвивалися оп-арт, абстрактний експресіонізм, реді-мейд (ready maid), арт інсталяції, кінетичне мистецтво та інші.

Кінетичне мистецтво демонструє зв'язок з наукою та технологіями, потребуючи від авторів та авторок розвиненого просторового мислення. Створені ними тривимірні рухомі об'єкти (мобілі) приводяться в рух вітром, водою, електрикою, силами магнетизму тощо. Багато кінетичних творів передбачають участь глядача, який може впливати на рух об'єкта або навіть змінювати його форму.

Спостерігай та занурюйся у світ кінетичного мистецтва за покликанням https://cutt.ly/yr51FPYG, https://cutt.ly/vr51GJt6 або QR-кодом.

Ентоні Хоув.
Кінетична скульптура

Леонардо Салерно.
«Кінетична хвиля». Іграшка

Ентоні Хоув.
Кінетична скульптура

Роздивися зразки кінетичного мистецтва і спробуй встановити, що приводить в рух ці твори. Чи були у тебе в дитинстві рухомі іграшки? Які емоції у тебе вони викликали?

Кінетичні твори часто мають яскравий, видовищний характер, привертаючи увагу глядачів та створюючи незабутні враження. Доповнені світловими ефектами, вони можуть використовуватися не лише як твори мистецтва, але і як елементи декору, прикраси простору, а також у виставкових та рекламних цілях. Кінетичне мистецтво пропонує глядачеві унікальний досвід, залучаючи його до активної взаємодії з твором. Важливий не просто фізичний рух об'єкта або його частин, а будь-яка його зміна, трансформація, словом, будь-яка форма «життя» твору в той час, як його споглядає глядач.

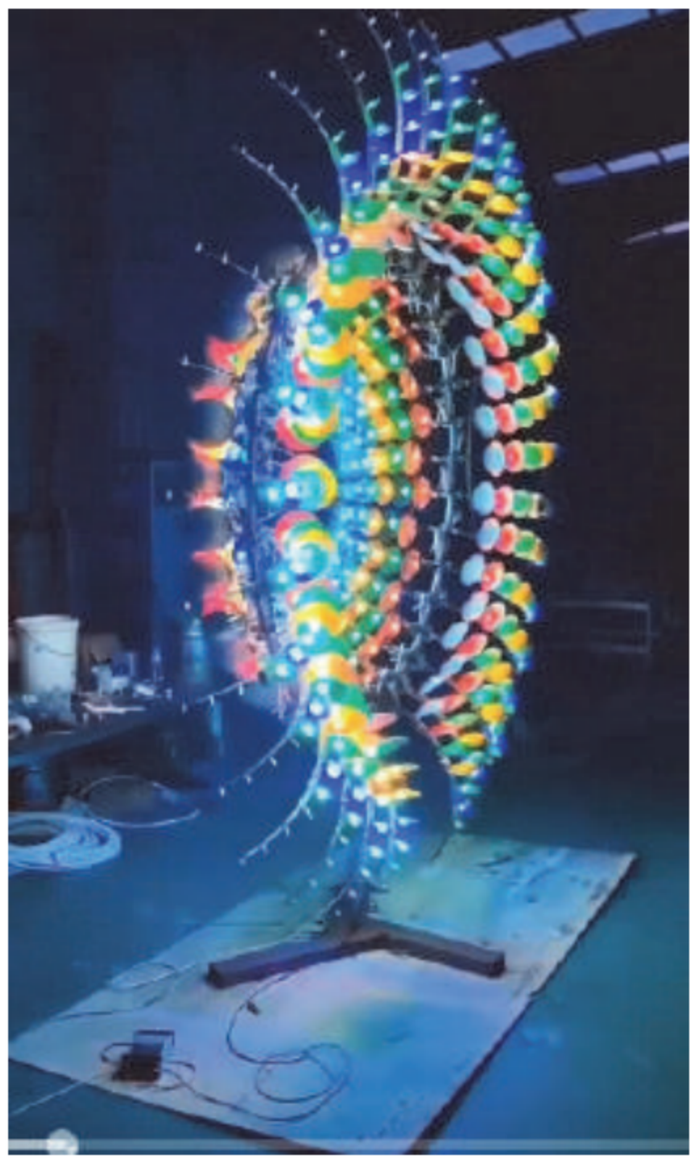

Світловий ефект

Дослідіть у групах роль мистецтва та творчої діяльності у подоланні складних психологічних і фізичних травм на прикладі творчості Фріди Кало, Анрі Тулуз-Лотрека, Енді Воргола, Марії Примаченка та інших. Презентуйте свої напрацювання, обґрунтовуючи свою позицію.

Створи кінетичну скульптуру з доступних матеріалів.
Варіант завдання: представ твір у стилі реді-мейд. Обґрунтуй свій вибір.

Постмодернізм кидає виклик усталеним уявленням про мистецтво, заохочує до експериментів та переосмислення традиційних цінностей.

30

Поза межами авангардизму: гіперреалізм, концептуалізм, мінімалізм. Фотомистецтво

Девід Мауро. «Кришталева фруктова чаша з динями»

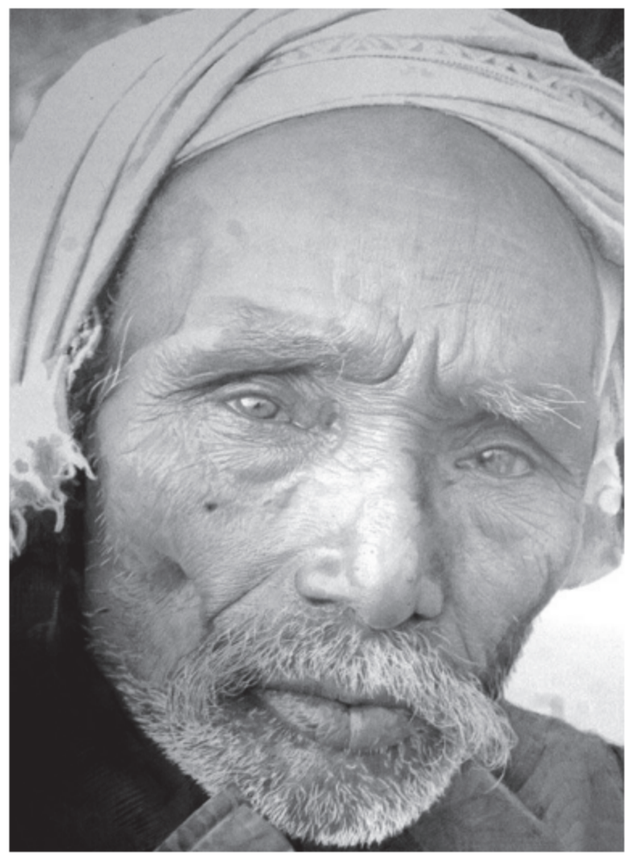

Пол Кадден. «Портрет старого»

Що ти бачиш? Це фотографії чи твори живопису і графіки? Скільки стилів виникало як противага реалізму, скільки теорій створювалося для пояснення його непридатності та неактуальності, проте в свідомості багатьох людей намалювати з фотографічною точністю і є найвищим проявом художньої майстерності. В 1970-х роках виник напрямок, який так і називався «фотореалізм». Цікавість до такого мистецтва не зникла, і в 1990–2000-х роках для його творів у живописі, скульптурі і кінематографії застосовують термін **«гіперреалізм»**. Зазвичай, роблять знімки, а потім за допомогою проєкції слайда або з використанням сітки переносять на полотно. Результатом стає копія фотографії, але набагато більша від оригіналу.

Спостерігай процес створення гіперреалістичних творів за покликанням https://cutt.ly/Nr51J9u5, https://cutt.ly/Ir51CB4d або QR-кодом.

Гіперреалізм із Мексики. Омар Ортіз за роботою

Педро Кампос

Саме час згадати про мистецтво, яке поєднує в собі художню та технічну складову — **фотомистецтво.** Те, що спочатку сприймалося як технічний спосіб зберігання та передачі інформації, поступово набуло власних засобів виразності і перетворилося у вид мистецтва.

Згадай, що тобі відомо про фотомистецтво та його засоби виразності. Які види фотографій ти розрізняєш?

Серед представлених нижче зразків знайди документальне фото, постановочне фото, фотопортрет, фотопейзаж.

Фотографія впливає на формування візуальної культури суспільства, розвиваючи смак, критичне мислення та здатність аналізувати візуальну інформацію. Вона відіграє важливу соціальну роль, виконуючи кілька функцій: фіксування подій, створення іміджу, комунікація та вплив на громадську думку. Вона дозволяє документувати життя, зберігати спогади, виражати особисте бачення та сприяти соціальному діалогу.

Найбільш яскравим проявом постмодерного мистецтва є **концептуалізм.** Ключовим поняттям у ньому є концепт, ідея. Як ніяке інше мистецтво, концептуальне потребує аналізу та роздумів. Концептуалісти прагнуть привернути увагу до певної проблеми або дилеми, розкрити певні психологічні або соціальні процеси.

Ґрунтовно і цікаво про суть концептуального мистецтва дізнайся за покликанням https://cutt.ly/Fr51BEyJ або QR-кодом.

В одному з найвідоміших зразків концептуального мистецтва «Один і три стільці» її автор Джозеф Кошут вказує на існування речей в часі і просторі. Стаття на стіні як вербальний символ, фотографія стільця як візуальний символ та сам стілець як матеріальне втілення об'єднуються в єдине ціле і показують різнопланові сть прояву об'єкту.

Джозеф Кошут. «Один і три стільці»

Однією з найпоширеніших форм концептуального мистецтва є **інсталяція,** яка являє собою просторову композицію з різних матеріалів та об'єктів, створену для зміни сприйняття простору.

Ханс Хааке

У своїй інсталяції Ханс Хааке розмістив начерк твору Жоржа Сера і показав, як він переходив з рук у руки доки не опиняється у сховищі банку.

Роздивися ближче твір Жоржа Сера та дізнайся концепцію твору Ханса Хааке за покликанням https://cutt.ly/wr51NQ3H або QR-кодом.

Існує ще один напрямок постмодерну, який вийшов за рамки авангардного мистецтва та послуговується мінімальною кількістю виражальних засобів. Мова про **мінімалізм**, який набув поширення в живописі, в скульптурі, в дизайні та навіть як спосіб життя. Його витоки сягають конструктивізму та супрематизму. Це мистецтво використовує прості фігури та матеріали, повторювані форми, монохром. Одноманітність та спокій є основними емоційними проявами мінімалізму.

Артем Андрєйчук. «Молоді мухомори»

Ольга Копєлєвка. «Літній день»

Поліна Зіновєєва. «Яблучний спас»

Роздивися зразки творів мінімалізму. Що вказує на їх приналежність до цього стилю? Які емоції вони викликають? Риси яких стилів вони нагадують?

Стефан Зіберс. «Можливості ілюзії»

Джек Іген. «Спіральна форма»

Створи зразок концептуального мистецтва. Поясни свій задум.
Варіант завдання: створи постановочне фото на тему «Цей день – найкращий!».

Мистецтво доби постмодернізму вражає своїм різноманіттям та безмежною кількістю способів для самореалізації творчої особистості.

31 Полістилістика постмодернізму. Рок-музика. Медіамистецтво

Які електронні інструменти ти знаєш? Опиши особливості їх звучання.

Поява одного електронного інструменту призвела до радикальної зміни музичної культури XX століття. Так, у 1920–1930-х роках гітаристи зіткнулися з проблемою гучності свого інструмента. Спроби підсилити звук за допомогою мікрофонів не дали бажаного результату. Прорив стався в 1931 році, коли компанія Rickenbacker створила «Frying Pan» — першу комерційну електрогітару з електромагнітним звукознімачем.

Перша електрогітара «frying pan»

Дізнайся більше про електрогітару за покликанням https://cutt.ly/GrM6auXJ або QR-кодом.

Рок-музика — культурний феномен, який з'явився завдяки електрогітарі та має вплив на музику, моду, мистецтво q політику.

Перші акорди свободи пролунали в 1950-х роках, коли на основі блюзу, кантрі та ритм-енд-блюзу з'явився рок-н-рол. Його королем було визнано Елвіса Преслі, який став символом нової молодіжної культури.

Елвіс Преслі (1935–1977)

Гурт «The Beatles»

У 1960-х роках рок стає глибшим і різноманітнішим. «Британське вторгнення» (гурти The Beatles, The Rolling Stones, The Who) відкрило нову еру. Вони піднімали соціальні й філософські теми.

Одночасно народжується психоделічний рок, де музиканти експериментували зі звуком, створюючи цілі «звукові всесвіти». У цей час розвивається і фолькрок із Бобом Діланом, який додав до музики соціальне й політичне звучання. Це десятиліття перетворило рок на універсальну мову культури.

Наступні, 1970-ті роки принесли рокові силу та масштаб. Хард-рок і хеві-метал відкрили нові горизонти гучності та драматизму, роблячи гітару символом потужності. Паралельно виник прогресивний рок, який поєднав рок з елементами класичної музики. У цей же час глемрок із Девідом Бові вніс у музику театральність, а панкрок — простоту й агресивність, кидаючи виклик навіть самим основам рок-культури.

Гурт «Pink Floyd»

Боб Ділан (1941 р. н.)

У 1980-х роках завдяки новим технологіям рок розгалужується на десятки напрямків. Музика стає більш комерційною. Нью-вейв і пост-панк експериментували зі звучанням, додаючи електроніку. Аренний рок наповнив стадіони гімнами, які співали тисячі фанатів. Глем-метал поєднував видовищність із важкими гітарами, при цьому музика була легкою та емоційною.

У 1990-х роках на перший план вийшли нові настрої. Так, гурт «Nirvana» став голосом покоління, яке не боялося говорити про відчуження. Нові форми створює й альтернативний рок. Нью-метал з'єднав рок, реп і електроніку в єдиний вибуховий коктейль.

У XXI столітті рок уже не є «музикою протесту», він продовжує жити, поєднуючись із електронікою, хіп-хопом чи класикою. Його звучання стає глобальним, а напрямки — різноманітними: від атмосферного построку до сучасного інді, від важкого металу до легкого попроку. Багато гуртів повертаються до класичних формул 1970–1980-х роках, доводячи, що рок є живим організмом, який вміє оновлюватися й зберігати традиції.

Дізнайся про напрямки рок-музики за покликанням https://cutt.ly/YrM6sdnt або QR-кодом.

Прослухай зразки рок-музики.

Елвіс Преслі. «Jailhouse Rock». https://cutt.ly/0rM6dwWG
The Beatles. «Revolution». https://cutt.ly/HrM6d23F
Deep Purple. «Smoke On the Water». https://cutt.ly/PrM6fKbi
U2. «With Or Without You». https://cutt.ly/xrM6gYBr
Metallica. «Master of Puppets». https://cutt.ly/CrM6hNOG
Nirvana. «Smells Like Teen Spirit». https://cutt.ly/DrM6jcaF
Мотор'Ролла (MotoR'Rolla). «Восьмий колір». https://cutt.ly/rrM6kx0K

Вислови власні враження від прослуханого. Яка композиція найбільше вразила?
У яких стилях року створені ці композиції? Які особливості музичної мови можна вирізнити в цих композиціях? Що їх об'єднує?
Уяви, що ти є рок-музикантом. Опиши, який напрямок ти обереш її чому.

У 1960-х роках зароджується ще одне мистецтво, центральною рисою якого є **полістилістика** — поєднання різних художніх мов, стилів і форм у єдиному творі, — це медіамистецтво, яке з'явилося тоді, коли художники почали експериментувати з телебаченням, відеокамерами та новими технологіями. Перші відеоартисти (наприклад, Нам Джун Пайк) використовували телевізійні зображення як матеріал для мистецтва.

У 1970–1980-ті роки медіамистецтво формує свої жанри, експериментуючи. Так, художники та художниці поєднують звук і зображення, створюють перші інтерактивні інсталяції. З'являються світлові шоу, лазерні експерименти. Розвиток електронної музики також вплинув на мистецькі практики: з'являються аудіовізуальні експерименти, де звук і картинка є єдиним цілим.

Фешн-мисткиня Катерина Беслік та її арттекстиль до перформансу й інсталяції «Гуляйполе»

З 1990-х років комп'ютер та інтернет відкрили нову епоху. З'являється нетарт — проєкти, створені спеціально для онлайн-простору. Митці починають працювати з тривимірною графікою, цифровими відеоефектами, віртуальними галереями. Важливим стає не лише створення твору, а й комунікація з глядачем у віртуальному середовищі.

У 2000-х роках поява технологій проєкцій, сенсорних систем, великих екранів дали поштовх новим формам: мультимедійним інста-

відео-шоу, інтерактивні експозиції. Глядачі тепер не просто спостерігають, а взаємодіють з мистецтвом. Наприклад, кроки відвідувачів можуть змінювати звук чи світлові ефекти в інсталяції.

Сьогодні медіамистецтво активно інтегрує у VR (віртуальну реальність) та AR (доповнену реальність). Тепер мистецтво може повністю занурити людину у вигаданий простір або додати віртуальні елементи у звичне життя через смартфон чи окуляри. Важливим напрямом стає генеративне мистецтво та штучний інтелект, де алгоритми створюють унікальні зображення, музику або відео.

Дізнайся більше про жанри медіамистецтва за покликанням https://cutt.ly/RrM6lWPC або QR-кодом.

Жанри медіамистецтва можуть поєднувати відео, звук, текст, тіло, простір і цифрові технології. Це мистецтво постає як простір полістилістики, який має здатність руйнувати межі: між митцем і глядачем, між різними видами мистецтва, між реальністю та віртуальністю. Медіамитецтво є одним з найважливіших символів культури XXI століття — культури діалогу, експерименту та відкритості до нового.

Олексій Сай. «Чорна хмара» на фестивалі Burning Man

Переглянь фрагменти медіамистецтва та познайомся з особливостями їх створення, вислови своє враження. Які види мистецтв, стилі, жанри поєднуються в них? https://cutt.ly/PrM6zmQo

Перформанс «Чорнобильська наречена» на Art Basel (Франція). https://cutt.ly/MrM6xmS2

Проєкт сучасного візуального мистецтва «ІНТЕГРАЦІЯ» до дня народження Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького. https://cutt.ly/grM6cYIO

Полтавська галерея Art Jump. Інтерактивна інсталяція Роксолани Дудки «Дисоціація. 2023». https://cutt.ly/IrM6vQA

Обери для себе:
Досліди творчий шлях відомих рок-гуртів (на вибір).
Створи продукт медіамистецтва (на вибір) на тему: «Україна в серці!». Використай можливості ШІ.

Мистецтво сучасності постійно змінюється та відгукується на виклики часу.

«Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була».

Павло Тичина

«Мистецтво — це мова, яку розуміють усі серця».

Мартін Лютер Кінг

32 Мистецтво змінює уявлення про Україну і світ

Мистецтво завжди було голосом епохи. Воно здатне не лише віддзеркалювати реальність, а й формувати нове бачення світу. Українська культура є яскравим підтвердженням цієї істини: від сміливих пошуків митців «Київського авангарду» до сучасної музики, що утверджує силу національного духу.

Про літературних шістдесятників та дисидентів, метою яких став протест проти радянського режиму та орієнтування українського мистецтва за Захід, відомо багато. Менше відомо, що в ті ж 1960-ті в Києві сформувалася група музичних шістдесятників — академічних композиторів, яких пізніше назвали «Київським авангардом». Ці люди отримали доступ до світової академічної музики та наблизили до неї українську класику.

Валентин Сильвестров, Леонід Грабовський, Віталій Годзяцький, Володимир Загорцев, Володимир Губа — вони ввійшли до київської композиторської школи. Всі вони були учнями Бориса Лятошинського, композитора, диригента і педагога, основоположника модернізму в українській класичній музиці.

Б. М. Лятошинський з учнями. За роялем — Л. О. Грабовський. Стоять: В. О. Годзяцький, В. В. Сильвестров, І. Н. Шамо, М. Г. Полоз, О. М. Канерштейн

Які учасники «Київського авангарду» тобі вже знайомі, які їх твори ти слухав / слухала, в яких стилях вони створені?

Ще студентами Київської консерваторії майбутні композитори-авангардисти створювали музику, що за якістю можна прирівняти до світової.

Додекафонія, серіалізм, сонористика, алеаторика, конкретна музика — ці модерністські техніки композиції були заборонені в Радянському Союзі. Усіх, хто не підтримував мелодичну та приємну вуху пересічного слухача музику, називали формалістами через «надто раціональний» спосіб написання музики.

Київські авангардисти не збиралися працювати за шаблонами, вони ламали традиційні музичні канони, вводили нові техніки — але не для того, щоб зруйнувати класику, а щоб розширити межі музичного мислення. Їхня творчість змусила Захід по-новому подивитися на українську музику: це не периферія, а новаторський центр.

Поштовхом до формування групи стало знайомство в 1960 році Сильвестрова із друзями з балетом Стравінського «Весна священна», створеного ще 1913-го. Музичні шістдесятники діяли напівтаємно — збиралися на квартирі батьків Валентина Сильвестрова, слухали й обговорювали західну музику, ділилися власними творами. Кожен тоді експериментував, виробляючи власний стиль

Сильвестрова вабила додекафонія — техніка атональної композиції.

Валентин Сильвестров, Леонід Грабовський, Віталій Годзяцький, Ігор Блажков, Андрій Волконський. Київ, 1966.

Пригадай особливості додекафонії, хто із світових композиторів створив цей метод створення музики?

«Дуже великий талант проявляє Валя Сильвестров. Скажу Вам з усією відвертістю, це уроджений композитор-додекафоніст. Додекафонна система, на рідкість, чудово поєднується з його творчою індивідуальністю», — писав Ігор Блажков, диригент, учасник «Київського авангарду», у 1961 році після появи «5 п'єс для фортепіано» Сильвестрова.

Саме Блажков встановив особисте спілкування й дружні стосунки з авангардистами світового масштабу, замовляв у них ноти та літературу.

Леонід Грабовський, крім сонористики, яка базується на тембрах, працював над методом алгоритмічної композиції, що базується на випадкових числах. Завдяки математиці, він створив систему послідовностей, яку вираховував вручну. Це стало його власною музичною мовою.

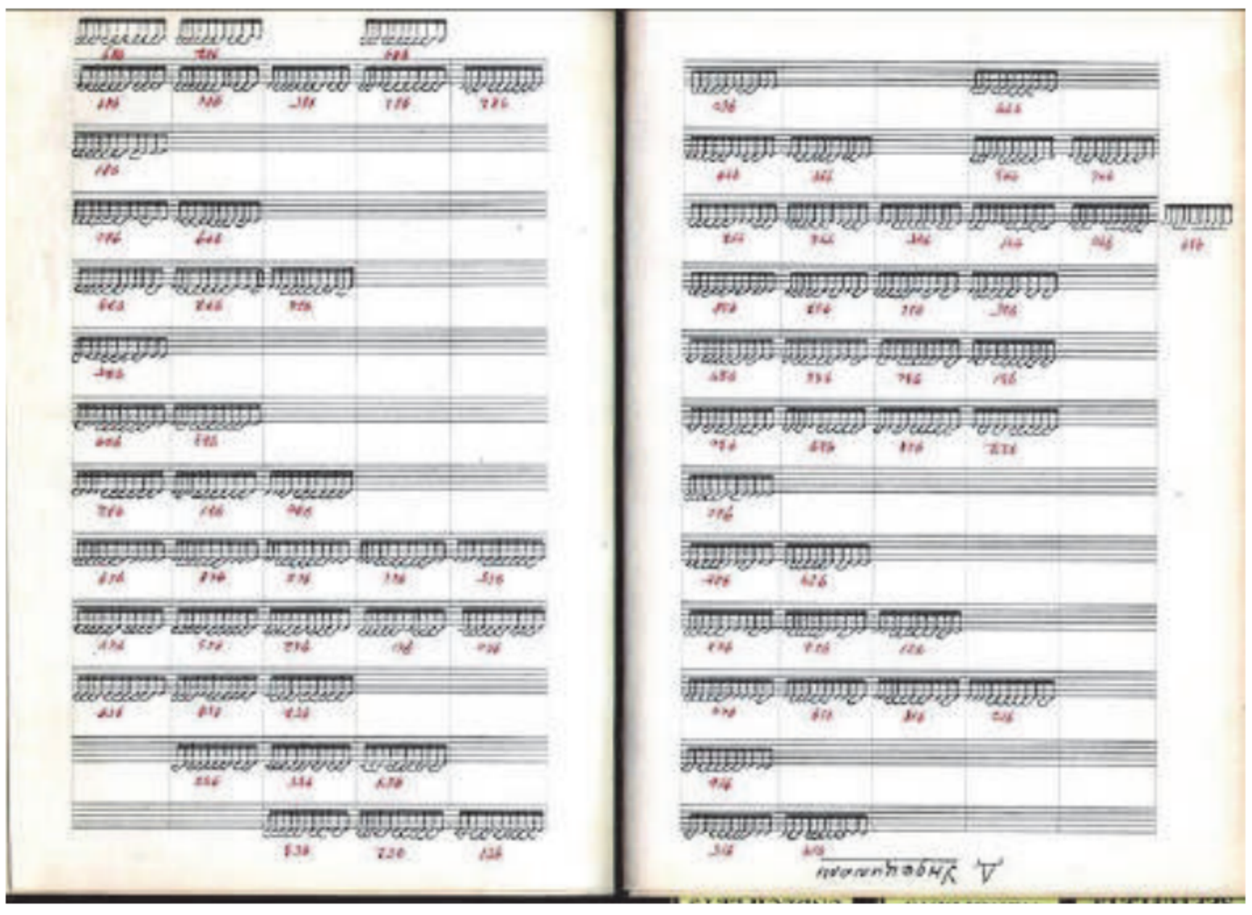

Сканкопія аркушів з рукопису Леоніда Грабовського «Ундецимолі»

Дізнайся більше про творчий та життєвий шлях Леоніда Грабовського за покликанням https://cutt.ly/jr0Z48Bo або QR-кодом.

До «Київського авангарду» належав і Володимир Губа — композитор, який зумів об'єднати традицію та експеримент, глибину й простоту, фільм і музику. Він ніколи не зраджував головному — музичній поетиці.

Володимир Губа (1938–2020)

Дізнайся більше про долю «Київського авангарду» за покликанням https://cutt.ly/Vr0Z5d3e або QR-кодом.

Прослухай твори київських авангардистів.

Леонід Грабовський. Concerto misterioso пам'яті Катерини Білокур для камерного оркестру з відеорядом картин художниці.
https://cutt.ly/Ir0Z64gq

Леонід Грабовський. Скерцино. https://cutt.ly/zr0XwfnK

Леонід Грабовський. Музика до кінофільму «Вечір на Івана Купала», 1968 р.
https://cutt.ly/dr0Xew7x

Валентин Сильвестров. Симфонія № 3 «Есхатофонія» (кінцезвуччя).
https://cutt.ly/mr0Xe2G4

Володимир Губа. Сюїта з кінофільму «Данило — Князь Галицький».
https://cutt.ly/1r0XsNqK

Вислови власні враження від прослуханого. Який з творів тобі найбільше запам'ятався? Чим?
Які особливості музичної мови можна вирізнити у цих композиціях? Які прийоми авангарду використовують композитори?
Уяви, що ти є творцем авангардної музики. Які теми стали актуальними у твоїй творчості? Який вид авангарду та обереш? Для якого складу буде ця композиція?

«Київський авангард» показав, що українці можуть створювати оригінальну академічну музику на рівні з європейською.

На цьому ґрунті виріс талант Євгена Станковича. Його творчість неможливо уявити без впливу київських авангардистів. Вони дали йому найважливіше — відчуття свободи. Станкович засвоїв їхні відкриття: сонористику, складні ритми, нову роль оркестрових тембрів. Але, на відміну від своїх авангардних сучасників, він ніколи не відривався від національного коріння.

Його музика — це синтез експерименту і традиції. У «Карпатському концерті» ми чуємо енергію гуцульських танців, що проростає крізь сучасні оркестрові барви. У симфоніях та камерних творах відчутні сміливі пошуки форми, але вони завжди тримають слухача в емоційному полі. А в монументальній ораторії «Страсті за Тарасом» новітні техніки поєднуються з образом національного пророка — Тараса Шевченка.

Євген Станкович (1942 р.н.)

Станкович став будівничим нового храму української музики, у якому сучасні форми злилися з народною мелодикою й духовною силою. Саме тому його твори звучать не лише як експеримент, а як жива музика, що утверджує національний характер і відкриває Україну світові.

Дізнайся більше про життєвий та творчий шлях Євгена Станковича та Володимира Рунчака за покликанням https://cutt.ly/Ir0Xd1BG, https://cutt.ly/Jr0XgiHL або QR-кодом.

До композиторів, які відкривали нові шляхи музичного мислення належить і Володимир Рунчак — композитор, диригент, педагог, одна з ключових фігур українського постмодернізму. Його творчість — це експеримент, іронія, виклик і водночас глибокий діалог з культурою та суспільством.

Прослухай твори українських постмодерністів.

Євген Станкович. Фінал опери «Цвіт папороті». https://cutt.ly/ir0XhZWM

Євген Станкович. Триптих «На Верховині». https://cutt.ly/Nr0XkeW1

Володимир Рунчак. «Біля портрету Паганіні». https://cutt.ly/Ir0XlhWT

Володимир Рунчак (1960 р.н.)

Вислови власні враження від прослуханого. Чим ці твори відрізняються від київських авангардистів?
Які особливості музичної мови можна вирізнити у цих композиціях?
Який з творів увійшов би у твій пейлист для слухання?

Українські композитори здатні мислити сучасно й сміливо.

33 Динаміка та різноплановість сучасного мистецтва

Стрічка часу, якою ми охопили мистецькі процеси в ХХ столітті, привела нас до поняття «сучасне мистецтво». Сучасні митці та мисткині продовжують шукати нові форми самопрезентації, відкидати усталені норми та провокувати глядацьку аудиторію.

Переклади українською мовою сторінку за покликанням і дізнайся стисло про історію появи, часові рамки та мистецькі напрями, які складають поняття «сучасне мистецтво» за покликанням https://cutt.ly/dr514ehz або QR-кодом.

Поруч з традиційними мистецькими об'єктами, такими як музеї, галереї, виставкові та концертні зали, все частіше виникають різноманітні неформальні мистецькі об'єднання. Найпопулярнішою формою серед них є **арт хаби.** Їх ключовою відмінністю є демократичний характер взаємодії з відвідувачами та мультифункціональність, адже більшість з них пропонують широкий спектр мистецької комунікації від переглядів фільмів, майстер класів та виставок до філософських дискусій.

Minin Art Hub. Харків

Єврейський Хесед «Бней Азріель»

Креативні хаби для творчих людей є тим місцем, де вони можуть взаємодіяти, створювати інновації та нові продукти. Вони мають сильну соціальну складову, а також створюють умови для розвитку бізнесу та початку професійної діяльності.

В сучасних умовах, коли наслідком повномасштабного вторгнення стало знищення багатьох мистецьких об'єктів, арт хаби перетворюються на спільноти незламності, які здійснюють волонтерську діяльність та сприяють збереженню місцевих мистецьких надбань.

Арт-хаб в укритті. Херсон

Показовим у цьому плані є досвід донецького артхабу «Ізоляція», який функціонував на території заводу ізоляційних матеріалів. Його називали «Донецкий Гуггенхайм», він був гордістю регіона, великим міжнародним кластером і платформою культурних ініціатив, проте був вимушений переїхати у Київ після захоплення бойовиками.

Досвід діяльності львівського артхабу «Jam factory» («Фабрика повидла») є прикладом **ревіталізації** (будівля після ревіталізації знову повертає своє втрачене призначення або набуває нове зі збереженням історичного вигляду). Цей артхаб є центром сучасного мистецтва у відновленій неоготичній будівлі колишньої «Фабрики повидла». Тепершній власник, історик, фахівець з історії Східної Європи Гаральд Біндер, створив фонд Harald Binder Cultural Enterprises і з 2015 року ревіталізує комплекс для **створення** центру сучасного мистецтва.

Jam Factory. Львів

Артхаб «Ізоляція». Донецьк, Київ

Зазирни на офіційні сайти арт хабів «Ізоляція» та «Jam Factory», щоб краще зрозуміти суть їхньої діяльності за покликанням https://cutt.ly/Tr514QFH, https://cutt.ly/Cr5141kg або QR-кодом.

Інший підхід до забезпечення функціонування та привернення глядачів обрав креативний кластер «Na пошті», який є осередком бурхливого мистецького життя в Тернополі. Його складовою є гастрокластер у вигляді невеличких оригінальних кафе, що дозволяє поєднувати занурення в мистецькі події з приємним забезпеченням життєвих потреб. Значна частина творчих людей, які вимушено переселилися в Тернопіль, мають змогу реалізувати тут свої ідеї.

Дізнайся більше про мистецький об'єкт «Na пошті» за покликанням https://cutt.ly/Ar517at1 або QR-кодом.

Виставка фото-портретів Маріуполя у кластері «Na пошті»

Чимало мистецьких ініціатив реалізується у сільській місцевості, що допомагає інвестувати у розвиток громад і їх туристичної складової. Успішним прикладом розвитку підприємницького середовища у сфері культурних та креативних індустрій (зокрема ремесел) є Центр карпатської культури у Косові (Івано-Франківська область).

До неформальних мистецьких об'єктів належать також мистецькі кластери та арт-резиденції. **Мистецький кластер** — це об'єднання творчих людей, установ та просторів (майстерень, галерей, кафе тощо) у певній локації для спільного розвитку, обміну ідеями, проведення спільних заходів та створення нового мистецького продукту. **Арт-резиденція** — це спеціально обладнана студія, в яку запрошують людей творчих професій, як правило, з інших країн, для обміну досвідом, міжкультурного діалогу та реалізації спільних арт-проектів. В такому місці художник та художниці можуть на якийсь час забути про побутові клопоти та повністю присвятити себе мистецтву в колі однодумців. На відміну від пленерів та симпозіумів робота в арт-резиденції в основному проходить в майстернях, розрахована на тривалий період і створення завершених арт-проектів.

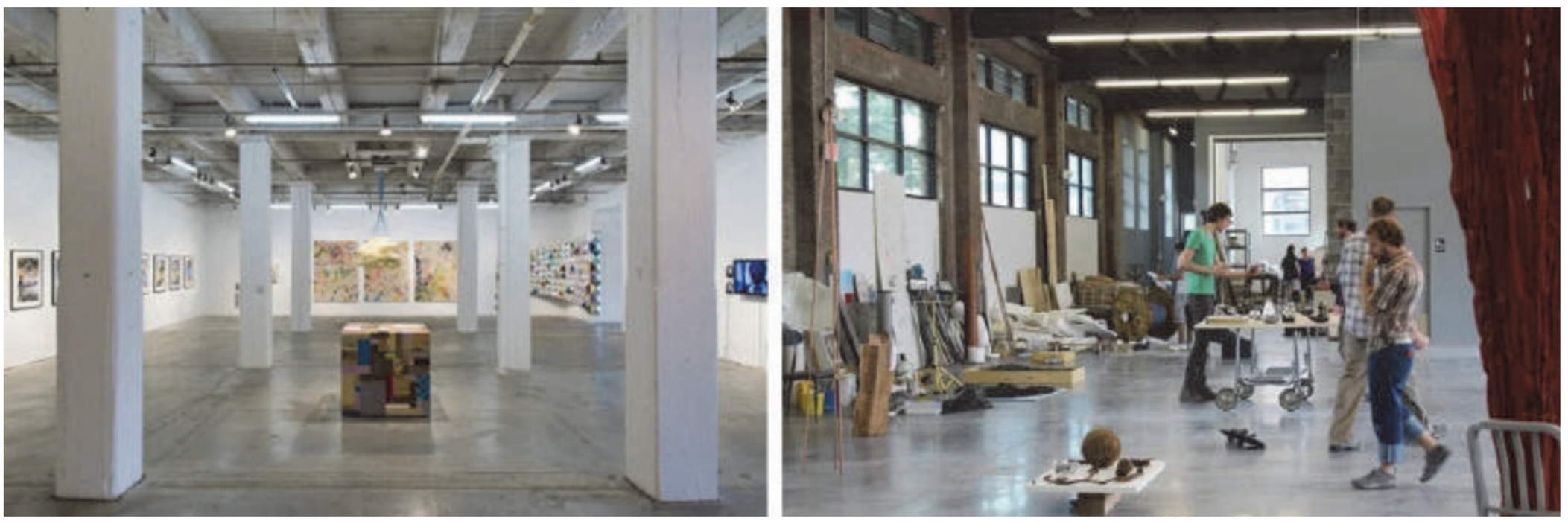

Арт-резиденція в Центрі Беміс. Велика Британія

Різновиди арт-резиденцій, історію їх появи в Україні та реальні локації дізнайся за покликанням https://cutt.ly/Tr517Dkm або QR-кодом.

Що може дати молодому митцю або мисткині робота в арт-резиденції? Як би ти організував / організувала її діяльність?

Суттєвою перевагою таких мистецьких форматів є інклюзивність та відкритість для різних творчих особистостей, адже розмір початкових інвестицій тут значно нижчий, ніж в інших сферах.

Чи знаєш ти місцевих митців і мисткинь? Чи впізнав / впізнала би їх на вулиці? Чи можеш назвати створені ними місцеві мистецькі надбання? Вони малюють рідні пейзажі, людей і події, своє та близьке. Їхня творчість допомагає зрозуміти, чим відрізняється саме твій край від інших. Це як «дзеркало» культури – без нього історія рідного міста / села ніби неповна. Місцеве мистецтво є ресурсом для сучасного дизайну, брендування міста, створення сувенірів, муралів. Врешті решт, вони доводять своїм досвідом, що творча людина може реалізувати свій потенціал у себе вдома. Коли ти зрозумієш, що вони своєю працею формують обличчя твого міста чи села, ти захочеш віддати шану їх таланту і зберегти створені ними полотна, скульптури, розписи, вітражі чи інші мистецькі твори.

Назві імена відомих тобі місцевих художників або художниць. Де ти можеш побачити їхні твори? Як ти оцінюєш рівень їх професійної майстерності?

Збагачуй свій культурний досвід:

❖ спостерігай оформлення будівель, інтер'єрів приміщень. Цікався, хто виконав оформлення;

❖ відвідуй виставки та презентації проєктів. Ти будеш здивований / здивована скільки нового і цікавого можна там побачити і почути;

❖ не втрачай нагоди зустрітися і поспілкуватися з творчими людьми. Вони, як правило, є неординарними особистостями.

Чи довелося тобі відвідати місцеві арт хаби? Обговоріть у групах свій досвід їх відвідування та розкажіть, що, на вашу думку, робить їх цікавими для молодої аудиторії.

Сфотографуйся поруч із репродукцією картини місцевого митця або мисткині, додай коротку розповідь «Що ця картина каже мені».
Варіант завдання: обери твір місцевого митця або мисткині, який можна було би розмістити на презентаційних матеріалах для туристів. Аргументуй свій вибір.

Поява нових неформальних мистецьких об'єктів стала відповіддю на запит нового покоління потенційних відвідувачів.

34 Сучасне мистецтво та цифровізація мистецьких здобутків

Які асоціації у тебе викликає слово «естрада». Пригадай значення слова «концерт», доповни речення за покликанням https://cutt.ly/Wr0XvuNw або QR-кодом.

На початку XX століття в радянській Україні з'являється термін «естрада», який перегукується з поняттям «сучасне мистецтво». **Естрада** — різновид сценічного мистецтва, як можна розглядати як окремий жанр та як синтез жанрів: спів, танець, оригінальний виступ, клоунада, циркове мистецтво, ілюзії. Вона завжди відображає дух часу й стає дзеркалом суспільних змін. Українська естрада має свою цікаву й непросту історію.

Обкладинка платівки ВІА «Кобза»

Становлення естрадної музики у сучасному поняття відбулося між 1962–1969 роками. Пісні того часу відрізнялися ліричністю та наспівністю, що йшло від народного мелосу. Саме у цей час з-під пера корефеїв естрадної пісні виходять відомі сьогодні «Пісня про рушник» Платона Майбороди, «Два кольори» Олександра Білаша, «Чорнобривці» Володимира Верменича, «Києве мій» Ігоря Шамо, «На долині туман» Бориса Буєвського.

70-ті роки стали етапом розвитку нових прийомів та засобів виразності в есстраді. Визначними постатями цього періоду стають композитори Володимир Івасюк, Ігор Поклад та інші. Саме у цей період народжується головний український естрадний шлягер — «Червона рута» Володимира Івасюка. На сцену виходять ВІА(вокально-інструментальні ансамблі), популярними стають окремі виконавці — Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, Софія Ротару.

Дізнайся більше про визначних естрадних композиторів та виконавців 60-70-их років за покликанням https://cutt.ly/3r0XnVrO або QR-кодом.

Прослухай твори української естради 60-х та 70-х рр.
Платон Майборода. «Пісня про рушник» у виконанні Миколи Гнатюка. https://cutt.ly/5r0XmVN7
Олександр Білаш «Сніг на зеленому листі» у виконанні Миколи Кондратюка.
https://cutt.ly/Yr0XWrFM

Володимир Івасюк. «Я піду в далекі гори», авторське виконання. https://cutt.ly/Zr0XW7kP
Ігор Поклад. «Чарівна скрипка» у виконанні Ніни Матвієнко. https://cutt.ly/1r0XE34j

Вислови власні враження від прослуханого. Які з творів тобі відомі? Які особливості музичної мови можна вирізнити у цих композиціях? Чим відрізняються ці два етапи розвитку української естради? Який з творів тобі хотілося б розучити з друзями, чому?

У 1980–1986 роки в Україні активно виникають рок-гурти («Кузьня», «Кому Вниз», «Титанік», «Воплі Відоплясова» та інші). Музика стає комерційною, більше уваги стали звертати на візуальну сторону виступу. В цей період на естраді з'являються Володимир Білоножко, Іво Бобул, Алла Кудлай, Лілія Сандулеса. Величезною популярністю користувалися ВІА ансамблі «Смерічка», «Кобза», «Водограй», «Світязь», «Арніка» та ін.

До початку 90-тих українська естрада формує свою самобутність формування української національної самобутньої естради. Найбільш популярними митцями цього періоду були Олександр Злотник, Геннадій Татарченко, Микола Мозговий, Павло Дворський. Відомими серед виконавців стали Раїса Кириченко, Оксана Білозір, Павло Зібров та інші.

Починаючи з 1991 року, українська естрада прагне інтегруватися зі світовим шоу-бізнесом, що сприяло становленням самодіяльних авторів і виконавців авторської пісні, з яких згодом вийшли талановиті естрадні музиканти й поети — Олександр Пономарьов, Руслана Лижичко, Тіна Кароль, Марія Бурмака, Ірина Білик, Наталя Могилевська, Святослав Вакарчук, Джамала та багато інших.

Прослухай сучасні естрадні шлягери. Який з них ти хотів би розучити з друзями?
ВІА «Кобза». «Прогулянка». https://cutt.ly/wr0XRGoJ
Микола Мозговий. «Минає день, минає ніч». https://cutt.ly/lr0XThJH
Рок гурт «Воплі Відоплясова». «Весна». https://cutt.ly/Ur0XT85o
Руслана «Коломийка». https://cutt.ly/vr0XUcjn
Тіна Кароль. «Україна — це ти». https://cutt.ly/Nr0XIrdb

Стрімінгові платформи, соціальні мережі та YouTube дозволили українським виконавцям / виконавицям самостійно просувати свою творчість без посередників, виходити на міжнародну аудиторію.

Створи власний музичний продукт за допомогою програми Suno.

Подорож в історію мистецтва, яка тривала у 9 класі, допомогла тобі зрозуміти закономірності і причини розвитку сучасного мистецтва. А ще незмінно привела до усвідомлення того, наскільки важливе мистецтво і наскільки воно потребує збереження.

Яким чином можна зберігати твори мистецтва? Чому це важливо?

Сучасне візуальне мистецтво надзвичайно багатогранне. Крім **традиційних** форм його презентації, таких як персональні та групові виставки (галереї, музеї, арт-центри), арт-ярмарки (комерційні майданчики для презентації й продажу мистецтва), бієнале та трієнале (масштабні міжнародні форуми сучасного мистецтва), існують також **інноваційні та експериментальні** форми презентації творів мистецтва. До них належать інсталяції (просторові об'єкти, що інтегрують предмети, світло, звук, відео), перформанси (мистецтво дії, де художник сам стає частиною твору), відеоарт та медіаарт (роботи у форматі цифрових проєкцій, анімації, VR/AR), ленд-арт (створення об'єктів у природному середовищі), інтерактивні проекти, які залучають глядача до співтворення.

Корнелія Конрад.
Зразок твору ленд-арт

Спостерігай приклад відеоарту в метро та цифрову виставку української спадщини за покликанням https://cutt.ly/0r5151hH, https://cutt.ly/hr50qJnR або QR-кодом.

Поміркуйте у групах, які переваги, на вашу думку, мають традиційні та новітні форми презентації мистецтва? Твори яких новітніх форм презентації вам доводилося бачити? Які враження у вас вони викликали?

Сучасне мистецтво можна презентувати як у фізичному просторі, так і у віртуальному, що дозволяє поєднувати візуальну, звукову, кінетичну, технологічну та соціальну складові. Активно розвивається **цифрове** мистецтво, яке представлене онлайн-галереями та віртуальними виставками. Сучасні музеї пропонують 3D-тури, а поширенню мистецтва сприяють соціальні мережі та відеоплатформи (Instagram, TikTok, YouTube, Pinterest).

У всьому світі триває процес оцифрування мистецьких колекцій, який передбачає фіксацію та збереження картин, скульптур, інсталяцій у високій якості. Використовується 3D-сканування з можливістю всебічного огляду сканованого об'єкту. Таким чином створюються цифрові архіви, які убезпечують від втрати оригіналу у випадку війни, катастрофи чи старіння матеріалів.

Віртуальні галереї та 3D-музеї дозволяють презентувати твори у форматі онлайн-турів, а інтеграція з VR/AR дає змогу глядачеві «занурюватися» у мистецький простір. Цифрові колекції доступні у будь-якому куточку світу через соціальні мережі та такі платформи як Google Arts & Culture і Europeana, які стають глобальними вітринами мистецтва.

Використання рішень доповненої реальності для оживлення музеїв

Завдяки цифровізації науковці отримують інструменти для аналізу стилів і технік. Результатами стають доступність творів онлайн, їх збереження від втрат, нові моделі колекціонування та поширення мистецтва та розширення аудиторії.

Знайди приклад експериментального мистецтва і презентуй його.
Варіант завдання: створи зразок ленд-арту.

Цифровізація стає містком між класичними, традиційними та новітніми формами презентації мистецтва, забезпечуючи їх збереження та широке поширення.

35 Україна на мистецьких просторах світу

Сьогодні Україна впевнено заявляє про себе у глобальному культурному просторі. В умовах війни українські митці перетворюють мистецтво на інструмент дипломатії, привертаючи увагу світу до української культури й одночасно до боротьби за свободу.

Під час виступів Української республіканської капели у Празі, 1919 рік.

На початку XX ст. кращі українські виконавці та виконавиці стають частиною світового мистецтва.

Особливу роль у ті буремні роки відіграв хор імені Олександра Кошиця. Його створили у 1919 році за ініціативи Симона Петлюри як **Українську республіканську капелу**. Завданням колективу було не лише представляти мистецтво України, а й виконувати культурну дипломатію — донести до світу, що існує незалежна українська держава з власною культурою. Свою діяльність хор розпочав із світового турне (1919–1924), протягом якого виступив у більш ніж 17 країнах Європи, Північної та Південної Америки. Він здобув визнання критиків і гучний успіх серед слухачів. Саме завдяки Кошицю світ почув «Щедрика» Миколи Леонтовича, який у англомовній обробці (*Carol of the Bells*) став однією з найвідоміших різдвяних мелодій світу. Хор Кошиця заклав основу для подальшого міжнародного визнання українського мистецтва й зробив українську пісню частиною світового культурного простору.

У цей час українські музиканти активно інтегрувалися у світову сцену. Серед них **Соломія Крушельницька** — одна з найвидатніших українських оперних співачок світового рівня, яку називають *«легендою українського бельканто»*. Її талант і міжнародна слава зробили величезний внесок у поширення української музики у світі.

Крушельницька виступала на найпрестижніших оперних сценах — у Мілані, Парижі, Відні, Буенос-Айресі. Вона співала поруч із найкращими диригентами й композиторами свого часу. В репертуарі співачки завжди були народні пісні й твори вітчизняних композиторів, зокрема Миколу Лисенка, що знайомило іноземну публіку з українською музичною традицією.

Соломія Крушельницька (1872–1952)

Особливо останні роки показали, що українська музика стала потужним інструментом культурної дипломатії. Вона несе у світ голос України, розповідає про її боротьбу та незламність, доводячи, що національні традиції можуть звучати сучасно й універсально.

Українські музиканти виступають на престижних фестивалях, доводячи світові глибину утвердження нашого духу. Завдяки площадці Євробачення світ почув про долю кримських татар з вуст співачки Джамали. Руслана, гурти DakhaBrakha, Go_A, Kalush Orchestra відкрили іноземній аудиторії сучасне звучання української музики, що поєднує етнічні мотиви з електронікою, репом та іншими жанрами.

Через глобальні музичні платформи зростає популярність таких артисток як Onuka, Jerry Heil, Alyona Alyona та інших, які брали участь у спеціальних проєктах Spotify та Apple Music. У сфері академічної музики високу популярність за кордоном має композитор Валентин Сильвестров.

Прослухай твори, які представляють Україну в світі.

Українська народна пісня в обробці Миколи Лисенка. «Верховино, ти свідку наш» у виконанні хору Олександра Кошиця, 1922 рік.

https://cutt.ly/0r0XOgKH

Українська народна пісня «Родимий краю» в обробці Віктора Матюка, виконує Соломія Крушельницька.

https://cutt.ly/Lr0XPiyM

Музика Сусани Джамаладінової, слова Джамали. «1944», виконує Джамала. https://cutt.ly/Rr0XP0VL

DakhaBrakha. «Янки». https://cutt.ly/gr0XAKtj

Вислови власні враження від прослуханого. Яка композиція найбільше вразила?

Хто виконує ці твори. У яких стилях та напрямках вони написані? Які особливості музичної мови можна вирізнити у цих композиціях?

Поміркуй, який музичний твір може відігравати роль культурного дипломата у сучасній ситуації? Поясни свою думку?

Візуальне мистецтво було і залишається потужним засобом презентації сучасної України на мистецьких просторах світу. Воно є голосом, що звучить крізь кордони. Це не лише презентація творів на чисельних міжнародних та українських виставках, а й діалог культур, у якому Україна заявляє про себе як про рівноправного й новаторського учасника.

Галерея Mriya у Нью-Йорку

Міжнародна групова виставка «Me and the Ark, Me and the Univercal Flood»

До когорти всесвітньовідомих українських митців та мисткинь належать Казимир Малевич, Олександра Екстер, Олександр Архипенко, Марія Примаченко, Архип Куїнджі та інші.

Згадай імена митців та мисткинь, представлених на зображеннях нижче. Згадай, завдяки яким заслугам вони увійшли в число найбільш знаних українських митців.

Олександра Екстер

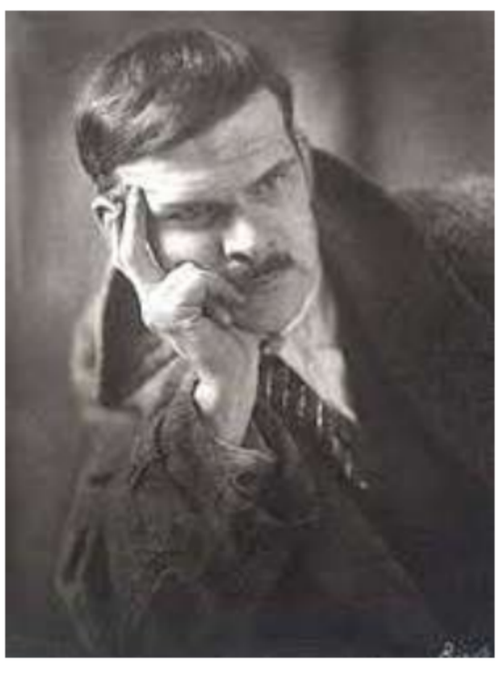

Олександр Архипенко

Марія Примаченко

Казимир Малевич

На сучасному етапі просування українського мистецтва відбувається через участь України у Венеційському бієнале, міжнародних ярмарках сучасного мистецтва, через резиденції українських митців і мисткинь за кордоном, спільні виставки й колаборації, а також через презентації українських театрів, оркестрів, дизайнерів і дизайнерок на світових сценах.

Побувай на відеоекскурсії виставкою номінанток Премії PinchukArtCentre 2025 за покликанням https://cutt.ly/jr50rIcQ або QR-кодом.

Унікальністю сучасного українського мистецтва є поєднання традицій з новітніми формами. Впізнаваними у світі символами стали українська пісня на великих сценах, вишиванка як модний код, сучасна фотографія та кінематограф, а також, звісно, живопис.

Анатолій Криволап

Жанна Кадирова

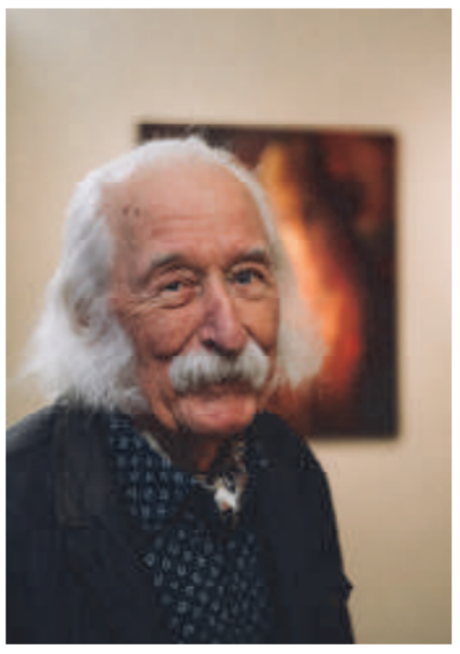
Іван Марчук

Оксана Мась

Обличчям сучасної мистецької України стали **Анатолій Криволап** (вважається найдорожчим серед представників сучасного українського мистецтва на міжнародному артринку. У жовтні 2013 року на торгах аукціону «Phillips de Pury & Co» в Лондоні роботу «Кінь. Вечір» було продано за $186 тис.), **Жанна Кадирова** (художниця та скульпторка, що здобула Національну премію України імені Тараса Шевченка у галузі візуального мистецтва, представляла Україну на Венеційській бієнале 2013, 2015 і 2022 року), **Іван Марчук** (включений британцями до списку «100 геніїв сучасності» у 2007 році, є засновником нових стилів у мистецтві, зокрема «пльонтанізму»), **Оксана Мась** (у 2011 році представляла Україну на Венеційському бієнале, одна з найдорожчих українських художниць) та інші.

Познайомся ближче з творчістю Жанни Кадирової за покликанням https://cutt.ly/jr50uV22 або QR-кодом.

Сучасне мистецтво стає відповіддю на війну, на численних виставках українські художники презентують досвід стійкості, пам'яті, відновлення. Українська культура постає «м'якою силою», яка формує образ країни у світі, а представники українського мистецтва — амбасадорами ідентичності, які вибудовують діалог із глобальною спільнотою.

Створи допис для презентації одного із сучасних українських митців або мисткинь.
Варіант завдання: відвідай художню галерею та опиши свої враження від цієї події.

Сучасне українське мистецтво є мозаїкою сучасності й традиції, яка вплітається в глобальний культурний простір.

Пригадаймо найцікавіше

ГР1 Пізнання мистецтва, художнє мислення

1. Як називається різновид музики, який виріс безпосередньо з фольклору, відтворює його в первинному вигляді?

2. Назва якого стилю XX століття утворилася за ім'ям міфологічного героя?

3. Твори кого із названих композиторів / композиторок належать фольклоризму?

Бела БАРТОК Валентин СИЛЬВЕСТРОВ Левко РЕВУЦЬКИЙ

4. Елементами якого з неостилів були стрілчасті арки, вежі та деталізований декор?

Неокласицизм Неовізантійський Неоготичний Неогрек

5. Хто з представлених композиторів / композиторок працював у напрямку сакральної музики? Назвіть їх імена та назви духовних творів.

а)

б)

в)

6. Твори кого з представлених режисерів / режисерок належать до українського поетичного кіно?

7. Серед понять обери ті засоби виразності, які характерні лише для німого кіно. Поясни їх роль у створенні художнього образу.

Перебільшена акторська гра

Звукові ефекти

Чіткий візуальний ритм

Інтертитри

8. З наданого переліку стилів назви ті, які НЕ належать до постмодернізму.

ПОП-АРТ ***БОЙЧУКІЗМ*** ***КОНЦЕПТУАЛІЗМ*** ***ФОВІЗМ***

КОНСТРУКТИВІЗМ ***ГІПЕРРЕАЛІЗМ*** ***КІНЕТИЧНЕ МИСТЕЦТВО***

ГР2 Художньо-творча діяльність, мистецька комунікація

9. Пригадай свою улюблену українську естрадну пісню, яка стала шлягером, заспівай та зроби запис свого виконання.

10. Створи зображення в стилі дадаїзму. Поясни свій задум.

11. Добери музичні твори у плейлист, які б відповідали потребам сучасної України. Аргументуй вибір.

12. Виконай зразки документального фото, постановочного фото, фотопортрету та фотопейзажу. Проаналізуй свою роботу: яке фото, на твою думку, є найбільш виразним, аргументуй свій вибір.

13. Пригадай саундтрек до улюбленого фільму, створи для нього відеоряд, використовуючи власну гру. Отримай відгук у однокласників щодо відповідності.

14. Обери один з сучасних українських фільмів і зроби скріншоти з кадрами дальнього, середнього та близького планів.

15. Уяви себе композитором / композиторкою. Опиши, як повинна звучати твоя композиція, щоб вона стала конкурентом українським рок-гуртам?

16. Виконай живописне зображення в стилі мінімалізму.

ГРЗ Емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення

17. Назви твір, що тобі найбільше запам'ятався. Який напрямок він представляє?

18. Який з перелічених стилів — попарт, фовізм чи кінетичне мистецтво — здатний викликати у глядачів / глядачок найяскравіший відгук? Поясни свій вибір.

19. Прослухай один твір на вибір, пригадай його назву та автора. Поділися, чому він є популярним.

1. https://cutt.ly/ur0XDkFQ
2. https://cutt.ly/qr0XFhAb

20. Подивися відеоряд з творами Олега Шупляка. Обери один з них та опиши емоції, які він у тебе викликає. Яку ідею, на твою думку, закладав автор у цей твір?

https://cutt.ly/Br6dqzaF

21. Пригадай фрагменти фільмів, які тебе найбільше вразили. Назви їх. До якого жанру вони належать? Чим вони тебе вразили?

22. Дай власне пояснення популярності творів наївного мистецтва у світі. Які цінності та емоції, закладені в цих творах, роблять їх популярними?

23. Уяви, що ти музичний критик / музична критикиня. Серед популярний українських естрадних пісень обери ту, що найбільше вразила, назви її і напиши рецензію, чому вона привернула твою увагу?

24. За допомогою доступних джерел знайди інформацію про один із мистецьких кластерів чи арт-хабів. Проаналізуй можливості, які він створює для творчої молоді. Чи було би тобі цікаво започаткувати там власний мистецький проєкт? Обґрунтуй свою позицію.

Рекомендовані теми для проєктної діяльності.

1. «Проблеми людей з особливими потребами, які стали основою для створення документального кіно».
2. «Захоплююча історія успіху музикантів з особливими потребами».
3. «Чому композитори звертаються до змішування стилів?»
4. «Мій плейлист у стилі полістилістики».
5. «Український рок як голос покоління: від 1980-х до сьогодні».
6. «Пісні спротиву: рок-музика в часи змін».
7. «Мій рейтинг найвідоміших українських рок-балад».
8. «Зірки української поп-сцени: від Руслани до сучасних виконавців».
9. «Порівняння: українська та світова поп-музика».
10. «Чому авангард називають музикою майбутнього?»
11. «Слухаємо і аналізуємо: моя улюблена композиція київського авангарду».
12. «Чарлі Чаплін і його вплив на кіномистецтво».
13. «Спроба створення власного короткого німого фільму».

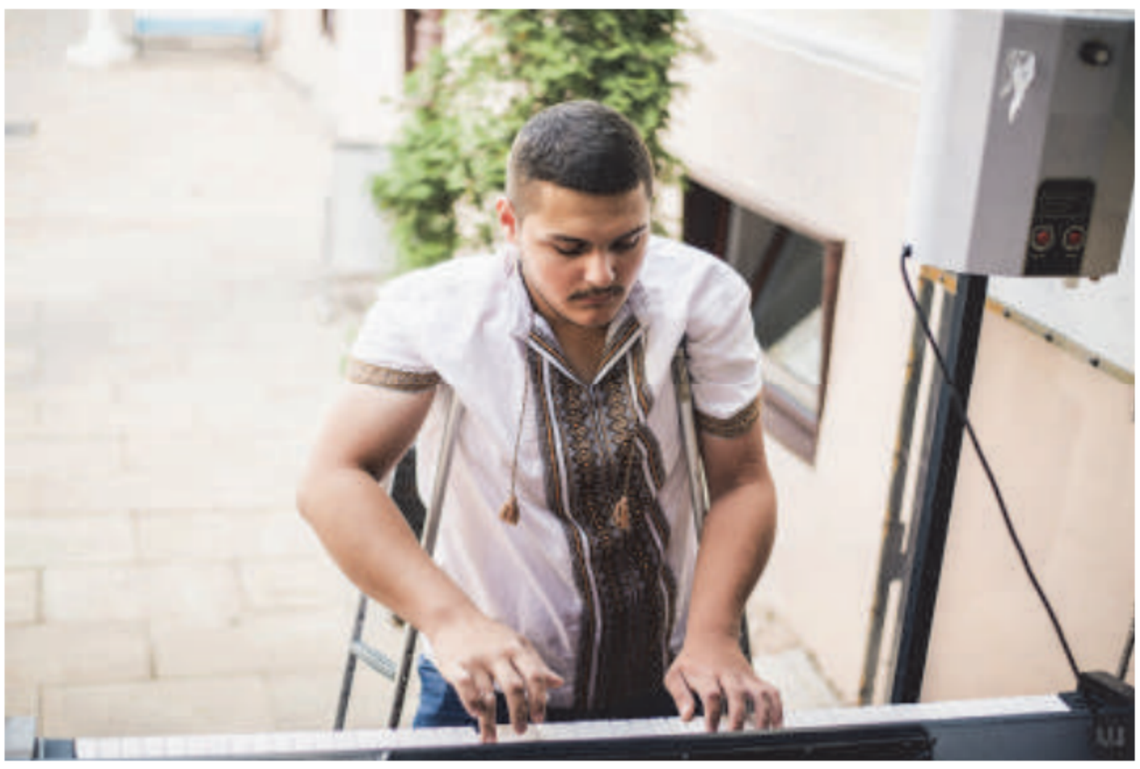

Дмитро Алекса. Фото Ірини Болести

На допомогу дев'ятикласникам та дев'ятикласницям

КЛЮЧОВІ ІДЕЇ В МИСТЕЦТВІ XX СТОЛІТТЯ

- Мистецтво як експеримент. Художник — не лише митець, а й дослідник.
- Відмова від наслідування реальності. Важливі не форми, а відчуття, ідеї, символи.
- Мистецтво для всіх. Попарт і дизайн зближують високе мистецтво з побутом.
- Індивідуалізм і свобода. Митець має право на власну правду.
- Постмодернізм. Поєднання старого й нового, іронія, гра зі змістами.

Головні етапи та напрями розвитку мистецтв

Період	Характеристика епохи	Основні напрями (стилі)	Представники
Раннє XX ст. (1900–1930)	Пошук нової мови в мистецтві, розрив з академізмом	Імпресіонізм, Постімпресіонізм, Кубізм, Фовізм, Експресіонізм, Футуризм	Клод Моне, Вінсент ван Гог, Пабло Пікассо, Анрі Матісс, Едвард Мунк, Архип Куїнджі, Давид Бурлюк, Іван Труш
Міжвоєнний період (1920–1940)	Відображення кризи цивілізації, експерименти з формою	Сюрреалізм, Дадаїзм, Конструктивізм, Абстракціонізм	Сальвадор Далі, Марсель Дюшан, Василь Кандинський, Казимир Малевич, Олександр Архипенко, Василь Єрмилов
Післявоєнне мистецтво (1950–1970)	Пошук нових сенсів після війни, утвердження масової культури	Абстрактний експресіонізм, Попарт, Опарт, Мінімалізм	Джексон Поллок, Енді Воргол, Рой Ліхтенштейн, Марк Ротко, Юрій Соловій, Галина Нестерова, Група «Рівне»

Період	Характеристика епохи	Основні напрями (стилі)	Представники
Кінець XX ст. (1970–2000)	Постмодернізм, поєднання стилів, нові технології	Концептуалізм, Інсталяція, Відеоарт, Лендарт, Перформанс	Джозеф Кошут, Ханс Хааке, Роберт Смітсон, Деніс Оппенгейм, Річард Лонг, Григорій Герловін, Ілля Чичкан, Олександр Ройтбурд, Лариса Резун-Зарічна, Арсен Савадов

Хронологічно-тематичний підхід за десятиліттями

Період	Ключові ідеї	Напрями	Митці
1900–1910	Відхід від реалізму, пошук нового бачення	Імпресіонізм, Фовізм, Кубізм	Клод Моне, Анрі Матісс, Пабло Пікассо
1910–1930	Експерименти, авангард, техніка	Експресіонізм, Футуризм, Конструктивізм, Сюрреалізм	Амадео Модільяні, Едвард Мунк, Оскар Кокошка, Умберто Боччоні, Генрі Салліван, Сальвадор Далі, Рене Магрітт
1930–1950	Післявоєнна тривога, гуманістичні пошуки	Експресіонізм, Абстрактний експресіонізм	Ернст Людвіг Кірхнер, Кете Кольвіц Джексон Поллок
1950–1970	Масова культура, технологічна ера	Попарт, Мінімалізм, Опарт	Енді Воргол, Кіт Гарінг, Рой Ліхтенштейн
1970–2000	Постмодерн, свобода форм	Концептуалізм, Інсталяція, Лендарт, Перформанс	Деніс Оппенгейм, Річард Лонг

Розвиток мистецтва від реалістичного до абстрактного за типом мислення

Тип мислення	Опис	Напрями
Зорово-емоційне	Передача враження, кольору, світла	Імпресіонізм, Фовізм
Аналітичне	Конструкція, форма, композиція	Кубізм, Конструктивізм
Духовно-символічне	Внутрішній світ, підсвідоме	Символізм, Експресіонізм, Сюрреалізм
Іронічно-рефлексивне	Гра, цитата, масова культура	Попарт, Постмодернізм

Центри розвитку мистецтва XX ст.

Регіон / країна	Напрями та особливості
Франція	Імпресіонізм, Фовізм, Сюрреалізм
Німеччина	Експресіонізм, Дадаїзм
Італія	Футуризм
Україна	Авангард
США	Абстрактний експресіонізм, Попарт

Мистецтво XX ст. за видами

Вид	Основні риси XX ст.	Приклади
Живопис	Абстракція, колір як емоція	Василь Кандинський, Піт Мондріан
Архітектура	Функціоналізм, модернізм	Ле Корбюзьє
Музика	Джаз, атональність, мінімалізм	Шенберг, Ґласс
Кіно	Нові хвилі, експериментальні фільми	Трюффо, Фелліні, Довженко

Мистецтво XX ст. за філософсько-естетичними принципами

Принцип	Сутність	Напрями
Суб'єктивність і відчуття	Людина — центр сприйняття	Імпресіонізм, Експресіонізм
Ідея та форма	Мистецтво як концепт	Кубізм, Конструктивізм
Несвідоме і сон	Психоаналіз у мистецтві	Сюрреалізм
Масова культура і гра	Мистецтво без меж	Попарт, Постмодернізм
Технологія як творчість	Нові медіа, відеоарт	Цифрове мистецтво, Інсталяція

Мистецтво XX ст. за впливом на види мистецтва

Вид мистецтва	Що нового з'явилося у XX ст.
Живопис	Абстракція, експерименти з кольором і фактурою, нові матеріали
Скульптура	Використання скла, металу, пластику, поява кінетичних об'єктів
Архітектура	Функціоналізм, модернізм, хайтек, експериментальні форми
Музика	Атональність, електронна музика, джаз, мінімалізм
Театр і кіно	Експериментальні постановки, театр абсурду, поява кіномистецтва
Дизайн	Поєднання краси й функції, масове виробництво
Фото- та відеоарт	Нові медіа, мистецтво моменту, документальність і монтаж

Мистецтво XX ст. за типом художньої мови

Тип мови	Ознаки	Приклади
Мова кольору	Емоції через колір	Анрі Матісс, Марк Ротко
Мова форми	Конструкція, ритм, площина	Пабло Пікассо, Казимир Малевич
Мова знаків / символів	Асоціації, метафори	Сальвадор Далі, Рене Магрітт
Мова медіа	Фото, відео, інсталяція	Стів Пайк, Бойс
Мова цитат	Використання готових образів	Енді Воргол, Бенксі

Мистецтво XX ст. за ступенем відходу від реальності

Рівень	Характеристика	Приклади
Реалістичний	Зображення близьке до життя	Портрет, пейзаж, натюрморт
Спрощено-умовний	Спрощені форми, кольори	Фовізм, Кубізм
Символічно-емоційний	Відображення почуттів	Експресіонізм
Абстрактний	Відмова від предметності	Абстракціонізм
Концептуальний	Ідея — головне, форма не важлива	Інсталяція, Концептуалізм

Мистецтво XX ст. за взаємодією з технологією

Етап	Що нового з'являється	Приклади
Ручна творчість	Традиційні матеріали	Імпресіоністи
Механічне відтворення	Фотографія, кіно	Дадаїсти, Кіноавангард
Масове тиражування	Реклама, попарт	Енді Воргол
Електронна епоха	Відео, комп'ютер	Стів Пайк, ранній digital-art
Цифрове мистецтво	VR, 3D, штучний інтелект	Refik Anadol, сучасні NFT-художники

Мистецтво XX ст. за впливом на інші види мистецтва

Вид мистецтва	На живопис	На музику	На літературу
Психологізм XX ст.	Експресіонізм	Атональна музика	Потік свідомості
Технології	Конструктивізм	Електроніка	Футуризм
Абсурд і гра	Сюрреалізм	Джаз	Театр абсурду
Масова культура	Попарт	Рок	Комікси

Мистецтво XX ст. і науки

Наука	Як вплинула на мистецтво	Приклади мистецьких напрямів
Фізика (теорія світла і руху)	Нове бачення простору, динаміки, світла	Імпресіонізм, Футуризм
Оптика та колористика	Дослідження впливу кольору на зір і емоції	Фовізм, Абстракціонізм
Математика і геометрія	Побудова композицій, ритмів, структур	Кубізм, Конструктивізм
Біологія, морфологія	Форма як живий організм, структура природи	Ар-нуво, біоніка в архітектурі
Астрономія і космос	Символи всесвіту, космічні образи	Абстракціонізм

СЛОВНИК МИСТЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Музичне мистецтво

Акорд — одночасне звучання трьох і більше різних звуків.

Акустика музична — наука, яка вивчає природу музичних звуків і співзвучностей, закони їх сприймання, музичні системи та лади і процеси, що відбуваються в голосовому апараті людини при співі та в музичних інструментах під час гри на них.

Арія — сольний закінчений номер, який виконує співак-соліст чи співачка-солістка в супроводі оркестру; передає характер та почуття героя чи героїні.

Гармонія (з грецької — «зв'язок», «порядок», «лад», «злагодженість») — термін, що означає «милозвучність»; наука про співзвуччя та акорди, закономірність їх послідовності.

Гомофонія — вид багатоголосся, в якому верхній голос веде мелодію, а решту голосів є супроводом його (акомпанемент), властивий композиторській музиці Європи в XVII–XIX ст.

Джаз (англійською jazz — «ловити», «збуджуватися») — вид музичного мистецтва, що виник на межі XIX–XX століть у США серед афроамериканського населення, головною рисою якого є імпровізація, поліритмія, заснована на синкопованих ритмах.

Динаміка — сила звучання музичного твору.

Дисонанс — співзвуччя, що сприймається на слух як негармонійне, різке.

Ембієнт — електронна музика, в якій головним є багаторазове повторення звукового ефекту, найчастіше електроперкусії, із мінімальними змінами.

Жанр (з французької genre — «рід», «вид», «тип», «манера») — різновид музичної творчості, який визначають за різними ознаками, найчастіше жанри розрізняють за складом виконавців та способом виконання.

Імітація — поліфонічний прийом, в якому, після проведення теми в одному голосі, йде її повторення в іншому голосі.

Імпровізація — створення художнього твору (наприклад, музичного, поетичного, сценічного) в момент його виконання без попередньої підготовки.

Інсталяція — вид сучасного мистецтва — просторова композиція з різних матеріалів, що створює певне середовище та міняє сприйняття простору глядачем.

Інтонація — втілення художнього образу в музичних звуках; музично й акустично правильного відтворення висоти звука.

Колаборація — спільна праця або співробітництво задля досягнення певної мети, що може мати як позитивні (спільна творчість, бізнес-партнерство), так і негативні конотації, коли йдеться про співпрацю з ворогом або окупантом.

Консонанс — співзвучання, яке сприймається як благозвучне, узгоджене поєднання звуків одночасно.

Корифеї — термін з кількох значень: в античній драмі це керівник хору, а в сучасному розумінні — видатні, провідні діячі мистецтва, науки або інших сфер, які досягли високих успіхів у своїй справі, а також танцівник балету, який виконує сольні партії.

Лад — впорядкована інтонаційна система висотних зв'язків музичних звуків, їх закономірна послідовність, а також структура взаємних зв'язків ступенів звукоряду. (Мажор, мінор...)

Літургія — богослужіння з приношенням Святих Дарів у різних конфесіях християнства.

Мажор (ідентичний іонійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого лежить мажорний тризвук та має світле забарвлення.

Мінор (ідентичний еолійському ладові Давньої Греції) — лад, в основі якого лежить мінорний тризвук та має сумне забарвлення.

Монтаж у музиці або **зведення** (mixing) — процес обробки та комбінування окремих аудіодоріжок (записів інструментів, вокалу тощо) для створення єдиного, збалансованого та якісного звучання музичного твору.

Мотив (від латинського motus — «рух») — найменший елемент музичної будови, що складається з короткої послідовності звуків, які об'єднані навколо сильної долі, та має самостійне виразне значення.

Обробка — видозмінення музичного твору шляхом спеціальних музичних прийомів, при якому зберігається основна мелодія.

Ораторія (від латинського oro — «говорю», «багато розмовляю») — великий концертний твір на певний сюжет для солістів, хору і симфонічного оркестру.

Перкусія — клас ударних інструментів, які не входять до складу класичної ударної установки й покликані урізноманітнити звучання, створювати або підкреслювати ритміку композиції.

Перфо́рманс (від англ. performance — вистава, спектакль) — одна з форм, у якій твором вважають дії автора, за якими глядачі спостерігають у режимі реального часу.

Піано (P) — позначення тихого звучання в музиці.

Поліфонія — вид багатоголосся, в якому кожен голос або групи голосів є самостійними та рівноправними у своєму розвитку.

Програмна музика — інструментальна музика, написана на певну тему (сюжет), викладену в словесній, часто поетичній, програмі.

Псалом — релігійна лірична пісня або молитва, яка є складовою частиною Псалтиря, 19-ї книги Старого Заповіту. Слово «псалом» походить від грецького ψαλμός (псалмос), що означає «спів під акомпанемент струнного інструмента».

Пульс (метр) — рівномірне чергування сильних і слабких часток, яке слугує основою для ритму.

Речитатив — протяжне проказування, наспівне декламування.

Ритм — упорядковане чергування музичних звуків (довгих чи коротких) і пауз.

Симфоджаз — джазова та естрадна музика, що виконується симфонічними оркестрами.

Симфонія — жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру, який складається з декількох частин. Класична симфонія має 4 контрастні частини за темпом і характером.

Стримінгові платформи — онлайн-сервіси, які надають користувачам безперервний доступ до медіаконтенту, такого як фільми, серіали, музика та трансляції, в реальному часі через інтернет.

Сюїта — циклічна музична форма, складена з кількох контрастних частин.

Танго — жанр музики і танець, найпоширеніший у містах Аргентини та Уругваю. Воно зберігає статус одного з найпопулярніших жанрів музики.

Тема музична — музична побудова, що є основним мотивом музичного твору або його частини і служить предметом дальшого розвитку.

Тембр — забарвлення звучання голосу людини або музичного інструмента.

Темп — швидкість виконання музичного твору або окремої частини цього твору.

Тональність — характерне звукове забарвлення, конкретна висота звуків гами, що визначається положенням тоніки.

Тоніка — основний тон та акорд тональності, від якої він отримує свою назву; центр, до якого спрямоване тяжіння всіх гармоній.

Фактура музична — сукупність засобів музичного викладу, що становлять технічний бік твору. Фактура буває поліфонічною, одноголосною (монодія), гомофонною та ін.

Фольклор або **народна творчість** — твори, що складені народом і передавалися із вуст в уста, із покоління в покоління, при цьому змінювалися і доповнювалися.

Фонова музика — музика, яка звучить як тло під час якоїсь події чи діяльності, але учасники цих дійств не приділяють їй активної уваги.

Форма музична — будова музичного твору, яка втілює зміст музики.

Форте (F) — позначення голосного звучання в музиці.

Хроматичні звуки — звуки, що утворюються в хроматичній гамі, де кожна нота відрізняється від попередньої на півтону.

Цикл вокальний — музичний твір, який складається з пісень або романсів, об'єднаних спільною поетичною ідеєю.

Цикл інструментальних п'єс — музичний твір, який складається з кількох самостійних за будовою п'єс, пов'язаних одним задумом.

Образотворче мистецтво

Абстракціонізм — стиль в образотворчому мистецтві XX століття, безпредметне мистецтво, що замінило сприймання натурної дійсності живописно-пластичними знаками або символами «чистою» грою художніх форм.

Абсурд — безглуздість, нісенітниця, те, що суперечить здоровому глузду або логіці. Це може бути дивна, нелогічна, або дивна ситуація чи явище, яке не має сенсу та вважається суперечністю.

Авангардизм — назва різноманітних течій сучасного мистецтва, що прагнуть докорінного оновлення художньої практики.

Алегорія — одна з форм іносказання, вираження відхиленого поняття через конкретний образ.

Артдеко — еклектичний мистецький стиль, що домінував у першій половині XX століття, поєднуючи елементи модерну, неокласицизму, кубізму та етнічних мотивів, для якого характерні геометричні форми, контрасти, розкішні матеріали та декоративність.

Артхаб — креативний простір, центр культурної та мистецької діяльності, який поєднує художників, творчих людей, організації та поціновувачів мистецтва для спілкування, співробітництва, демонстрації робіт та розвитку творчих ініціатив.

Бойчукізм — культурно-мистецьке явище в історії мистецтва в 1910–1930-х роках; художній монументально-синтетичний стиль; самобутня школа українського мистецтва.

Гіперреалізм — художній напрям у живописі, скульптурі та інших видах мистецтва, який характеризується фотографічно точною передачею реальності з акцентом на деталі.

Дадаїзм — авангардистська мистецька течія початку XX століття, що виникла у Швейцарії під час Першої світової війни. Характеризується запереченням логіки та естетичних норм, прийняттям абсурду та випадковості, використанням колажів та готових об'єктів.

Екзистенційне питання стосується глибинних, фундаментальних аспектів людського існування, таких як сенс життя, свобода, відповідальність, смертність, ізоляція та абсурдність світу.

Еклектика (від гр. eklektikos — «вибирати») — довільне поєднання різнорідних, часто суперечливих, принципів, поглядів, підходів, стилів.

Експресіонізм (від фр. expression — «вираження») — реалістичне мистецтво ХХ ст., яке часто використовувало досягнення і прийоми інших, нереалістичних художніх напрямків.

Епатаж — зухвала, шокуюча поведінка або скандальна витівка, що має на меті привернути увагу, часто суперечить загальноприйнятим нормам. Це свідомий вибір, спрямований на те, щоб шокувати, здивувати або викликати суперечки.

Ірраціональність — властивість чогось, що не піддається логічному поясненню, суперечить розуму, є нерозумним, необґрунтованим або таким, що не має числової міри. У ширшому значенні, це поняття може стосуватися філософських течій, які виділяють чуттєвий аспект як основний, або літературних та мистецьких напрямків, що наголошують на інтуїтивному та незбагненному характері мистецтва.

Кінетичне мистецтво або **кінетизм** — напрям сучасного модернізму, де рух є основним елементом твору мистецтва.

Конструктивізм — мистецький напрямок ХХ ст., який ґрунтується на ідеї зближення мистецтва з досягненнями науки і техніки.

Концепт — ідея, формулювання, загальне поняття або думка, що відображає істотні властивості об'єктів, явищ чи процесів і яка існує у свідомості людини як сукупність знань, досвіду та уявлень.

Концептуалізм — напрям у сучасному мистецтві та філософії, де творчий задум (концепт) має пріоритет над матеріальним втіленням твору.

Кубізм (від фр. cubisme, від cube — «куб») — напрям у мистецтві першої чверті ХХ століття, в якому предметний світ зображувався у вигляді комбінацій правильних геометричних об'ємів (куба, кулі, циліндра, конуса). Для кубізму характерна жорстка аскетичність кольорової гами. Художники-кубісти прагнули проникнути за оболонку речей, зрозуміти їх потаємну сутність.

Метафоризм — використання метафор (переносне значення слова або виразу) для створення яскравих образів, емоційного підсилення мови, передачі складних ідей або просто для більш виразного опису предметів та явищ.

Мізансцена — розміщення акторів, декорацій та реквізиту на сцені в певний момент вистави, що створює образ, передає психологічний стан персонажів та допомагає розкрити задум режисера.

Мінімалізм в образотворчому мистецтві (від лат. minimum — «найменше») — авангардний напрямок, для якого властива простота, монохромність, мінімальна трансформація використовуваних у процесі матеріалів, творче самообмеження художника.

Містика — віра в існування надприродних сил і можливість спілкування з ними. Вона включає в себе релігійно-ідеалістичні погляди, де люди вірять у можливість безпосереднього єднання з Богом, духами або іншими нематеріальними сутностями.

Модерн (від фр. modern — «сучасний») — стиль у європейському мистецтві кінця XIX – початку XX ст., для якого характерні лаконізм форм, підкреслення структурних елементів, створення незвичайних декоративних ефектів.

Модернізм (від фр. modern — «сучасний», «новітній») — загальна назва течій у мистецтві XX ст., яким властиві заперечення реалізму, пошук нових естетичних принципів. Це сукупність течій та напрямків у мистецтві з кінця XIX ст., для яких характерним є намагання утвердити нові нетрадиційні начала в мистецтві з неперервним оновленням художніх форм та умовністю стилю.

Монохром — зображення або мистецький твір, що виконане в одному кольорі або з використанням лише його відтінків, а також термін для позначення однобарв'я в ширшому сенсі.

Наївне мистецтво — художній напрям, який характеризується відсутністю професійної освіти та навичок у митців, їхньою щирістю, простотою, яскравістю кольорів і декоративним стилем, часто з нетрадиційною перспективою.

Неостилі (частіше — історизм або еклектика) — архітектурний стиль, що виник наприкінці XIX століття і характеризується змішуванням елементів раніше домінуючих архітектурних стилів (наприклад, готики, класицизму), створюючи новий, еклектичний вигляд будівель.

Орфізм — напрям у французькому живописі 1910-х років, що є однією з форм абстракціонізму, який відходить від зображення реальності на користь створення композицій з чистих кольорів, форм і ліній, що викликають емоції та асоціації, подібні до музичних.

Попарт — мистецький напрям 1950–1960-х років, що виник як реакція на абстрактний експресіонізм і використовує образи популярної культури: рекламу, комікси, товари масового споживання, що переміщуються в інший мистецький контекст.

Постмодернізм — інтелектуальний, культурний та мистецький напрям, що виник наприкінці XX століття як реакція на модернізм та характеризується запереченням старих принципів, недовірою до ідеї єдиної істини, поверненням до плюралізму, еклектики та іронії, а також руйнуванням меж між високим та низьким мистецтвом.

Ревіталізація — комплекс заходів з відновлення та повернення до життя занедбаних або історичних об'єктів, територій чи навіть шкіри шляхом надання їм нового змісту, функцій або оновленого вигляду.

Сакральна архітектура — архітектура, пов'язана з релігією та духовністю, яка охоплює споруди, що слугують релігійним потребам, а саме церкви, храми, мечеті, синагоги та інші культові будівлі, призначені для молитов, богослужінь та ритуалів.

Символізм — літературно-мистецький напрямок кінця XIX – початку XX століття, що характеризується використанням символів як основного засобу вираження ідей та емоцій. Замість прямого зображення дійсності, символісти прагнули розкрити приховані значення та сутності через багатозначні образи та натяки.

Супрематизм (від лат. supremus — «найвищий») — напрямок у мистецтві початку XX століття, що характеризується абстрактними геометричними формами, такими як квадрати, кола, лінії та прямокутники, і використанням основних кольорів та вказує на перевагу чистого художнього почуття та форми над зображенням предметів.

Сюрреалізм (від фр. surrealism — «понад реалізм») — напрямок у мистецтві та літературі, що виник у 1920-х роках, який прагнув звільнитися від обмежень раціонального мислення та звертався до підсвідомих образів, сновидінь, фантазій та ірраціональних асоціацій. Він характеризується використанням дивних, нелогічних поєднань предметів, парадоксальних ситуацій та символізму.

Фовізм (від фр. fauves — дикі тварини) — течія в у французькому живописі початку XX століття, для якої характерні дещо агресивна насиченість та виразність кольору, організація художнього простору лише за допомогою кольору, відсутність традиційного світлотіньового моделювання.

Футуризм — авангардний напрямок у мистецтві, що виник на початку XX століття. Він характеризується відмовою від традицій, оспівуванням майбутнього, індустріалізації, швидкості та технічного прогресу.

Цифровізація творів мистецтва — процес перетворення фізичних об'єктів мистецтва (картин, скульптур, артефактів) в цифрову форму, а також створення цифрового мистецтва з використанням комп'ютерних технологій, таких як графічні планшети, стилуси та спеціалізоване програмне забезпечення.

Навчальне видання

КІЗІЛОВА Галина Олександрівна
ГРИНИШИНА Лариса Миколаївна

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Комп'ютерне верстання Мар'яни Тераз
Літературне редагування Ірини Дворницької
Обкладинка Тетяни Волошин

У виданні використано матеріали з інтернет-джерел, розміщених у вільному доступі

Формат 70x100 1/16.
Умовно-друк. арк. 14,3. Обл.-вид. арк. 8,5. Наклад прим.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ТР №28 від 09. 06. 2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com

Наповни скрині відповідним змістом

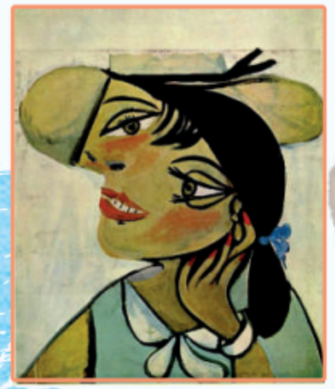

«Експерименти з формою та ракурсом шляхом розкладання всіх предметів і форм на прості геометричні фігури»

Поєднання імпровізації, емоційності, ритмічної складності.

«Відмова від логіки й розуму, прийняття абсурду, ірраціонального, використання колажу та готових предметів»

Поєднання народної творчості з сучасними виразовими засобами академічної музики.

«Абстрактні геометричні форми та чисті кольори, від латинського слова supremus — "найвищий"»

Звучання трамваїв, машин, потягів, фабрик і заводів, музика цирку, розваг, кафе, танцювальних майданчиків.

«Використання прихованих знаків, алегорій та символів для передачі філософських або містичних ідей»

Збірники записів народних пісень «Русинські пісні Карпат» Бела Бартока, «Народні пісні з Полтавщини та Чернігівщини» Левка Ревуцького та інші.

В Україні біля його витоків стояли Утьосов , Мейтус, Даубер.

Маніфести шумової музики, 1913, Луїджі Руссоло

«Звернення до асоціативності та ірраціональних проявів людської психіки — сновидінь, галюцинацій»

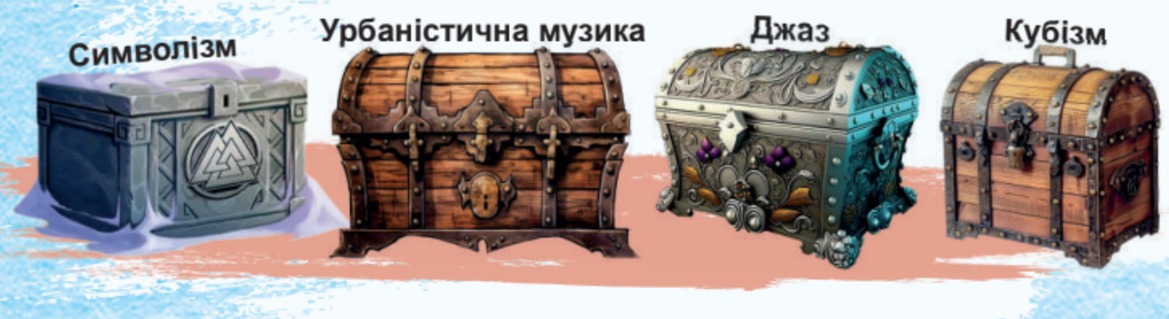

Наповни скрині відповідним змістом

Нескінчені повторення, поступові зміни ритму та гармонії.

Додекафонія як метод створює атональної музики.

«Мистецтво, де рух є ключовим елементом твору, який може рухатися завдяки вітру, механізмам або навіть погляду глядача»

Серія з 12 хроматичних тонів, порядок яких обирає композитор.

Базується на використанні записаних звуків побуту, природи, техніки.

«музика, зроблена з уже існуючих звуків»

«Поєднання розкоші, гламуру, геометричних форм, екзотичних мотивів та дорогих матеріалів»

Балет «Весна священна» (1913)

Повернення слухача до простоти, повторюваності та чистоти звучання.

«Фокус на інтелектуальному змісті, а не на естетичній формі»

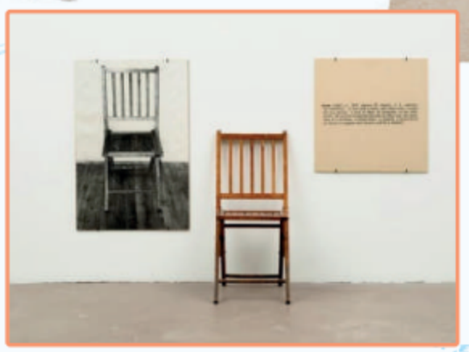

«Використання образів з масової культури, як-от реклама, комікси та споживчі товари»

Спроби відчути, якою була музика в язичницькій культурі, у старовинних обрядах.

Неоархаїка

Арт-деко

Експресіонізм

Конкретна музика

Кінетичне мистецтво

Поп-арт

Мінімалізм

Концептуалізм

